

~~112~~
~~20~~

GESCHIEDENIS

VAN DE

COMPAGNIE VAN OSTENDE.

GESCHIEDENIS

99710

VAN DE

COMPAGNIE VAN OSTENDE.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

Doctor in het Romeinsch en Hedendaagsch Regt,

AAN DE HOOGESCHOOL TE LEIDEN,

OP GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

D^r. A. KUENEN,

HOOGLEERAAR IN DE GODGELEERDHEID,

VOOR DE FACULTEIT TE VERDEDIGEN

DOOR

CAREL MARIE BLANKENHEIJM,

VAN ROTTERDAM.

OP MAANDAG DEN 4^{den} MAART 1861, DES NAMIDDAGS
TEN 3 URE.

TE LEIDEN, BIJ J. W. VAN LEEUWEN.

1861.

VLIZ (vzw)

VLAAMS INSTITUUT VOOR DE ZEE
FLANDERS MARINE INSTITUTE
Oostende - Belgium

00710

COMPAGNIE VAN OOSTENDE

ACADEMISCH PROEFSTUK

Stad in het Koninkrijk der Nederlanden

AN DE HOOGESCHOOL TE LEEDE

OP DEZELVE DAG DER INLEIDING

D. A. KUNEN

HOOGESCHOOL TE LEEDE

VOOR DE FACULTeit IN AGRICULTURIE

GABRIEL MARIE BLANKENHORN

TE LEEDE

DE ACADEMISCH PROEFSTUK

TE LEEDE

00=17535

TE LEEDE

Aan mijne Ouders.

Bij het verlaten der Hoogeschool, gevoel ik mij gedrongen eenige woorden van dankzegging te rigten tot de Hoogleraren, onder wier leiding ik mijne studien voleindigd heb.

In de eerste plaats zeg ik U dank Mr. VISSERING, Geachte Promotor, zoowel voor het onderwijs als voor de welwillende hulpvaardigheid, van U bij het zamenstellen mijner Proeve ondervonden.

Vervolgens zeg ik U, Hoogleeraren der Juridische Faculteit hartelijk dank, voor de voortreffelijke lessen van U genoten. Worden mijne wenschen verhoord, dan zijt Gij nog lang een sieraad der Leidsche Hoogeschool.

En U mijne Vrienden roep ik een hartelijk vaarwel toe.

EERSTE HOOFDSTUK.

AANLEIDING TOT DE OPRIGTING DER COMPAGNIE

VAN OSTENDE.

De lange worstelstrijd tusschen de Nederlandsche gewesten en den Spaanschen Koning had aan den handel der Zuidelijke Nederlanden, vroeger zoo bloeiend, een doodelyken slag toegebracht.

Brabant en Vlaanderen waren gewoonlijk het tooneel van den krijg geweest. De kooplieden van Antwerpen hadden naar Amsterdam en Rotterdam de wijk genomen; de fabrieknijverheid had zich van Brugge en Gend naar Haarlem en Leyden verplaatst. De vrije Nederlanders in het Noorden hadden zich den weg naar Oost- en West-Indië gebaad, en daardoor was de vaart op Spanje en Portugal onbeduidend geworden. De Hollandsche en Zeeuwsche oorlogschepen hielden de Schelde gesloten. De Zuidelijke Nederlanden hadden echter niet alleen de mededinging der Noordelijke gewesten te verduren,

de Spaansche regering deed zelve zooveel mogelijk nog grooter afbreuk aan den handel, ja dreigde dien geheel te vernietigen. Immers toen op den 6^{den} Mei 1598 Koning PHILIPS het bestuur der Zuidelijke gewesten aan ALBERT en ISABELLA opdroeg, hield de acte van afstand in Art. 8, de bepaling in, dat men op geenerlei wijze handel of bedrijf op de Oost- of West-Indiën mogt drijven, noch ook schepen, onder welk voorwendsel ook, er heen zenden, en zulks op straffe van verbeurtverklaring van goederen, ja zelfs op doodstraffe. Luide klaagde men dan ook over dezen zoo onregtvaardigen maatregel, en poogde op velerlei wijze zijn misnoegen daaromtrent te kennen te geven. Zoo lezen wij onder anderen in VAN METEREN: ¹⁾

» Het was oock eene groote vermetelheyt, ende
 » mede teghen alle Volckeren Rechten, datmen de
 » Nederlanden, diens welvaert den Coninck soo seer
 » schijnt te soecken, soude verbieden de Navigatie
 » ende Trafficque op Oost- ende West-Indiën, die
 » noch meestendeel den Coninck noch niet en er-
 » kennen, van waer quame Spaengien dat recht
 » teghen de Nederlanden? ”

Daar de handel nu verboden was, streefde men naar ontduiking, en poogde men zich met Hollandsche kooplieden te vereenigen en zich bij deze aan te sluiten. Niettegenstaande de strenge straffen, die op het uitoefenen des handels gesteld wa-

¹⁾ VAN METEREN, *Historie der Neder-landscher oorlogen*. Boek 20.

ren, schijnen echter vele Zuid-Nederlanders onder den naam van Hollanders of Zeeuwen handel te hebben gedreven. Het bewustzijn dat men door onregtmatige strengheid, slechts dergelijke ontduikingen in de hand werkte, deed het Spaansche bestuur er op bedacht zijn, eenen milderen weg in te slaan. Enkele malen werd tegen betaling van hooge geldsommen aan sommige kooplieden vrijheid verleend om op de Indiën te varen. Zulks had nog te greeyder plaats, toen door den dood van ISABELLA, die geene kinderen naliet, in 1634 de Zuidelijke Nederlanden aan de Spaansche Kroon terugvielen. Intusschen was het Ostende nagenoeg alleen, dat eenigen handel dreef. Meestal begaven de schepen zich naar Cadix, en namen de alsdan door Spaansche schepen aangebragte Indische waren over; enkele schepen slechts schijnen zich verder te hebben begeven. Aangezien de Schelde gesloten was, konden de Antwerpsche kooplieden geen onmiddelijk aandeel aan den Indischen handel nemen. Eenig voordeel trokken zij echter, door het nemen van aandeelen in schepen, elders uitgerust, en door den verkoop van aangebragte waren. In navolging der goede vruchten, welke de vereeniging der Noord-Nederlandsche kooplieden gedragen had, trachtte men ook voor de Zuidelijke Nederlanden eene Compagnie of admiraliteit op te rigten, ten doel hebbende de handelsbetrekkingen tusschen de Spaansche bezittingen en de Zuidelijke gewesten te regelen en te bevorderen. Den 14^{den} October 1624 werd dan ook te Madrid

een decreet geteekend, hetwelk den 14^{den} Augustus des volgenden jaars in de Nederlanden werd afgekondigd. Deze zaak echter miste haar doel, en erlangde geene uitvoering, daar men de benoodigde gelden niet kon bijeen brengen. Eene nieuwe poging werd in het jaar 1640 beproefd. Wij vinden namelijk in de *placcaeten ende ordonnantiën* van de *Hertogen van Brabant* ¹⁾, eenen brief van FERDINAND, aan Schout, Burgemeesters, Wethouders en Raad der stad Antwerpen, welke aldus luidt:

»FERDINAND, par la Grace de Dieu Infant d'Espagne,
»Lieutenant, Gouverneur et Capitaine General des
»Pays-Bas et de Bourgoigne etc.»

»Cherz et bien aimez. Aiant declaré sa Majesté,
»que pour beneficier les bons fidels subiects de par-
»deça, elle leur a faict ouverture du commerce des
»Indes Orientales avec faculté d'y pouvoir entrer,
»ensemble à tous inhabitants du Septemtrion, non-
»obstant que cela n'ait esté permis jusques aujour-
»d'huy; Nous avons bien voulu vous faire ceste, à fin
»que nous le faciez entendre par les meilleurs voyes,
»que vous trouverez convenir à tous Marchands, in-
»habitans de la ville d'Anvers, afin mesmes qu'ils
»le facent sçavoir à leurs amis et correspondans au-
»dict Septemtrion: leur declarans que ceux qui se
»trouveront portez à ceste negotiation, se pourront
»adresser à *Don Miguel de Salamanca*, pour de luy

¹⁾ Lib. III. tit. 1. cap. XXIV. 25 October 1640, *te moghen handelen op Oostinnien*.

»entêdre plus à plain l'intention de sa Majesté et
 »arrester avec luy des conditions sortables. A tant
 »cherz et bien aimez, nostre Seigneur vous ait en
 »sa sainte garde." De Bruxelles le 25. d'Octobre
 »1640."

Aan den oorlog werd door den Munsterschen vrede in 1648 een einde gemaakt. De bepalingen aangaande de scheepvaart en den handel op de Indiën vindt men in het 5de en 6de Artikel van het vredestractaat. Later zullen wij gelegenheid hebben op deze bepalingen terug te komen. Genoeg zij het hier te melden, dat er reeds dadelijk verschil van gevoelen ontstond, over de uitlegging van dit vredestractaat. Ten einde onaangenaamheden te vermijden, vergevoegden zich de schepen, te huis behoorende in de Zuidelijke Nederlanden, de Indische voortbrengselen van Cadix te halen, of zeilden zij onder Spaansche vlag. Verschillende pogingen echter werden aangewend, om in dezen onaangename toestand eenige verandering te brengen. Zoo ziet men dat de Staten van Brabant in 1667 verzoeken deden, die aanvanke-lijk niet ongunstig bij den Koning opgenomen werden. Zelfs vorderde de zaak zoodanig, dat KAREL II Koning van Spanje den 7^{den} Junij 1698, eene koninklijke compagnieschap oprigtte, voor den tijd van 30 jaren, welke op de Oost-Indiën en de kust van Guinée handel mogt drijven. Van de zijde der Noordelijke provincien ontmoette dit besluit geen eigenlijken tegenstand; alleen verboden de Staten den 11^{den} Augustus aan de onderdanen van de ver-

eenigde gewesten, eenig deel te nemen in vreemde compagnien, of in dienst te treden op vreemde schepen. De oorlogen echter van de volgende jaren deden deze onderneming, zoo zij al werkelijk gevestigd is geweest, geheel te niet gaan.

Na het sluiten van den vrede van Utrecht in het jaar 1713, bij welken de Zuid-Nederlandsche gewesten van Heer veranderden, en aan het Oostenrijksche Vorstenhuis werden toegewezen, ontwaakte op nieuw de zucht bij de inwoners, zich door middel van den handel op te beuren. De Oostenrijksche regering wenschte mede te werken, ook in het belang van den Staat. Men zag hoezeer de naburige gewesten, inzonderheid de vereenigde Republiek, in bloei en welvaart toenamen, en zulks spoorde ook voornamelijk KAREL VI aan, om bij de ingezetenen zijner landen, meer en meer de zucht voor koop- en zeehandel op te wekken. Tot heden had Oostenrijk eene zeer onvoldoende zeemagt gehad, zoodat het genoodzaakt was, de schepen van vreemde mogendheden te leenen, wanneer er behoefte bestond om troepen te vervoeren. Sints de Spanjaarden eene landing op Sardinië en Sicilië ondernomen hadden, was KAREL VI tot de overtuiging gekomen, dat eene vloot voor hem onontbeerlijk was, en dat, wilde hij zijne Staten behoorlijk tegen aanvallen beveiligen, het meer dan tijd werd, zich van eene goede scheepsmagt te voorzien. Door uitbreiding van de handelsvloot, kon men zich ongemerkt tevens eene zeemagt schepen, en langzamerhand als zeemogendheid optreden.

De eerste pogingen om dit doel te bereiken waren gering, en bleven bijna onopgemerkt.

Het is niet zeker, wie het eerst het bestuur der Oostenrijksche Nederlanden heeft opmerkzaam gemaakt op de voordeelen, welke de handel op de Indiën ten bate der gewesten kan doen afwerpen. Algemeen wordt het eerste plan toegekend, aan eenen Engelschman, JOHN KEHR *van Kersland*, die gedurende langen tijd als spion bij de misnoegden der drie koninkrijken had gediend, en in den jare 1714 aan Keizer KAREL VI een voorstel zou ingediend hebben, om eene Indische Compagnie te Ostende op te rigten. Het plan van JOHN KEHR behelsde niet alleen den handel op de Oost-Indiën, maar ook dien op de West-Indiën. Volgens zijn zeggen was er geen land, dat beter voor den handel gelegen en geschikt was, dan Vlaanderen. Het schijnt echter dat zijne bemoeijingen, niet met graagte aangenomen werden, en hij, ziende, dat op die wijze waarschijnlijk zijne plannen niet zouden gelukken, vergenoegde zich, den Keizer er toe te bewegen, zeebrieven aan sommige Vlaamsche kooplieden te verleenen, ten einde handel op China en Bengalen te kunnen drijven. Volgens eenigen zou JOHN KEHR niet degene zijn geweest, die zich hiermede bemoeid zoude hebben, maar zoude de Keizer reeds lang te voren zelf plan hierop gehad hebben. Latere onderzoekingen hebben verder aan het licht gebragt, dat reeds vroeger, door andere personen plannen waren ingezonden, die echter met geen goed gevolg be-

kroond werden. Van meerder gevolg waren de pogingen van eenen Franschman, *den Ridder HOLLET DE LA MERVEILLE*.

Deze, welke in 1717 het bevel voerde over een schip, dat door kooplieden van St. Malo was uitgerust, liep met eene lading uit Indië terugkeerende, te Ostende binnen. De gunstige uitslag, welke aan *LA MERVEILLE* ten deel viel, deed er hem op bedacht zijn, het bestuur der Zuidelijke Nederlanden opletend te maken op de voordeelen, welke uit den Indischen handel konden verkregen worden. Het schijnt wel, dat eigenbelang niet geheel vreemd was aan de voorstellen van *LA MERVEILLE*. Zooveel verkreeg hij ten minste, dat het bestuur zijne aanbiedingen in ernstige overweging nam.

Eenigen tijd vroeger was het gebeurd, dat sommige Engelschen, aandeel hebbende in de Engelsche Indische Compagnie, zich met het bestuur der vereeniging niet kunnende verstaan, het voornemen opvatten, onder bescherming van den Keizer eene Compagnieschap in Vlaanderen op te rigten. Het spreekt van zelf, dat de agenten met de meeste bereidwilligheid werden ontvangen. Eene intekening werd geopend tot een bedrag van 2400,000 gulden, en weldra was men eigenaar van een schip, dat in Engeland gekocht, in 1715 te Ostende aankwam en onder keizerlijke vlag vertrok. Spoedig volgde de uitrusting en het vertrek van een tweede schip. Dit voorbeeld wekte navelgong op, zoodat ook andere personen van den Keizer paspoorten erlangden, om op de Indiën te varen.

De behoudene terugkomst van eenige schepen in het volgende jaar, 1716, deed nieuwe ondernemingen geboren worden. Bij gebreke echter aan kundige zeelieden, zocht men Engelsche en Hollandsche zeelieden aan zich te verbinden. Hierdoor werd het wantrouwen der Staten Generaal levendig, zoodat zij dan ook bij gestreng placaat van 21 September 1717 ¹⁾ noodig oordeelden, hieraan paal en perk te stellen. Het schijnt echter niet, dat deze bedreigingen eenigen invloed gehad hebben, en zeelieden er van af gehouden hebben, dienst bij reeders van Ostende te nemen. Weldra echter hadden er van de zijde der Hollanders feitelijkheden plaats, welke van meer gewigt waren.

Twée schepen, te Ostende uitgerust, waarvan het een zijnen naam droeg naar den landvoogd, Marquis DE PRIÉ ²⁾, begaven zich met rijke ladingen naar de Indiën, weldra gevolgd door een derde schip, de *Karel VI*, over welken bodem LA MERVEILLE zelf het bevel voerde. Dit laatste schip, de Kaap de Goede Hoop genaderd zijnde, had gebrek gekregen aan drinkwater, weshalve men besloot zich zulks aan te schaffen. Aan de door den kapitein afgezondene manschappen, werd door de hollandsche bezetting geweigerd het schip van ververschingen te voorzien.

¹⁾ *Resol. Stat. Gener. 1717* p. 814.

²⁾ HERCULES JOZEF LOUIS TURINETTI, Marquis van Prié, Minister plenipotentiaris tot het gouvernement der Nederlanden, plaatsvervanger van den stadhouder EUGENIUS van Savoyje.

Door dergelijke behandeling bleek duidelijk de naijver der Hollanders en niet alleen dat deze mid-delen van verzet beraamden, ook de Engelsche regering, welke met leede oogen den gunstigen uit-slag der pogingen van de Zuid-Nederlanders had gezien, begon zich met de zaak te bemoeijen. Ver-toogen werden dien ten gevolge aan de keizerlijke regering gerigt, en het valt niet te ontkennen, dat deze laatste te gereedelijk een ontwijkend antwoord gaf, ja zelfs van zwakheid niet geheel is vrij te pleiten. Aangemoedigd door de weifelende houding, welke het Oostenrijksche bewind had aangenomen, ging men van de zijde van Engeland verder. Eene memorie werd aan het hof van Weenen ingediend, bij welke men op den voorgrond stelde, dat de in-gezetenenen der Zuidelijke Nederlanden het regt niet hadden op de Indien handel te drijven ¹⁾.

Van de zijde der Zuidelijke Nederlanden, werd hierop wel geantwoord, doch de pogingen der Engelschen hadden zooveel ten gevolge, dat de Oostenrijksche regeering zich voor het vervolg verbond,

¹⁾ Het zoude ons te ver leiden, indien wij hier de redenen op-namen, welke de Engelschen tegen den handel der Oostenrijkers op Indie aanvoerden, en het antwoord door de keizerlijke regering gegeven. Meer uitvoerig vindt men dit behandeld in het werk van AD. LEVAE, *Recherches historiques sur le Commerce des Belges aux Indes, pendant le XVIIe et le XVIIIe siècle*. Bruxelles 1842. De meeste der aangevoerde redenen zijn van denzelfden aard, als die, waarop de Hollanders zich beriepen, en wij wenschen ons zooveel mogelijk bij de tusschen onzen staat en de Oostenrijksche Nederlanden gevoerde vertoogen te bepalen.

geene paspoorten om onder keizerlijke vlag te varen meer uit te reiken aan Engelsche onderdanen, ja zelfs ontzag men zoozeer Engeland, dat men zoo veel mogelijk den ontluikenden handel in zijne eigene staten, ter wille van vreemde mogendheden, zocht te belemmeren. Niet alleen verzette Engeland zich tegen den handel der Zuidelijke Nederlanden, maar trachtte ook andere mogendheden hiertoe over te halen. Door den invloed van Hollandsche kooplieden in Engeland gevestigd, zocht men op de Compagnien, die in de vereenigde provincien opgerigt waren, te werken, en noodigde men hen uit gemeene zaak met de Engelschen te maken. Weldra ging men dan ook van de zijde der Hollanders tot dadelijkheden over. Het reeds door ons gemelde schip de *Marquis de Prié*, werd op de kust van Guinée door een Hollandsch schip, de *Stad Amsterdam* genaamd, dat in dienst der West-Indische Compagnie was, genomen. Het kon niet anders, of dergelijke handelwijze moest de aandacht van den Keizer tot zich trekken. Deze sprak hierover den extraordinaris envoyé Hunner Hoogmogenden te Weenen, HAMEL BRUINIX aan, en eischte »betamelijke satisfactie wegens het affront »ende de vijandlijke violentie op de West-Indische »kusten, door de officieren van de West-Indische »Compagnie aan het schip van Ostende de *Marquis de Prié* genaemt, ende onder keizerlijke vlagge ende »Commissie varende aengedaen” ¹⁾. Dit stond in ver-

¹⁾ *Secreet-Register van de Resolutien van de Hoog Mogende Hee-*

band met den maatregel reeds eenigen tijd vroeger door den Marquis DE PRIÉ genomen, welke aan de Staten Generaal eene uitvoerige memorie had doen indienen, en welk stuk den 17 Julij 1719 ingekomen, wij om der belangrijkheidwille hier laten volgen.

(Hauts et puissants Seigneurs).

» Le sousigne a ordre de son excellence Monsieur
 » le Marquis DE PRIÉ de représenter a Vos Hautes
 » puissances, que JEAN DE SCHOONEMILLE, marchand et
 » Bourgeois d'Ostende y ayant armé, équipé et chargé
 » de marchandises, le vaisseau nommé le Marquis
 » de Prié, dans la vuë de faire negoce sur les cotes
 » d'Afrique, il obtint a cet effet la permission de Sa
 » Majesté Imperiale et Catholique, par ses lettres pa-
 » tentes de Commission du 19 Juin 1718 dont la
 » copie est ci jointe Num: I: les quelles ayant esté
 » enregistrées aux Greffe de l'Admirauté du dit port
 » le deuxieme Septembre de la mesme année, le dit
 » navire en fit voile le dix settieme du mesme mois
 » sous la conduite du Capitaine JEAN WILLEMSSEN,
 » aussi habitant et bourgeois d'Ostende, a qui le
 » proprietaire en avoit confié et conferé le comman-
 » dement, et arriva après avoir passé par les Caps
 » de Sierra Liona et de monte à celuy de Mezurado,
 » le dixieme Decembre en suivant, ou ajant jetté

ren Staten Generaal, over de laetste ses maenden van den jaere 1719, pag. 114. 21 Augustus. Door de welwillendheid van hen aan wie de zorg van het rijksarchief te 's Hage is toevertrouwd, zijn wij ruimschoots in de gelegenheid geweest, de tot dit onderwerp betrekkelijke stukken ook voor de volgende jaren na te gaan.

» l'ancre, un vaisseau de la Compagnie des Indes
 » Occidentales de Hollande, nommé le Commony Jacht
 » commandé par le Capitaine PIERRE DE HAES, l'y
 » joignit et mouilla auprès de luy la nuit du 10 :
 » ou 11 : et envoya le lendemain un officier a
 » bord du dit navire a Ostende, pour demander au
 » Capitaine, d'ou il estoit, et quel pavillon estoit
 » celuy qu'il arboroit. sur quoi ce Capitaine ayant
 » repondu qu'il estoit d'Ostende, qu'il avoit commis-
 » sion de Sa Majesté Impériale et Catholique, et qu'il
 » avoit entrepris ce voyage sous les auspices de Son
 » Auguste pavillon.

» Cet officier Hollandois retourna a bord de son
 » vayssau, et y rapporta cette reponse a son capi-
 » taine, qui s'en contenta s'en s'estre informé d'autre
 » chose.

» Le lendemain onzieme Decembre les dits deux
 » Capitaines leverent l'ancre vers le soir, et firent
 » voile paisiblement ensemble jusques a quinzieme du
 » dit mois, jour de leur separation.

» Le dix huitieme le dit vaisseau d'Ostende arriva
 » a l'embouchure de Rio Sestro, et y mouilla vers
 » le midi ou y il avoit deux autres vaissaux Hollan-
 » dois aussi à l'ancre, dont le plus gros nomme la
 » ville d'Amsterdam, monté de 24 pieces de Canon,
 » et 80 hommes d'equipage, estoit commandé par le
 » Capitaine SIPPIEN EGBERTS BROUWERS qui criant a
 » forte voix, interpella celuy d'Ostende d'envoyer son
 » canot a son bord. Qouy celuy ci dont le navire
 » n'estoit monté, que de huit pieces de Canon et

» n'avoit que 26. hommes d'equipage, ne faisant
 » aucune difficulté, de consentir il luy envoya un
 » de ses officiers au quel le Capitaine Hollandois ayant
 » fait des demandes pareilles a celles, que le Com-
 » mandant du Commony Jacht luy avoit faites quel-
 » ques jours auparavant au Mouillage du Cap de
 » Mezurado, et cet Officier luy ayant répondu la
 » dessus de la mesme maniere, qu'il s'estoit expliqué
 » à l'autre, il en parut bien satisfait jusques là,
 » qu'il luy fit bon accueil, et luy donna des marques
 » apparentes d'honneteté et d'amitié. Mais l'evene-
 » ment a fait voir, qu'elles n'estoient que feintes ou
 » que l'envie luy prit la nuit d'en user autrement,
 » puisque le dit vaisseau de la Compagnie des Indes
 » Occidentales de Hollande s'estant approché en ordre
 » de combat le lendemain au point du jour, a la
 » portée du pistolet de celuy de Ostende, le Capitaine
 » du premier, somma celuy du deuxieme de passer
 » a son bord avec son Lieutenant, a pretexte qu'il
 » souhaitoit de voir et d'examiner leur commis-
 » sion, et apres qu'il en eut pris la lecture a di-
 » verses reprises, et qu'il leur eut fait des interro-
 » gatoires, il leur dit que l'Empereur n'avoit pas le
 » pouvoir d'envoyer de ses sujets pour trafiquer aux
 » costes de guinée, et qu'en tout cas la Commission,
 » dont il s'agissoit, ne pouvoit plus passer pour va-
 » lable, pretextant que le dit Capitaine WILLEMSSEN,
 » s'en seroit servi pour d'autres voyages. Et quoique
 » la premiere de ses pretendues raisons soit teme-
 » raire et injurieuse au dernier point a Sa Majesté

» Imperiale et Catholique, et que la fausseté de l'autre
 » saute aux yeux, comme la date de la commission,
 » et celle de l'enregistrement, qu'on en fait au Greffe de
 » l'Admirauté d'Ostende l'établissement, si est ce nean-
 » moins que les Soldats et les matelots du vaisseau
 » la ville d'Amsterdam profitant du tems, qu'on fai-
 » soit le dit examen, ont forcé ceux du navire d'Os-
 » tende a passer a leur bord, et s'estant ainsi em-
 » paré de ce navire, ils l'équipèrent de leurs pro-
 » pres gens, non obstant les protestations reiterées
 » faites verbalement par le dit WILLEMSSEN, son Lieu-
 » tenant et le reste de l'équipage de son vaisseau,
 » après qu'on leur eut refusé de les admettre par
 » écrit, à l'effet de les rendre responsables, de tous
 » evenemens, depens, dommages, et interets causez,
 » et a causer par la violence, qu'on leur venoit de
 » faire, et punissables, pour n'avoir pas voulu res-
 » pecter la commission et le pavillon de Sa Majesté,
 » ce qui ne pouvoit manquer de leur attirer l'in-
 » dignation de leurs maitres, qui n'approuveroient
 » jamais ces sortes d'attentats, si contraires au droit
 » des gens, et a leurs propres interets, ne pouvant
 » douter que Sa Majesté n'en demandat satisfaction,
 » leur disant enfin que cette entreprise leur coute-
 » roit plus qu'ils ne pensoient, mais ils eurent beau
 » protester, le Capitaine Hollandois sans y avoir
 » égard, leur dit que si l'Empereur avoit de l'argent
 » a depenser, ses maitres en avoient aussi, et les
 » ayant fait tous prisonniers, il partit du lieu de
 » la saisie le vint troisieme du dit mois de decembre

» faisant voile vers le fort de St. George de la Mine,
 » ou il arriva le dix huitieme Janvier dernier, ou le
 » Gouverneur de ce fort les a questionnez de nou-
 » veau, et quoy qu'il n'ait rien trouvé a leur charge,
 » si non qu'ils estoient Bourgeois d'Ostende, sujets
 » de Sa Majesté Imperiale et Catholique, et munis
 » de sa commission pour le commerce d'Afrique,
 » si est ce cependant que ce Gouverneur bien loin
 » d'avoir ordonné leur elargissement a la restitution
 » de leur vaisseau, les traita de voleurs et de pirates,
 » et ordonna qu'on dechargeat tous les effets de la
 » cargaison du navire en question, pour estre ven-
 » dus a ce qu'il disoit, au profit de qui il appar-
 » tiendra, sans avoir aucune difference pour les let-
 » tres patentes de Sa Majesté, qui les devoient mettre
 » a l'abri de toute insulte, ni pour leurs protesta-
 » tions, qu'ils avoient renouvelées en vain devant
 » lui sur ces entrefaites.

» Le dit Capitaine WILLEMSSEN mourut, et les gens
 » de l'equipage de son vaisseau furent dispersez et
 » embarquez par force sur differens navires pour y
 » servir sans gages, pour des voyages de 15: a 20: mois,
 » a la traité des Negres, les plus redus et les plus
 » penibles qu'on puisse faire, et capables de les faire
 » crever, et il y en a qui en sont deja morts.

» Et comme on a trouvé a propos de envoyer le
 » dit vaisseau le Marquis DE PRIÉ de Hollande, le
 » Lieutenant du meme navire, qui s'appelle JORIS
 » VERGOOWER, ayant demandé, qu'on luy permit de
 » retourner par cette occasion on luy accorda sa

» demande, de mesme qu'a un autre du dit équipage, qui deceda dans la traversée, ils partirent du fort de St. George de la Mine le 19 Mars dernier, et le dit VERGOOWER arriva a Amsterdam le trentieme du passé, ou il est arresté comme prisonnier, sur quoi je me rapporte a la relation ci jointe Num 2. Extracte d'une lettre escrite par le dit VERGOOWER au sieur de SCHOONEMILLE d'Ostende, propriétaire du vaisseau en question, qui justifie aussi toutes les autres particularitez detaillez ci dessus.

» D'abord que le dit SCHOONEMILLE eut appris cette douloureuse nouvelle, il en fit de vives plaintes a son Excellence Monsieur le *Marquis de Prié*, qui a ordonné au sousigné d'en faire les siennes a Vos Hautes puissances, et de leur demander une satisfaction proportionnée a une hostilité si ouverte, et a un attentat si violent, et tout a fait insoutenable, car quoique l'Etat ait accordé des octroys a la Compagnie des Indes Occidentales de ce pais, qui l'autorise a negocier dans l'etendue des cotez et autres lieux d'Afrique y specififiez, a l'exclusion de ses autres sujets a qu'il est defendu d'y trafiquer, soit a droiture des ports des provinces unies, soit de quelque autre pais, que ce puisse estre, il est neanmoins constant, que cette defense est limitée aux naturels et aux habitans des mesmes provinces suivant l'esprit et la lettre du privilege.

» Et il auroit esté inutile d'etendre cette prohibi-

»tion plus loin, puis qu'elle ne seroit pas obligatoire
 »a l'égard des sujets des autres puissances de l'Eu-
 »rope, a qu'il est libre de trafiquer sur des cotés
 »de Guinée, non obstant les octrois mentionnez cy
 »dessus, et dont plusieurs y ont fait negoce, depuis
 »longtems tels que les Anglois, les François, les
 »Danois, les Brandenbourgeois, et les Portugais,
 »quoy que ces derniers n'ayent plus d'habitans sur
 »les cotez, comme il est connu de tous ceux, qui
 »ont tant soit peu de connoissance du commerce qui
 »s'y fait, et l'on ignoré pas en Hollande, que les
 »Portugois sont accoutumez de vendre sur la coste,
 »dont il s'agit, non seulement leurs marchandises
 »de l'Amerique, mais aussy une grande quantité
 »d'autres, qui y sont fort recherchées, qu'ils achet-
 »tent a Amsterdam, ou ils prennent le monde dont
 »ils ont besoin, et y equippent leurs vaisseaux, qui
 »mesme sont souvent equipez par des marchands
 »Hollandois non privilegez, tant Juifs qu'autres, qui
 »passent ensuite pour de veritables Portugais, au
 »moyen des passeports, qu'ils ont l'adresse d'obte-
 »nir de la cour de Pourtugal, c'est de quoy les mar-
 »chands de la dite Compagnie etablis en Guinée se
 »sont plaints souvent, en repraesentant, qu'il leur
 »estoit impossible de tenir marché egal, les dits
 »Hollandois, qui empruntoient un qualité estrangere
 »a leur grand prejudice, tellement qu'il est certain,
 »que les directeurs de cette Compagnie, ont tou-
 »jours sçeu, et d'en sçavoir, qu'ils n'estoient pas
 »en droit d'exclure du commerce de la coté de Gui-

»née, d'autres que les sujets de la Republique, et
 »qu'ils y ont respecté et d'en respecter les commis-
 »sions des autres Souverains, dont les sujets y ont
 »trafiqués librement aussi bien qu'eux, et avec eux,
 »notamment à l'embouchure de la Riviere de Ses-
 »tre, lieu de la saisie irreguliere du vaisseau le
 »*Marquis de Prié*, de mesme, que dans cette ri-
 »vière, ou les Hollandois de la Compagnie des In-
 »des Occidentales se trouvent souvent avec des An-
 »glois, des François, et d'autres, les uns et les au-
 »tres faisant valoir leurs marchandises, et achetant
 »celles, qu'on leur y apporte, le plus avantageuse-
 »ment qu'ils peuvent, comme si ces différens na-
 »tions se trouvoient a une foire.

»D'ailleurs les Zelandois quoique sujets de l'Etat,
 »ne se sont jamais voulu soumettre aux Octroys,
 »dont il est fait mention ci dessus, les ayant tou-
 »jours considerés, comme contraires au droit des
 »gens, et a la liberté du commerce, dont les Ze-
 »landois ont crû devoir jouir, aussi bien que les
 »autres habitans des provinces unies, et en ont jouis
 »en effet sur la côté de Guinée, ou leur negoce
 »l'une année partant l'autre ne devoit pas ceder a
 »celuy de la Compagnie Hollandoise, sur tout a
 »l'égard de la Poudre d'Or, qu'on en transporte
 »tous les ans, qui est le plus precieux commerce,
 »qui s'y fait. De sorte qu'il est surprenant, que le
 »General de leurs habitations sur la dite côté, et
 »ceux qu'il a sous ses ordres, osent disputer a Sa
 »Majesté, et a ses sujets une faculté accordée a tou-

»tes les nations par le droit des gens, et dont d'autres
 »tres etats de l'Europe jouissent, nommement dans
 »la dite Riviere de Sestre, qui est frequentée des
 »Europeens, et qui est bien éloignée de leurs forts,
 »dont les dependances ne sont pas de grande etendue.

»Et quand mesme le dit Vaisseau d'*Ostende* se
 »seroit présenté a quelquun de leurs etablissemens,
 »pour y mouiller et traffiquer, il semble que ceux
 »de la Compagnie ne pourroient s'y opposer sans
 »violer les traitez d'alliance, qu'il y a entre Sa
 »Majesté et vos Hautes Puissances, et sans donner
 »atteinte a l'amitié et a la bonne intelligence, qui
 »doivent regner entre les sujets de part et d'autre,
 »et quand on supposeroit qu'il leur seroit permis
 »d'empêcher, qu'on ne dechargeat la Cargaison, et
 »qu'on n'en fit la vente, en toute ou en partie, ils
 »devroient se contenter de refuser l'entrée de leurs
 »habitations au Capitaine sans le depouiller de son
 »vaisseau et sa cargaison et sans reduire a une
 »espece d'esclavage les gens de l'équipage, parmi
 »lesquels s'est trouvé le fils unique du Sr MANSVELT,
 »l'un des premiers Capitaines des vaisseaux des
 »Etats des Flandres, qu'on a employé avec les autres
 »a la traité des Negres, puis qu'il n'y a ni loi ni
 »traitté, qui les autorisoient a en user de la sorte
 »envers un commandant des vaisseaux, qui s'estoit de
 »bonne foy et d'une maniere irréprochable, et qui
 »avoit esté traité en ami, non seulement par le
 »Capitaine du *Commony Jacht*, de la dite Compagnie,
 »mais aussi par le dit Capitaine

» BROUWERS, qui s'est servi apparemment de cet arti-
 » fice, pour lui cacher le piège qu'il lui alloit dresser,
 » afin qu'il ne se tint pas sur ses gardes, et qu'il put
 » s'en saisir à l'improviste, comme il a fait. Toutes
 » ces circonstances étant pessées, il faut demeurer
 » d'accord que le procédé du dit Capitaine BROUWERS,
 » et celui de tous ceux qui y eurent part, est in-
 » jurieux à Sa Majesté Imperiale et Catholique, et
 » renferme un attentat sur ses prerogatives et sur
 » le droit de ses sujets, et est de plus inhumaine
 » par le traitement cruel, qu'on a fait à l'équipage
 » du dit vaisseau, tellement qu'il ne faut pas douter
 » que Vos Hautes puissances ne les en fassent punir
 » par un effet de leur justice, et de leur équité or-
 » dinaire. C'est dans cette confiance et à cette fin
 » que le sousigné se donne l'honneur de les supplier
 » au nom et de la part de Son Excellence de faire
 » donner incessamment à Sa Majesté Imperiale et
 » Catholique, une satisfaction proportionnée à l'ou-
 » trage fait à sa commission, et à son pavillon, et
 » d'ordonner que le dit JOORIS VERGOOWER Lieutenant
 » du Vaisseau le *Marquis de Prié* soit relargé sans
 » remise, et que ce vaisseau soit renvoyé à Ostende,
 » et qu'on y ramène son équipage, et d'en joindre
 » de plus à qu'il appartiendra de réparer les pertes
 » que le Sr JEAN DE SCHOONEMILLE, propriétaire du dit
 » navire a faites par la violence du Capitaine BROU-
 » WERS et du General des habitations de la Compag-
 » nie des Indes Occidentales de Hollande, sur la
 » côté de Guinée avec tous depens, dommages, et in-

»terets. Comme ses demandes sont raisonnables et
 »conformes au droit des gens, le soussigné a lieu
 »de se promettre que Vos Hautes puissances ne fe-
 »ront point de difficulté d'y donner les mains.

»Signé P. M. NENY" ¹⁾.

Ter wederlegging der klagten, tegen BRUINIX, door den Keizer geuit, en op diens verzoek aan de Staten-Generaal ingezonden, werd besloten hem te antwoorden: »dat hij Heer HAMEL BRUINIX zal kunnen sien, »en ook zulks en daer het van vrugt zal oordeelen »repraesenteeren, dat het voorschreevene schip niet »anders als een *lorrendrayer* geconsidereert kan werden, die van de commissie van syne Keyserlyke »Majesteyt apparent op verkeert te kennen geeven »verkreegen, een misbruyk heeft gemaekt, ende die »teegen de voorschreevene commissie, teegen de Tractaten, ende teegen alle regt handel hebbende willen dryven op plaetsen, daer het hem niet geoorloft was te handelen, te regt is aengehaelt ende »geconfisqueert, dat haer Hoog Mogende vastelyk »vertrouwen, dat met het voorschreevene berigt genomen, ende die van Ostende met haere »ongefundeerde klagten van de hand geweesen zullen werden, en dat syne Keyserlyke Majesteyt niet »zal willen toelaten, dat die van Ostende selfs zul-

¹⁾ In de door ons overgenomene stukken hebben wij de oorspronkelijke spelling letterlijk gevolgd.

»len handelen, of haer naem leenen aan lorren-
 »drayers om te handelen op de plaetsen gehoorende
 »onder de West-Indische Compagnie van den Staet,
 »daer het haer volgens de Tractaten niet gepermit-
 »teert is te handelen, alsoo hetzelve noch met de
 »voorschreevene Tractaten, noch met hooge en be-
 »roemde aequiteyt van syne Keyserlyke Majesteyt,
 »noch met desselfs gewoone vrundschap voor den
 »Staet zoude overeenkomen.”

Men kan uit deze missive afleiden, op welken grond het schip van Ostende door die van de West-Indische Compagnie genomen was. Later zullen wij nog verder gelegenheid hebben, terug te komen op de beweringen, van onze zijde aangevoerd.

Intusschen bleef het niet bij het nemen van een eerste schip; immers uit eene missive van den Resident PESTERS van 10 October 1719, bij de Generale Staten ontvangen, blijkt het, dat de Marquis DE PRIÉ er niet alleen op aandrong schadevergoeding te hebben voor het eerst genomene schip, en satisfactie voor de oneer der keizerlijke vlag aangedaan, maar ook had hij aan PESTERS te kennen gegeven met zekerheid vernomen te hebben, dat er een tweede schip, insgelijks *Marquis de Prié* genaamd, in volle zee was genomen.

Van de zijde der inwoners der Zuidelijke Nederlanden werden maatregelen beraamd, om hun regt feitelijk te handhaven, en zoo mogelijk represailles te nemen. In de eerste dagen van October liep van Ostende een welbemand schip uit,

onder bevel van den Kapitein DE WINTER, met het kennelijk doel zoo mogelijk een schip van de West-Indische Compagnie te bemagtigen ¹⁾. Op de hoogte van Douvres, werd dan ook een schip, genaamd *de Comany*, genomen, en te Ostende opgebragt. Met regt mogten dan ook de Generale Staten aan PESTERS antwoorden, dat, terwijl zij bezig waren met het examineeren van de klagten, door die van Ostende aan de West-Indische Compagnie gedaan, deze feitelijke proceduren strijdig waren tegen alle regt, zoo wel als tegen de vriendschap, welke tusschen hen en zijne Keizerlijke Majesteit bestond, en hij derhalve het voorschrevene schip moest terugvoeren. De Marquis DE PRIÉ door PESTERS van het verlangen der Generale Staten onderrigt, wenschte de zaak op de lange baan te schuiven, en hij droeg het beslissen van deze zaak aan het hof van Weenen op.

Ter verontschuldiging van den genomen heftigen maatregel, worde hier aangemerkt, dat het opgebragte schip hetzelfde was, hetwelk het schip de *Marquis de Prié* had genomen, zoo dat DE WINTER, die over dit het bevel voerde, zich geregtigd achtte op dezelfde wijze tegen de West-Indische Compagnie zich te gedragen, als deze tegen hem.

Niet zonder voorkennis van den Landvoogd was dit geschied; doch terwijl hij onder de hand zijne

¹⁾ Secreete Resolutien van de laetste ses maanden van den jaere 1719, pag. 234.

goedkeuring gaf aan die van Ostende, hield hij zich op de vertoogen der Hollanders, als of alles buiten hem omgegaan was.

Onder dagteekening van 27 Mei 1720, ontvingen de Generale Staten eenen brief van PESTERS, waarbij deze mededeelde, dat men in de Oostenrijksche Nederlanden vastelijk besloten had de *Comany* verbeurd te verklaren, tenzij schadevergoeding gegeven werd aan de reeders van Ostende, voor de op de kust van Guinée genomene schepen. In antwoord op dezen brief werd vastgesteld te doen weten, dat dergelijk besluit met de grootste verbazing was vernomen, dat men van eene bevriende mogendheid zoodanige bedreiging niet had verwacht, maar eerder een voorstel om op vriendschappelijke wijze een einde aan de zaak te maken; dat deze zaak den Staat niet aanging, maar veeleer de maatschappijen, door haar geoctrooijeerd; dat aangezien deze zaak was eene van bijzondere personen, tegen de West-Indische Compagnie, men in regten tegen genoemde Compagnie had moeten ageeren en geenzins bij wijze van represailles.

De gezindheid der Generale Staten was echter niet twijfelachtig, en dat de Belgische zeelieden weinig baat bij de in dezen brief voorgestelde wijze van procederen zouden gehad hebben, blijkt uit de verklaring, dat de gemelde Compagnie zich bewust is, in het nemen van de voorschrevene twee schepen haar regt volgens de octrooijen gebruikt te hebben, en daartoe bevoegd te zijn geweest, daar zij

zich sterk maakt te kunnen bewijzen, dat de twee schepen eigenlijk niet in de Oostenrijksche Nederlanden uitgerust zijn en daar te huis behooren, maar wel hier te lande, en alleen uit dien hoofde volgens de placaten confiscabel zijn. Wel wenscht men de zaak op minnelijke wijze te schikken, en het zal den Staten-Generaal aangenaam zijn, indien de Marquis DE PRIÉ mogt besluiten den Advocaat-fiscaal NENY herwaarts te zenden; daar toch de toezegging gedaan was, om tot na diens overkomst de confiscatie, waarmede men gedreigd had, uit te stellen ¹⁾.

Ook van de zijde der Engelschen werden weder maatregelen tegen die van Ostende genomen. Een schip, aldaar uitgerust, waarop als gezagvoerder zich een Engelschman bevond, werd genomen en te Londen opgebragt, onder voorgeven dat de bevelhebber zich in eene andere dienst als de nationale had begeven. Ten einde dit voor het vervolg te voorkomen werden door het Engelsche ministerie, aan den resident te Brussel en den consul te Ostende de strengste voorschriften gegeven.

Gelijken voorslag ten opzichte van onze zeelieden werd door PESTERS aan de Generale Staten gedaan, daar er gebrek was aan gezagvoerders en scheepsgezellen, die, Zuid-Nederlanders zijnde, de vereischte bekwaamheid hadden, om de Indische en Chineesche wateren te bevaren. En aangezien de assurantien

¹⁾ Missive PESTERS 6 Junij, Res. der Staten-Generaal pag. 423.

voor de schepen te Ostende uitgerust, niet dan in Engeland of in Holland te bekomen waren, raadde hij aan, zooveel mogelijk het sluiten van die contracten te beletten, daar het niet te verwachten was, dat men de schepen zonder verzekering aan gevaarvolle reizen zoude wagen. Ten laatste zoude men trachten te voorkomen, dat de goederen te Ostende aangevoerd en aldaar verkocht, naar Holland of Engeland overgebracht werden ¹⁾.

Eenige dagen nadat de brief van PESTERS gelezen was, ontvingen de Generale Staten eene missive van HAMEL BRUINIX, inhoudende een gesprek, dat hij met Prins EUGENIUS VAN SAVOYE had gehad. In sterke termen had laatstgenoemde zich beklaagd over de handelingen van onze zijde. Het scheen, dus had hij gezegd, den Hollanders minder te doen zijn, de vaart op de Indien te beletten, dan wel om den geheelen handel van Ostende te vernietigen, en om dit doel te bereiken zocht men de zaak op de lange baan te schuiven, door telkens remonstrantien in te dienen, in plaats van afdoende voorstellen. Wilde men, dus was zijne meening, de zaak schikken, alsdan waren er van weërszijde gemagtigden te benoemen, welke het geschil grondig en in de onmiddellijke nabuurschap zouden onderzoeken, en mogten er zwaarigheden komen, alsdan kon men zich aan het hof van Weenen vervoegen.

Nog altijd was de zaak van de *Comany* hangende

¹⁾ 10 Junij, secreete Res. pag. 423.

gebleven. Aan bedreigingen van de zijde der Oostenrijksche Nederlanden ontbrak het niet, want men gaf het voornemen te kennen genoemd schip te willen verkoopen. Door de Hollanders werden hiertegen nieuwe dwangmiddelen gebezigd: zoo werd een schip, toebehoorende aan een zekeren koopman DANCKAART te Brugge, ter reede van Texel aangehouden en het scheepsvolk gevangen gezet.

Bij deze steeds aangroeiende onaangenaamheden en verwikkelingen, waren de zamenkomsten van den Resident PESTERS met DE PRIÉ hoe langer hoe menigvuldiger, zoo als blijkt uit de verschillende missives, bij Heeren Groot-Mogenden der Staten-Generaal ontvangen ¹⁾.

Om moeilijkheden met Engeland te vermijden verklaarde de Oostenrijksche regering, dat zij bij de uitrusting harer schepen bepaald vorderde, dat vreemde onderdanen werden uitgesloten, met name de Engelschen, en dat men denzelfden maatregel zoude nemen ten opzichte der onderdanen van onze Republiek.

Niettegenstaande de bezwaren, waartegen de Keizer voorzag te zullen moeten kampen, besloot hij eindelijk zijn plan te volvoeren, en door oprigting eener maatschappij den handel zijner onderdanen, zoo veel mogelijk te bevorderen. Zulks blijkt ten duidelijkste, door dat hij op den 29 December een octrooi bevestigde, den 17 Mei 1719 bevorens

¹⁾ Secreete Res. pag. 445.

uitgegeven. De hoofdzakelijke inhoud van dit octrooi was als volgt:

De maatschappij zoude handel drijven, niet alleen in de waren, welke te land en langs den Donau in of uit het Turksch gebied werden gevoerd, maar in alle waren, welke en werwaarts ook. Aan de maatschappij werd een wapen, zegel en vlaggen verleend. De hoofddirectie zoude zich te Weenen bevinden.

Binnen zes maanden zoude het iederen inboorling of vreemdeling vrijstaan aan deze maatschappij deel te nemen. Ieder aandeel was duizend rijnsche guldens. De aandeelen konden vervreemd doch nimmer opgezegd worden. De stemmen zouden worden geregeld naarmate het aantal aandeelen, dat men in de maatschappij had, doch niemand zoude meer dan drie stemmen mogen uitbrengen. De directie werd opgedragen aan een collegie van vijftien personen.

Verder ontmoeten wij eenige bepalingen omtrent de vergaderingen van de directie, de werkzaamheden aan deze opgedragen, het kiezen en vernieuwen van het bestuur, de bevoegdheid om nadere voorschriften te maken, enz.

Wanneer men den inhoud van dit octrooi ¹⁾ na gaat, zal men tot de overtuiging komen, dat eene maatschappij, welker doel zoo onbepaald en uitgebreid was, niet in werking is kunnen treden. Immers terwijl de Compagnie door den Keizer *Orientalische* wordt genoemd, heeft zij geheel het karak-

¹⁾ Door ons in bijlage I medegedeeld.

ter eener algemeene handelmaatschappij. Voegt men hier nog bij de weinige medewerking en hevige tegenkanting van vele zijden ondervonden, alsdan is het niet te verwonderen, dat deze eerste poging niet aan de verwachting, welke men er van koesterde, heeft beantwoord.

Inmiddels bleven de onaangenaamheden van beide zijden voortduren. Op den 5 Julij 1720 ontvingen de Generale Staten eene missive van den Resident PESTERS, bij welke laatstgenoemde ter hunner kennis bragt, dat de Secretaris van Oorlog, NAVARRE, uit naam van den Marquis DE PRIÉ had aangezegd, dat de eigenaars van de twee schepen, die van Ostende uitgezeild waren, zich zouden verhalen op de West-Indische Compagnie, door den verkoop van het schip de *Comany*. Dien ten gevolge zoude de admiraliteit te Ostende aangeschreven worden, op den eisch, door voornoemde eigenaars ingesteld, kort en onvertogen regt te administreren. Vier dagen later kwam een nadere brief van PESTERS, waarin hij berigtte, dat de Marquis DE PRIÉ willens geweest zijnde den Advocaat fiscaal NENY naar deze landen te zenden, van dit zijn oogmerk had afgezien, omdat hij vermeende, dat alle die negotien tot niets zouden leiden. Voorts gaf hij te kennen, dat aan het Oostenrijksche Hof op nieuw gearheid werd om eene Oost-Indische Compagnie en wel in de Oostenrijksche Nederlanden op te rigten. Dit voorneemen, meende PESTERS, was ernstig gemeend, en men zoude hier niet van afgaan, omdat men overtuigd

was van de vele voordeelen, welke de vaart op de Indien voor den handel der Oostenrijksche Nederlanden zoude opleveren. Wijders meldde hij, dat binnen weinige dagen de debatten zouden geopend worden voor de admiraliteit van Ostende, aangaande het verhaal op het schip *de Comany*.

De Marquis DE PRIÉ schijnt echter naderhand tot het besluit gekomen te zijn om den Advocaat-fiscaal naar deze landen te zenden. Immers den 2 September schreef PESTERS dat NENY zijn afscheid had genomen en zich gereed maakte naar 's Gravenhage te vertrekken.

In Vlaanderen werden de uitrustingen naar Indie intusschen met den meesten ijver voortgezet. Een zestal schepen lag in de haven van Ostende gereed, met het voornemen weldra in zee te steken. Ofschoon van de zijde der Engelschen een scherp verbod was uitgevaardigd, tegen het deelnemen aan den handel van Ostende, meende de Resident echter met zekerheid te weten, dat zich onder de voornaamste aandeelhouders Engelschen bevonden.

Terwijl er, gelijk wij reeds gezien hebben sprake was, van het oprigten eener Compagnie, scheen de Marquis DE PRIÉ thans minder geneigd te zijn hiertoe zijne medewerking te verleenen. Van deze weifeling wordt als reden aangevoerd, dat hij, door het afgeven van brieven van vrijgeleide aan enkele kooplieden, vroeger aanzienlijke voordeelen genoot, welke bij het geven van een octrooi moesten vervallen ¹⁾.

¹⁾ WAGENAAR, *Vaderlandsche Historie*, Deel XVIII, blz. 268.

Het geschil aangaande het schip *de Flandria* ¹⁾ werd op nieuw ter sprake gebragt, blijkens hetgeen den 13 Januarij 1721 in de vergadering der Staten-Generaal verhandeld werd.

Nadat men in de vergadering van 31 Maart, het rapport van de Gedeputeerden tot de buitenlandsche zaken gehoord had, besloot men hierop te antwoorden:

Dat het voorschrevene schip op eene wettige wijze was aangehaald, onder het gebied en op de stroomen van den Staat, omdat de reeders en inladers gehandeld hadden tegen de Wetten en Placaten dezer landen; dat de zaak gebragt was bij de regtspraak van het collegie der admiraliteit te Amsterdam, als den gewonen en bevoegden regter over deze in dergelijke zaken. De reeders en eigenaars van schip en goederen hadden zich bij genoemd collegie in regterlijke procedures ingelaten, den regter volkomen erkend, regt verzocht en dit afgewacht. Het collegie had dan ook naar de zaak onderzoek gedaan, en uitspraak gegeven, zoo als het meende regt te zijn. Men kon nu niet van den bevoegden regter vergen, dat hij zijn vonnis terugtrok, als zijnde door den bevoegden regter gewezen en door partijen erkend. Even als de reclamanten zouden berust hebben in het vonnis, wanneer het ten hunnen voordeele was uitgewezen, behoorden zij nu ook hetzelfde te doen, nu het ten hunnen nadeele was uitgeval-

¹⁾ Secreeta Res. 1721.

len. Aan hen bleef nog slechts een middel over om hun regt te doen gelden, namelijk de weg van revisie, mits zij de behoorlijke termijnen in acht namen. De Generale Staten konden dan ook geen acht slaan op de *mérite* van de zaak zelve, aangezien het aan de reclamanten had vrijgestaan, alle punten aan te voeren, welke voor hunne verdediging konden dienen, en op deze zaak door den regter behoorlijk was acht gegeven. Verder werd PESTERS er mede belast om aan NENY te kennen te geven, dat hoe gaarne hunne Hoog-Mogenden ook in deze alle gemakkelijheid zouden willen gebruiken, de Justitie echter niet toeliet een vonnis te niet te doen, hetwelk behoorlijk gewezen was. Mitsdien zoude dan ook deze zaak haren vrijen loop moeten hebben, en zelfs geen uitstel van executie kunnen gedoogen.

Volgens eene missive van den Resident PESTERS, den 6 Mei 1721 ingekomen, zoude ook werkelijk hier te lande de *Flandria* verkocht en de verkoop van de goederen plaats gehad hebben. Het misnoegen van den Marquis DE PRIÉ was hierdoor allezins opgewekt, zoo dat hij te kennen gaf, dat dergelijke handelingen weinig strookten, met de betuigingen van vriendschap, welke men zeide der Oostenrijksche regering toe te dragen, daar toch de advocaat-fiscaal NENY, toen hij zich te 's Hage had bevonden, namens zijne lastgevers de meest ernstige betuigingen van vriendschap en inschikkelijkheid had aan den dag gelegd. Nu zoude men ook den verkoop van de *Comany*, welke was geschorst, doen voortgaan,

onverminderd hetgeen de Keizer verder zou goedvinden te doen.

De oneenigheid tusschen de beide regeringen werd hoe langer hoe grooter, en zelfs nam men van de zijde der Oostenrijksche Nederlanden zijne toevlugt tot buitengewone maatregelen.

Terwijl toch Marseille door eene vreesselijke pest geteisterd werd en deze ook in sommige buitenland-sche havens was uitgebroken, deed men aan PESTERS weten, dat men besloten had, alle schepen en wel met name die, welke naar de Oostenrijksche Nederlanden zouden komen, quarantaine te doen houden. Het laat zich ligt begrijpen, dat zulks van onzen kant zeer euvel werd opgenomen, aangezien men al te wel inzag, dat dit slechts tot een voorwendsel diende, om onzen handel op alle mogelijke wijze te belemmeren. Menigvuldig waren dan ook de stukken, hierover tusschen onzen Resident en de Generale Staten gewisseld.

Omtrent deze dwangmiddelen zouden wij nog nader in ontwikkeling kunnen treden, doch aangezien zij slechts van ondergeschikt belang zijn, meenen wij hier met de vermelding te kunnen volstaan. Wij hebben echter gemeend met een enkel woord van deze zaak gewag te moeten maken, om te doen zien, op welke wijze men toen ter tijde zijne bijzondere belangen meende te moeten bevorderen.

In de notulen van de tweede helft van het jaar 1721, komt de zaak van het schip *de Comany* weder ter sprake. Reeds meermalen had de Marquis

DE PRIË gedreigd, dat dit schip bij wijze van represailles zoude verkocht worden. De meeste moeite werd door PESTERS aangewend, om deze zaak te verhinderen; doch voorhands kon hij alleen verkrijgen, dat de verkoop eenigen tijd zoude uitgesteld worden, en wel tot den 20 Augustus van dat jaar. De noodige bevelen voor dit uitstel waren gegeven, doch men wilde de zaak van de *Flandria* en de *Comany* niet scheiden, zoo dat, indien de aangegevene voldoening van onze zijde geweigerd werd, men tot den verkoop zoude overgaan. De bewindhebbers der West-Indische Compagnie, aan wie steeds mededeeling was gedaan van de pogingen door de Generale Staten en den Resident PESTERS aangewend, om den gedreigden verkoop niet te doen plaats hebben, deden het voorstel een persoon naar Brussel af te vaardigen, ten einde de belangen der Compagnie aldaar voor te staan. Met dezen voorslag werd genoegen genomen, en de advocaat DE LA BASSECOUR ¹⁾ met deze zending belast.

PESTERS schijnt zich al dadelijk weinig goeds van dezen bijzonderen stap te hebben voorgesteld, zoo als blijkt uit zijne missive van den 18 Augustus 1721. Hij verzoekt dan ook order van de Generale Staten, over de wijze van protestatie tegen den voortgang der verkooping van het schip *de Comany*. Hierop

¹⁾ Mr. JACOB DE LA BASSECOUR, pensionaris van Amsterdam. 1704—1726. *Europische Mercurius* 1721. 2de Deel, pag. 113. WAGENAAR, Amsterdam.

werd hem geantwoord, dat, men met een eenvoudig protest uit naam van de Generale Staten en de bewindhebbers der West-Indische Compagnie zoude kunnen volstaan, onder reserve echter van alle regt, hetwelk hun volgens de tractaten toekwam. Ook de Marquis DE PRIÉ was niet met deze keuze ingenomen, daar hij voorgaf, dat hij in plaats van den advocaat der West-Indische Compagnie, liever een afgevaardigde zoude gezien hebben door bewindhebbers van voornoemde Compagnie en uit hun midden gekozen. Ondanks alle moeite kon de advocaat dan ook niets meer verkrijgen, dan dat men zich in de Oostenrijksche Nederlanden bereid verklaarde tegen zekere geldsom de zaak in orde te brengen. Van de zijde der Generale Staten werd dan ook bij de West-Indische maatschappij er op aangedrongen, dat men zoo mogelijk het geschil zoude vereffenen en voorwaarden stellen. De Compagnie verklaarde van haren kant zich hiertoe niet geheel ongeneigd; immers terwijl de eisch der reeders van Ostende acht en negentig duizend gulden was, deed zij daartegen een aanbod van vijftig duizend gulden. Volgens het beweerden van onze zijde, was de schade veel te hoog opgegeven, en men meende dat het billijk was, dat van beide zijden iets toegegeven werd.

De Resident werd dan ook uitdrukkelijk gelast, om bij den Marquis DE PRIÉ alles aan te wenden, en hem te verzoeken van zijnen invloed gebruik te maken, opdat men nu met de door de Compagnie aangeboden gelden genoeg zoude nemen. Ook werd nog als hulpmiddel

aan de hand gedaan, om, indien men het langs den diplomatieken weg niet eens konde worden, alsdan de beslissing van het geschil over te laten aan eenige kooplieden, te kiezen door de bewindhebbers der West-Indische Compagnie en de belanghebbenden der genomene schepen. Het laat zich ligtelijk begripen, dat door het herhaalde uitstel van den verkoop van *de Comany*, de waarde van het schip en de goederen zeer verminderd was geworden, zoodat dan ook de kooplieden, ten wier behoefte beslag op het schip was gelegd, luide klaagden over deze langzame wijze van handelen.

Het is ons niet gebleken hoedanig de afloop van de geschillen omtrent de genomene schepen geweest zij; ook de onderhandelingen hieromtrent schijnen nog langen tijd voortgeduurd te hebben.

Eerlang echter stonden groote zaken te gebeuren; de Oostenrijksche regering zoude zich nog krachtiger, dan tot hiertoe geschied was, doen gelden. Maatregelen werden voorbereid om in de Zuidelijke Nederlandsche gewesten eene Compagnie voor de vaart naar de Indiën in het leven te roepen. En ofschoon men met de voorbereidende werkzaamheden behoedzaam en in stilte te werk ging, kon het echter niet lang duren, of dit plan moest weldra ruchtbaar worden. Ook der Oost-Indische Compagnie hier te lande kwamen die tijdingen ter ooren, en het zal derhalve geene verwondering baren, dat zij zich om nadere inlichtingen in te winnen, tot de Generale Staten wendde. Den 31 Julij 1722 kwam dan ook

ter vergadering van hunne Hoog Mogenden eene memorie van genoemde Compagnie in. Na alvorens nog eenmaal kortelijk uiteengezet te hebben, hetgeen vroeger met de schepen van Ostende was gebeurd, verklaarden zij, bewindhebbers, dat zij ontrust waren geworden door *publicque nouvelles*, volgens welke men aan het hof van Weenen werkelijk zoude bezig zijn om een octrooi met betrekking tot de Oostenrijksche Nederlanden zamen te stellen. Mitsdien verzochten zij, dat de Generale Staten hunne ministers zouden aanschrijven, om, zoo die geruchten waarheid bevatten, geene moeite te sparen, en alle middelen aan te wenden, welke strekken konden om het verleenen van dergelijk octrooi tegen te gaan. De Staten waren hierin der Oost-Indische Compagnie te wille, en men besloot copie van de memorie aan HAMEL BRUINIX te zenden en last te geven, dat hij naar aanleiding der gronden reeds meermalen te berde gebracht, de oprigting op de krachtdadigste wijze zoude tegengaan. De Resident PESTERS ontving mede eene aanschrijving, om bij den Marquis DE PRIÉ in denzelfden geest werkzaam te zijn.

Menigvuldige conferentiën werden dan hierover te Weenen gehouden, die echter niet konden beletten, dat de Keizer zijn sinds lang beraamd plan doorzette.

Van deze gansche zaak schijnen de Generale Staten het eerst kennis gekregen te hebben, door eenen brief van HAMEL BRUINIX van 18 December 1722, den laatsten dag van hetzelfde jaar ter tafel hunner

Hoog Mogenden gebragt; hierbij was gevoegd een project-octrooi voor de Oost-Indische Compagnie. Wij kunnen niet gissen, op welke wijze onze Envoyé kennis hebbe gekregen van dit project, en wel nog voor de uitvaardiging; immers de brief was verzonden 18 December 1722 en het octrooi draagt de dagteekening van 19 December, doch werd eerst in Junij van het volgende jaar gepubliceerd.

Met de uitgifte van dit octrooi had de Keizer eenen stouten stap gedaan. Niet alleen toch, dat hij naar aanleiding van het reeds voorgevallene kon vermoeden, dat de oprigting tegen den zin der Vereenigde Provinciën en Engeland zoude zijn, daarenboven stond hem nog hevige tegenkanting van zijne eigene onderdanen te wachten. Zij wilden geen uitsluitend voorregt aan eene maatschappij toegekend zien, waardoor het anderen niet meer zoude vergund zijn, handel op de Indiën te drijven. Ook de landvoogd was om de redenen, welke wij reeds vroeger vermeld hebben, niet zeer ingenomen met het doorzetten van deze zaak. Hij moest echter als dienaar van zijnen Vorst aan de Maatschappij, nu zij opgerigt was, de behulpzame hand bieden. Wij zullen thans in het volgende hoofdstuk de oprigting der Compagnie nader beschouwen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

OPRICHTING DER COMPAGNIE VAN OSTENDE.

Eindelijk was dus aan het verlangen der ingezetenen der Oostenrijksche Nederlanden voldaan geworden door het oprigten eener Maatschappij, welke te Ostende gevestigd, handel zou drijven op de Indiën.

Gelijk wij reeds vroeger zagen duurde het echter nog geruimen tijd voor dat het octrooi werd openbaar gemaakt, daar dit eerst in de maand Junij 1723 geschiedde. Verschillende redenen schijnen deze vertraging veroorzaakt te hebben, waartoe gebragt kunnen worden het gemis aan geschikte personen om aan het hoofd der onderneming te staan, en het lange dralen met het vestigen eener keuze. Ook bestaat er geene eenstemmigheid van opgave, wie de eerste bewindhebbers zijn geweest.

Terwijl toch LEVAE ¹⁾ als zoodanig noemt JACOMO

¹⁾ Aangehaald werk pag. 115.

DE PRÊT, LOUIS FRANÇOIS DE CONINCK, PIETRO PROLY, allen uit Antwerpen, PAULO DE KEMPE EN JACOMO BAUT van Gent, JACQUES MAELCAMP EN THOMAS RAY, geeft de *Europische Mercurius* ¹⁾ als zoodanig op den Baron KLOOTZ, de Heeren DESPRÊT, DE KONING, PROLI, MALCAMP, SONNES en nog een. Wij gelooven echter aan de opgave van LEVAE de voorkeur te moeten geven. Ofschoon nu genoemde personen reeds in de maand Maart te Brussel gekomen waren om den eed in handen van den Marquis DE PRIÉ af te leggen, schijnt het echter, dat terstond bezwaren geopperd werden en zij onverrigter zake vertrokken. Eene tweede bijeenkomst op den 7 April was even vruchteloos. Eindelijk legden zij in het begin van Julij den eed te Brussel af en vertrokken naar Antwerpen, om aldaar de eerste vergadering te houden. Door deze werkzaamheden der toekomstige bestuurders en het openbaar maken van het octrooi, hetwelk omstreeks denzelfden tijd plaats had, kon men nu de Compagnie voor gevestigd houden.

Den hoofdzakelijken inhoud van het octrooi ²⁾, hetwelk door KAREL VI op den 19 December 1722 aan de Indische Compagnie in de Oostenrijksche Nederlanden voor den tijd van 30 jaren werd verleend, meenen wij hier te moeten mededeelen.

Deze Compagnie zoude het regt hebben te varen en handel te drijven op Oost- en West-Indie, op

¹⁾ 1723, D. I. pag. 158.

²⁾ Zie Bijlage II.

de kusten van Afrika tot aan de Kaap de Goede Hoop, in alle havens, plaatsen en rivieren, waar het andere Natien vergund was vrijen handel te drijven.

Deze handel werd aan alle onderdanen in de Oostenrijksche Nederlanden, die geen aandeel in de Compagnie namen, verboden. Alle paspoorten en vrijbrieven om reizen naar de Indiën te doen, werden ingetrokken; zij echter, aan wie deze voor de uitvaardiging van het octrooi verleend waren, hadden eene vrije en ongehinderde terugreize. Het werd den onderdanen verboden, om wat dien handel betrof, aandeel in vreemde schepen te nemen, dergelijke schepen te verzekeren of geld er in te plaatsen, op straffe van nooit meer in dienst der Compagnie werkzaam te kunnen zijn of aan deszelfs handel deel te nemen en daarenboven van verbeurtverklaring ten voordeele van voornoemde Compagnie. De handel echter, welken de onderdanen steeds gewoon waren te drijven, als ook die, welke noodzakelijk was op vreemde schepen voor den verkoop hunner waren, en wel op landen buiten Europa gelegen, tot welke de handel van deze Compagnie zich niet uitstreckte, was bij dit octrooi niet uitgesloten. Aan de Compagnie werd toegestaan op alle schepen de Keizerlijke en Koninklijke vlag te voeren, alsmede zich van een wapen te bedienen, hetwelk tot zegel moest strekken voor alle acten, patenten enz. Alle onderdanen des Keizers, van welk land ook, konden deelnemen aan deze Compagnie bij wijze van inschrijving, aankoop van actien enz. Voogden konden hunne pupillen laten

deelnemen behoudens eenige bepalingen aangaande de hoeveelheid der som en de wijze om het geld uit te zetten. Dezelfde deelneming aan voornoemde Compagnie werd toegestaan, aan alle vreemdelingen welke ook, met dien verstande echter, dat de onderdanen gedurende den tijd van eene maand de voorkeur zouden hebben van inteekening. Zij, die na deze uitvaardiging brieven van naturalisatie ontvangen, en hunne vaste woonplaats in de provincien gevestigd hadden, alsmede zij die er waren komen wonen vóór de uitvaardiging van dit octrooi, zouden gelijk gesteld worden met en dezelfde regten genieten als eigene onderdanen. Alle actien van gemelde maatschappij, die aan vreemdelingen toebehoorden, zouden vrij zijn van het droit d'aubaine en nooit, in welk geval ook, confiscalel zijn. Op de goederen, actien en interessen der maatschappij zoude door geen schuldeischer aanspraak kunnen gemaakt worden, tenzij in zeer enkele gevallen en zulks in regten te eischen. De Compagnie daarentegen zoude, boven alle schuldeischers voorrang hebben op de goederen, die belanghebbenden in de Compagnie hadden, doch zulks echter nog maar in enkele bepaaldelijk aangewezen gevallen. Het loon en de soldij der onderofficieren en bedienden der Compagnie, hetwelk het bedrag van een kroon per dag niet te boven ging, zoude nimmer in beslag genomen kunnen worden, tenzij om huisschulden, en wel gemaakt na hunne indiensttreding bij de Compagnie.

De directeuren der Compagnie zouden nooit aangetast kunnen worden noch in persoon noch in goe-

deren ten einde rekenschap te geven van hun bestuur, echter konden zij in regten aangesproken worden. De directeuren en andere bedienden, die op reis waren voor den belangen der Compagnie, zouden nooit door aantasting van persoon vervolgd kunnen worden. Door de directeuren zouden aangehouden worden alle soldaten en matrozen in hunnen dienst, die schuldig waren aan desertie, behoudens kennisgeving aan de bevoegde magt. De Compagnie zoude slechts hare eigene schepen en soldaten voor de reizen naar de Indien mogen gebruiken.

Het oorspronkelijk kapitaal zoude bestaan uit *Zes Millioen Gulden*, verdeeld in *zes duizend aandeelen*, ieder van *duizend gulden*, welke steeds hare oorspronkelijke waarde zouden behouden. Slechts na het sluiten der inschrijving zouden de aandeelen overgedaan kunnen worden. De intekening zoude geschieden ten overstaan van directeuren, ten minste ten getale van vier, en daarbij zouden moeten worden uitgedrukt, ten einde alle verwarring te vermijden, het aantal aandeelen, woonplaats enz. De som, voor welke men ingeschreven had, zoude op bepaalde termijnen betaald moeten worden en bij nalatigheid zouden de reeds gestorte gelden ten voordeele der Compagnie vervallen. De stemmen zouden worden uitgebragt volgens het aantal aandeelen naar een in het octrooi aangegevenen maatstaf. Geene vreemdelingen zouden regt van stemmen hebben, alhoewel zij het vereischte getal aandeelen hadden; daarentegen zouden corporationen zich door een enkel gemagtigde kunnen

laten vertegenwoordigen. De Compagnie zoude in haren werkkring onafhankelijk zijn, mits de voorschriften van het octrooi goed nagekomen werden. Bij den aanvang zouden er zeven directeuren benoemd worden, welk getal echter, in geval van noodzakelijkheid, later tot elf zoude kunnen opklimmen; zij zouden hun domicilie in de Zuidelijke Nederlanden moeten hebben. Om tot directeur te kunnen worden aangesteld zoude men een zeker getal aandeelen moeten hebben, en die betrekking nooit door bankiers, kassiers of magistraatspersonen enz. bekleed kunnen worden. De vereeniging zoude het regt hebben om reglementen en ordonnantien te maken, welke nuttig waren voor de goede directie der zeevaart en des handels; zij zoude de geldelijke zaken regelen, de loonen bepalen enz. Niemand kon zich aan de Compagnie onttrekken, dan door zijne aandeelen te verkoopen. De goederen zouden steeds te Brugge of te Ostende verkocht moeten worden. De algemeene vergaderingen zouden de drie eerste jaren te Antwerpen en de volgende drie jaren te Brugge of te Gent gehouden worden. Alle vijf jaren zouden de directeuren rekenschap en verantwoording moeten doen van hun beheer, behoudens eenige uitzonderingen, en slechts zes jaren hunne betrekking behouden. Alle strafzaken, waarin beambten der maatschappij betrokken waren, zouden beslist worden door den regter der plaats, waar het misdrijf was voorgevallen. Het onderzoek naar schepen, genomen door de Compagnie, zoude voorloopig behooren bij de regters der admiraliteit. De

in- en uitgaande regten zouden niet anders mogen gevorderd worden, dan volgens de voorschriften van dit octrooi. De Compagnie zoude het regt hebben om in Indie landen aan te koopen en aldaar kolonien te stichten, als ook forten enz. te bouwen, mits hiervan kennis gevende aan den gouverneur. De onderdanen des Keizers die naar de Indiën zouden gaan en zich in kolonien der Compagnie vestigen, zouden dezelfde regten bij hunne terugkomst genieten als zij bij hun vertrek hadden. De Compagnie zoude tractaten met vreemde mogendheden, uitgezonderd vijandige, mogen sluiten, als zijnde nuttig voor den handel, welke echter niet langer dan zes jaren zouden duren, tenzij door den Keizer bekrachtigd. Indien na den tijd, voor den duur van dit octrooi bepaald, de verlenging van hetzelfde niet noodig geacht werd, zouden de versterkingen enz. teruggegeven, of aan de Compagnie, die haar op zoude volgen, tegen de waarde overgedaan worden. De landen, die de Compagnie zoude verkregen hebben, met hare regten, enz. zouden haar geheel en al toebehooren; echter zouden zij onder keizerlijke heerschappij staan en niet dan aan onderdanen verkocht of volgens goedvinden aan de Compagnie, die haar op zoude volgen, afgestaan worden. Bescherming werd aan de Compagnie ten allen tijde beloofd, kunende zij zich steeds tot de regering wenden.

Terwijl deze gewigtige gebeurtenissen plaats grepen, hadden de hier gevestigde Compagnien, zoo als men ligtelijk bevroeden kan, bij het ontvangen der

tijding aangaande de oprigting, niet stil gezeten. Reeds den 24 Maart 1723 werd in de vergadering der Generale Staten ¹⁾, op de remonstrantien der Oost- en West-Indische geotroijeerde Maatschappijen, besloten aan HAMEL BRUINIX te gelasten, eene memorie der grieven, welke men tegen de oprigting der Compagnie had, aan de regering te Weenen over te leveren, en te vorderen, dat het octrooi niet verleend werd, en zoo het uitgevaardigd mogt zijn, de uitvoering daarvan geschorst mogt blijven. Van dezen last werd aan den Resident PESTERS mede kennis gegeven. Bij het antwoord hierop den 20 April bij de Generale Staten geworden, stelde BRUINIX voor, dat zij eene nadrukkelijke missive aan den Keizer zouden doen worden en hem toezenden »vijf en twintig of dertig »gedrukte exemplaren in de Fransche of Latijnsche »taal opgesteld, van eene welgestelde fundamenteele »deductie van haar Hoog Mogende regt en de sustenues »ordentelijk getrokken uit alle de representatien de- »welke tot nu toe nopens de ongeoorloofde commer- »cie van de Oostenrijksche Nederlanden, ende spe- »cialijk van Ostende, naar de Indiën, door en van »wege de respective Oost- en West-Indische compag- »nien dezer landen aan haar Hoog Mogende waren »gedaan, met insertie van de eigene woorden en »passages van de successie-tractaten en conventien, »zoo wel voor deze met Spanje als met den Keizer »opgerigt.” Deze exemplaren moesten dienen om on-

¹⁾ Secreete Resolutien 1723.

der het Keizerlijke ministerie te worden verspreid. Aan dit verlangen van BRUINIX, om door den druk de redenen bekend te maken, waarom men zich tegen de oprigting der Oost-Indische Compagnie verzette, zoude weldra gevolg gegeven worden. Wel is waar ging dit niet onmiddelijk van de zijde der Generale Staten uit, maar geschiedde eerder door de bemoeijingen der maatschappijen, welke meer regtstreeks belang bij de zaak hadden. De voornaamste gronden, door deze in hare bijzondere geschriften uitgedrukt, nam de regering ook voor de hare aan, en zijn te vinden in de instructien, welke aan de vertegenwoordigers van onzen Staat in het buitenland gegeven, en ijverig opgevolgd werden.

Men deed alle mogelijke moeite om bij andere mogendheden de zaak in een ongunstig daglicht te stellen. Van HAMEL BRUINIX gewerd het berigt aan de Generale Staten, dat den 15 Junij 1723 de Ambassadeur van Venetie aan het Oostenrijksche hof hem was komen bezoeken, met het voornemen om eenige inlichtingen in te winnen, aangaande den koophandel van Ostende naar de Indiën. Zulks had hij gedaan ten einde de ingezetenen van de republiek van Venetie in tijds te kunnen waarschuwen, opdat zij zich met de nieuwe maatschappij niet te ligtvaardig zouden inlaten. HAMEL BRUINIX nam op zich om bij de ministers van den Hertog van Florence en van de republiek Genua te bewerken, dat hetzelfde verbod aan de ingezetenen hunner landen zoude gegeven worden.

Reeds eenigen tijd vroeger waren in Engeland medestemmen opgegaan tegen de oprigting der Compagnie. De L'HERMITAGE, welke te Londen de zaken der Generale Staten behartigde, verklaarde in eenen brief van 11 April 1723 ¹⁾, dat men eenigzins misnoegd was op de Hollanders, omdat zij geene meer krachtadige pogingen tegen de oprigting der maatschappij in het werk stelden. Van goeder hand werd verzekerd, dat de bewindhebbers der Engelsche Oost-Indische Compagnie zich gezamenlijk bij den minister ROBERT WALPOLE begeven hadden, ten einde zijne krachtige medewerking te verzoeken. Genoemde personen verzochten niets minder, dan dat men in het Lagerhuis zoude voorstellen, om door een besluit te verklaren, dat ieder onderdaan van de koningrijken, welke bij inschrijving geld zoude schieten, of op eenige andere wijze den koophandel der Oostenrijksche Nederlanden in de Indiën bevorderen, hetzij zulks door eene Compagnie, hetzij door particulieren geschiedde, voor een vijand van zijn land zoude verklaard worden. Zij stelden voor, de overtreders met gevangenisstraf en verbeurtverklaring van goederen te straffen. De Britsche minister leverde ook aan den Koning eene memorie aangaande deze zaak in, waarin verzocht werd, dat aan de ministers bij de hoven van Weenen en Brussel order zoude gegeven worden, om de pogingen der Generale Staten te ondersteunen.

¹⁾ *Europische Mercurius* 1723. I. p. 219.

Van onze zijde werd eenigen tijd later het besluit genomen, om naar den Koning van Engeland, die zich toen te Hanover bevond, een persoon af te vaardigen, welke de noodige kennis van zaken bezittende, naauwkeurige inlichtingen zoude kunnen geven. De keuze viel op den Resident PESTERS. Van deze zending zoude tevens berigt gegeven worden aan onzen Ambassadeur te Parijs, *hop*, met bepalen last, om ook bij den Koning van Frankrijk te bewerken, dat deze aan zijne onderdanen zoude verbieden, aan de op te rigten Compagnie deel te nemen.

PESTERS begaf zich naar 's Hage, ten einde van de Generale Staten de voor zijne zending benoodigde instructien te ontvangen. Bij de over deze lastbrieven gehoudene beraadslagingen werd goedgevonden te bepalen, dat hij naar den Koning van Engeland zoude gezonden worden, als gedeputeerde zonder character, en voor hem een brief van credentie, de noodige paspoorten en verdere *dépêches* gereed gemaakt zouden worden. Met ijver moest hij zijne reis voortzetten, en aangekomen zijnde ter plaatse, waar de Koning zich zoude bevinden, aan dezen en de ministers kennis geven van de redenen, welke de Generale Staten genoopt hadden, hem af te vaardigen. Hij moest doen uitkomen, dat de vaart der Oostenrijksche Nederlanden op de Indiën tegen de vroeger geslotene tractaten aandruischte, en als bewijsgronden aanvoeren, de verschillende bezwaren tegen dien handel door de bewindhebbers der Oost- en West-Indische Compagnien in het midden gebragt;

voornamelijk echter moest hij voor oogen stellen, hoe zeer de Engelsche handel gedrukt zoude worden, hoe veel nadeel reeds was toegebracht en nog toegebracht zoude worden. Het tegengaan van dien handel was eene zaak, welke en Engeland en de Vereenigde Provinciën gelijkelijk aanging, en alvorens van onze zijde iets te besluiten, wilde men gaarne de gedachte van den Koning weten, omtrent de maatregelen, welke Hij voornemens was te nemen.

Nadat PESTERS zich met de raadslieden van den Britschen Koning in aanraking had gesteld, toonden deze laatste zich niet afkeerig gemeenschappelijk te handelen. Men verlangde echter, dat het initiatief van onze zijde zoude komen, en men wenschte, zoo als in de missive van PESTERS uitgedrukt staat:

»dat zoodanig plan eerst bij den Staat ontworpen
»en naderhand met zijne Majesteit geconcerteerd
»en geperfectioneerd behoorde te worden, zoo dat
»hare Majesteit daarop haar Hoogmogende positieve
»resolutien zoude te gemoet zien.”

Deze resolutie liet zich echter nog lang wachten, ofschoon PESTERS herhaaldelijk er op aandrong, en te kennen gaf, dat de Engelsche regering geene verdere stappen zoude doen.

Ondertusschen was PESTERS op alle mogelijke wijze ijverig werkzaam, om de zaken zijner lastgevers te behartigen ¹⁾. Zoo stelde hij zich onder anderen in betrekking met den Oostenrijkschen Ambassadeur GRAAF

¹⁾ Brief van PESTERS 21 Aug. 1723.

VAN HARRENBURGH, welke te Hanover verblijf hield. Deze gaf hem te kennen, aan zijn eigen Hof geschreven te hebben, om gedurende het verblijf van PESTERS opening te doen over eenige middelen van accommodement. Door dien staatsman werd voorgesteld, de vaart op de Indiën te doen ophouden, onder voorwaarde echter, dat onze Staten niet alleen eene vermindering zouden brengen in de som van vijfmaal honderd duizend rijksdaalders, welke door Oostenrijk voor het versterken der vestingen der barrière opgebracht werden, maar daarenboven het tarief der waren en manufacturen van de Oostenrijksche Nederlanden minder drukkend zouden maken. Deze middelen echter, oordeelde PESTERS als hoogst nadeelig voor den staat te zijn. De Engelsche ministers hadden mede weinig ooren naar dergelijke schikking. Den voornoemden Oostenrijkschen gezant gaven zij te kennen, dat Engeland zich nimmer zoude scheiden van de Vereenigde Gewesten, wat men ook zoude willen inbrengen tegen de bepalingen der tractaten, over de vaart naar de Indiën gemaakt. Eindelijk viel in de vergadering der Generale Staten van den 15 September een bepaald besluit, ten antwoord dienende op de verschillende brieven door PESTERS geschreven. Na op den voorgrond gesteld te hebben, hoezeer men ingenomen was, met de denkwijze van de Engelsche regering, hield men het er voor, dat de vaart naar de Indiën, als zijnde tegen de tractaten, moest gehouden worden voor een *casus foederis*, en zulk een, waarbij de

verbindtenis tot defensie en garantie toe te passen was. Echter wenschte men eene schriftelijke verklaring te hebben, dat deze zienswijze werd gedeeld, opdat eene memorie tevens door Frankrijk ondertee-kend, zoude ingediend worden, waarbij den Keizer te kennen gegeven werd, dat men zich verplicht zag de verbindtenissen, volgens de tractaten met onzen staat gemaakt, na te komen. Het verlangde declaratoir werd door de Engelsche Staatslieden namens den Koning gegeven, en zij stemden in met al hetgeen de Staten in deze zaak nuttig achtten. Minder gereedelijk wilde echter Frankrijk toegeven, in hetgeen de Staten van haar vorderden, daar, tegen de verzochte verklaring moeilijkheden werden geopperd, door den Franschen Envoyé aan het Britsche Hof, DE CHAVIGNY.

Naar meerdere bondgenooten werd omgezien, en PESTERS stelde voor, eene vernieuwing van eene defensieve alliantie met den Koning van Pruissen, hetgeen bij de rijzende geschillen van groot gewigt zou kunnen zijn.

De aanleiding daartoe had de Koning van Engeland zelf gegeven, die zich aangeboden had om in deze zaak als bemiddelaar op te treden, en zijne meening had te kennen gegeven, dat men meerderen ernst behoorde te betoonen in eene zaak, voor de republiek zoo belangrijk, alsmede voor de gevolgen, welke het verbreken der aangegane verbindtenissen konden hebben. De verschillende pogingen, door Engeland en onzen Staat in het werk gesteld, om andere mo-

gendheden tot eene alliantie tegen de Oostenrijksche regering, ter zake van de vaart op de Indiën, over te halen, konden echter niet zoo geheim blijven, of er moest het een en ander van uitlekken. Zoo bragt PESTERS klagten in, dat de resolutie van de Generale Staten, aangaande het vernieuwen eener alliantie met den Koning van Pruissen, door middel van geschrevene nouvelles uit 's Gravenhage was bekend geworden, waarover de raadslieden van den Britschen Koning hun misnoegen hadden te kennen gegeven.

De Generale Staten hadden het intusschen noodig geacht een scherp placaat te doen uitgaan, tegen de onderdanen, welke aan de Compagnie van Ostende, op welke wijze ook, zouden deelnemen ¹⁾. Geene mindere straf dan geeseling was bedreigd, tegen diegenen, welke onze zeelieden zouden trachten over te halen, om zich in dienst der Compagnie van Ostende te begeven. Mogten er personen gevonden worden, die dienst genomen hadden, alsdan zoude eene eeuwige ballingschap hunne straf zijn. Daarenboven zouden, ten voordeele van de Oost en West-Indische Compagnien in onze landen gevestigd, verbeurd verklaard worden de schepen, welke hier te lande ten behoeve van den handel van Ostende uitgerust waren, en de aandeelen door Noord-Nederlanders in de nieuwe Compagnie genomen. In één woord, alle mogelijke handel, met betrekking tot deze Compagnie, werd ten strengste verboden. In Frank-

¹⁾ Gr. Placaetboek, D. VI. p. 1390.

rijk werd insgelijks een dergelijk weinig minder streng verbod gegeven. Eene declaratie van den Koning werd den 16 Augustus 1721 uitgevaardigd en den 20 daaropvolgende in het parlement geregistreerd ¹⁾. Op straffe van verbeurtverklaring der kapitalen en effecten, welke men in de maatschappij mogt hebben, werd de deelname belet. Ook lijfstraffen konden toegepast worden op Fransche zeelieden, die dienst zouden nemen, en ook op hen, die deze personen daartoe zouden trachten over te halen.

Wij meenen aangaande de oprigting der Compagnie genoeg medegedeeld te hebben, ten einde nu te kunnen overgaan tot het onderzoeken der gronden, door de partijen tot staving van hun regt, in het midden gebragt.

¹⁾ *Europische Mercurius* 1723, 2 p. 84. Rousset, suppl. au corps Diplom. Tom. II. p. 11. p. 168.

DERDE HOOFDSTUK.

REGT VAN DEN KEIZER TOT OPRIGTING DER COMPAGNIE VAN OSTENDE.

Veelvuldig zijn de geschriften, in welke de regten der Oost- en West-Indische Compagnien besproken worden, niet minder talrijk echter de werken, welke het goede regt der Zuid-Nederlanders staande houden.

Wij willen ons tot de opgave der voornaamste dezer twistschriften bepalen ¹⁾.

¹⁾ De gelegenheid stond ons open bijna al die geschriften te mogen raadplegen, en kennis te maken met de gronden, welke de partijen voor hun regt bijbrengen. Al deze werken of gelijktijdige vertalingen bevonden zich, of op de Bibliotheek der Leydsche Hoogeschool, of op die van THYSIUS. Daarenboven werd de aanwijzing der voornaamste bronnen ons gemakkelijk gemaakt door de lijst, gegeven in de *Geschiedenis des Vaderlands* door Mr. w. BILDERDIJK elfde deel. (Ophelderingen en bijvoegselen van den Hoogleraar H. W. TYDEMAN pag. 225 en volgg.). Enkele der vertoogen zijn mede opgenomen in de deelen van de *Europische Mercurius*. Korthedshalve zullen wij van de verschillende vertalingen, welke bijna van ieder stuk bestaan, geen gewag maken.

In de eerste plaats komen hier in aanmerking de menigvuldige memorien, door de bewindhebbers der Oost-Indische Compagnie, bij de Staten-Generaal ingediend. Zij zijn zeven in getal: de vier eerste dragen de dagteekeningen van 29 Februarij 1720, 24 Julij 1721, 31 Julij 1722, 15 Maart 1723; de drie laatste zijn tusschen 29 Julij en 9 Augustus 1723 aangeboden.

Daarenboven worden de regten der eerste Compagnie nog verdedigd in een vrij uitvoerig geschrift: »Dissertatio de Jure, quod competit Societati privilegiatae Faederati Belgii ad navigationem et commercia Indiarum Orientalium, adversus incolas Belgii Hispanici (*hodie*) Austriaci” ¹⁾; van de zijde der Oostenrijksche Nederlanden verscheen er een geschrift, hetwelk den advocaat-fiscaal P. MAC NENY tot schrijver had. De titel van dit werk is als volgt: »Refutation des Argumens avancés de la part de Mrs. les Directeurs des Compagnies d’Orient, et d’Occident des Provinces-Unies, contre la liberté du Commerce des Habitants des Pais-bas, Sujets de Sa Majesté Impériale et Catholique dans les Climats éloignés, à prétexte des articles 5. et 6. du Traité de Munster.” Hierop werd door den schrijver der eerste Dissertatio, welke thans bleek te zijn de advocaat der Oost-Indische Compagnie ABRAHAM WESTERVEEN, geantwoord met eene »Dissertatio se-

¹⁾ Dit geschrift werd zonder naam van den schrijver in het licht gegeven.

»cunda de Jure, quod competit Societati privilegia-
 »tae Faederati Belgii ad Navigationem et Commercia
 »Indiarum Orientalium, adversus Incolas Belgii His-
 »panici, (*hodie*) Austriaci.” Dit werk lokte een we-
 derantwoord uit, hetgeen gegeven is in het ge-
 schrift ten titel voerende: »La verité du fait, du
 »droit, et de l'intérêt de tout ce qui concerne le
 Commerce des Indes, établi aux Pays-Bas Autri-
 »chiens, par octroi de Sa Majesté Impériale et Ca-
 »tholique” ¹⁾. Dit stuk is geschreven door DU MONT,
 bekend als verzamelaar van verschillende staatsstuk-
 ken, uitgegeven onder den titel van »Corps univer-
 »sel Diplomatique du Droit des Gens etc.” Ter be-
 strijdung van dit stuk zag het licht: »Brief van een
 »Lid der Provincie Holland aan een Lid der Pro-
 »vincie Gelderland” ²⁾.

Nader werden de beweringen der Hollanders en
 Engelschen verdedigd in de »Lettre de Mr. FORMAN
 »à Monsieur GUILLAUME PULTENEY, Membre du Con-
 »seil Privé de sa Majesté Britannique, etc. Dans la
 »quelle on démontre que la Compagnie Imperiale de
 »Commerce et de Navigation, établie depuis peu dans
 »les Pais-Bas Autrichiens, doit être pernicieuse à
 »la Grande-Bretagne, et aux Provinces-Unies, tra-
 »duite de l'Anglois par F. M. I. (met het motto:
 »Pro Rege saepe; pro Republica semper.) — als ook in
 het »Traité dans le quel on approfondit: I. Les funes-

¹⁾ Zie BILDERDIJK, *Geschiedenis des Vaderlands*, Deel XI, pag. 226.

²⁾ ROUSSET, *Recueil Historique*, Tom. III, pag. 23—115.

»tes suites que les Anglois et les Hollandois ont à
 »craindre de l'établissement de la compagnie d'Os-
 »tende. II. On y prouve démonstrativement, que si
 »on laisse subsister cette Compagnie, elle ruinera,
 »non seulement le Commerce de la Grande Bre-
 »tagne et celui de la Hollande, mais qu'elle met-
 »tra aussi la maison d'Autriche en état de se
 »rendre tôt ou tard Maîtresse des Mers Britanniques,
 »et de pouvoir troubler le repos de toute l'Europe.
 »III. On y propose les moïens dont on doit se servir, et
 »les voyes de fait qu'on est en droit d'emploïer, pour
 »détruire cette Compagnie. A quoi on a ajouté une Let-
 »tre d'un Marchand d'Hollande, écrite à un de ses
 »Amis à Londres, concernant la garantie de S. M.
 »le Roi de la Grande Bretagne, etc. Traduit de l'An-
 »glois par Mr. JEAN BION, Ministre de l'Eglise An-
 »glicane;" — en ditzelfde in 't Nederduitsch over-
 »gezet door IS. LE LONG. Die van de Oostenrijksche
 »Nederlanden daarentegen in: »Grondig Bewijs dat
 »Sijne Roomsche-Keizerlijke Majesteit in zijne Oos-
 »tenrijksche Nederlanden na zijn Allerhoogst welge-
 »vallen bevoegd is Koophandel te vestigen, als ook
 »tot opregting van eene Oost- en West-Indische
 »Compagnie allergenadigst Privilegien kan geven. Op-
 »gesteld door FREDERIK LODEWIJK, Ed. Heere van
 »BERGER; uit het Hoogduitsch vertaald ¹⁾."

¹⁾ De vraag of de *Demonstration de l'injuste et chimérique pre-
 tention que les Directeurs de la Compagnie des Indes en Hollande
 forment afin de faire révoquer, ou du moins rendre inutile l'octroy*

Verder kan nog geraadpleegd worden eene memorie, door de Staten van Brabant 22 October 1728, aan den Landvoogd ingezonden.

Ten slotte maken wij nog melding van een uitvoerig werk, met veel talent opgesteld door Mr. PAT-TYN, oorspronkelijk in het Latijn geschreven, doch in het Fransch overgebracht onder den titel van: »Le Commerce Maritime fondé sur le Droit de la »Nature & des Gens, sur l'Autorité des Loix Civiles »& des Traitez de Paix, & rétabli dans sa liberté »naturelle. Malines 1727.

Uit deze verschillende werken waarbij nog eenige anderen te voegen zijn, welke, ter gelegenheid van de behandeling van het Staatsregt, ook van de geschillen aangaande de oprigting van de maatschappij te Ostende melding maken, leeren wij de bewerin-

que Sa Majesté Imperiale et Catholique a accordé à ses sujets des Pays-Bas Autrichiens, pour l'établissement d'une Compagnie de Commerce et de Navigation aux Indes Orientales et Occidentales, dédiée à Messieurs les Etats Generaux des Provinces Unies, al dan niet gedrukt is, kunnen wij niet beantwoorden.

Behalve het *Specimen Philolog. Jurid. Inaug.* (promotie-dissertatie in de Rechten) *de Jure quod competit Societati privilegiatae Faederati Belgii ad Navigationem et Commercia Indiarum Orientalium* van M. T. HILGERS, Indo-Bat. Lugd. Bat. 1741, zijn er nog andere kleine gelegheidschriften uitgegeven. Zoo vinden wij onder anderen in den bundel van THYSIUS: *Brief van een burger van Amsterdam om tot antwoord te strekken op de Redenen, door den Heere Neny ontrent den Koophandel op de Indiën bygebracht in zyn Geschrift, genaemt: Wederlegging van de Argumenten, opgesteld wegens de Heeren Bewinthebberen van de Oost- en West-Indische Compagnien der vereenigde provincien enz. Uit het Fransch vertaelt.*

gen der beide partijen kennen. Het toetsen van deze begrippen aan de regelen van regt en billijkheid zullen nu het onderwerp van ons onderzoek moeten uitmaken.

Het zoude te ver leiden, indien wij de geschriften, hierboven door ons medegedeeld en de geschilpunten daarin vervat, elk afzonderlijk wilden onderzoeken, en de beweringen, daarin op den voorgrond gesteld, met elkander vergelijken.

Wij willen ons dus op het voorbeeld van WAGENAAR ¹⁾ bij drie punten bepalen, waarvan het eerste aldus luidt: of de Nederlanden, zoolang zij onder het bestuur van Spanje geweest zijn, van den handel op de Indiën waren uitgesloten, ja dan neen? De schrijvers, die de zaak van de Vereenigde Provinciën voorstaan, en met hen ook WAGENAAR, beantwoorden deze vraag bevestigend, en wel, omdat de Spaansche Nederlanden uitgesloten waren geweest van den handel op de Indiën, zelfs volgens de erkenning van de regering dier landen zelve. Immers bij den afstand aan ALBERT EN ISABELLA was in de acte deze voorwaarde als uitsluiting zelve opgenomen, en dezelve had voortgeduurd, tot dat het octrooi in 1698 door KAREL II gegeven, doch om verschillende omstandigheden niet in werking was gekomen. Men wilde, dus zeide men, historischer wijze aantoonen, dat van te voren de Spaansche Neder-

¹⁾ *Vaderlandsche historie*, Boek LXXI. pag. 276.

landen van de vaart op de Indiën uitgesloten waren geweest, en het dus noodeloos ware in het Munstersche vredesverdrag van de Zuidelijke Nederlanden in het bijzonder te gewagen.

Hiertegen valt echter aan te voeren, en zoo als wij vertrouwen met grond, dat het verbod van PHILIPS, geheel vreemd was aan het geschil tusschen de Oostenrijksche Nederlanden en de Vereenigde Provinciën. Welke bepalingen toch de Koning tegenover zijne dochter wilde maken, ging een derde niet aan, en konde bijgevolg hieruit, voor deze geen regt geboren worden. Daarenboven was dit verbod, hetwelk, en te regt zoo veel misnoegen had veroorzaakt, opgeheven, toen de Zuidelijke Nederlanden tot de Spaansche kroon teruggekeerd waren.

Het niet tot stand komen van het octrooi van 1698 pleit evenmin ten voordeele der Hollanders. Terwijl toch het mislukken van die onderneming gezocht werd in de vrees van den Koning, om den Hollanders en Engelschen te zullen mishagen, is deze stelling echter verre van bewezen, en moet dit veeleer geweten worden aan den hoogst ongunstigen toestand van het land, wegens het geheel verlopen zijn van den handel, en de opvolgende oorlogen. De uitsluiting is dus, ons inziens, niet bewezen, en al ware zulks het geval, dan toch zoude zij nog maar alleen gegolden hebben, tusschen Spanje en zijne bezittingen in deze landen, en derhalve aan de Vereenigde Provinciën in geen geval eenig regt hebben kunnen geven.

Van meer gewigt echter is het tweede punt, hetwelk de volgende stelling bevat: of, toegegeven zijnde, dat de inwoners der Zuidelijke Nederlanden van de vaart op de Indiën uitgesloten waren geweest, dit verbod niet noodeloos maakte in het 5de en 6de lid van den Munsterschen vrede, van andere onderdanen van Spanje, dan van Castilianen te gewagen?

Wij hebben reeds gelegenheid gehad te doen zien, dat de bepalingen vervat in deze Artikelen hoofdzakelijk aangevoerd worden als de grond, waarop het uitsluitend regt om op de Oost- en West-Indiën te varen, berust; niet onnoodig zal het dus zijn die bepalingen van het Munstersche tractaat hier op te nemen, zoo als zij te vinden zijn in het werk van DU MONT ¹⁾.

»La Navigation et Trafique des Indes Orientales
 »et Occidentales sera maintenue, selon & en con-
 »formité des Octroys sur ce donnés, ou à donner
 »cy-aprés; pour seureté de quoy servira le present
 »Traicté et la Ratification d'iceluy, qui de part et
 »d'autre en sera procurée; Et seront compris sous
 »ledit Traicté tous Potentats, Nations & Peuples, avec
 »lesquels lesdits Seigneurs Estats, ou ceux de la
 »Société des Indes Orientales & Occidentales en leur
 »nom, entre les limites de leursdits Octroys sont en
 »Amitié & Alliance; Et un chacun, sçavoir les sus-
 »dits Seigneurs Roy & Estats respectivement demeure-

¹⁾ *Corps Diplomatique*, Tom. VI, p. I. p. 430.

» reront en possession & jouïront de telles Seigneuries,
 » Villes, Chasteaux, Forteresses, Commerce & Pays és
 » Indes Orientales et Occidentales, comme aussi au Bre-
 » sil & sur les costes d'Asie, Afrique & Amerique
 » respectivement, que lesdits Seigneurs Roy & Estats
 » respectivement tiennent & possèdent, en ce compris
 » spécialement les Lieux & Places que les Portugais
 » depuis l'an mil six cent quarante & un, ont pris &
 » occupé sur lesdits Seigneurs Estats; compris aussi
 » les Lieux & Places qu'iceux Seigneurs Estats cy-
 » après sans infraction du present Traicté viendront
 » à conquerir et posseder; Et les Directeurs de la
 » Société des Indes tant Orientales que Occidentales
 » des Provinces-Unies, comme aussi les Ministres,
 » Officiers haut & bas, Soldats & Matelots, estans
 » en service actuel de l'une ou de l'autre desdites
 » Compagnies, ou ayants esté en leur service, comme
 » aussi ceux qui hors leur service respectivement,
 » tant en ce Pays qu'au District desdites deux Com-
 » pagnies, continuent encor, ou pourront cy-après
 » estre employés, seront & demeureront libres &
 » sans estre molestez en tous les Pays estant sous
 » l'obeïssance dudit Seigneur Roy en l'Europe, pour-
 » ront voyager, trafiquer et frequenter, comme tous
 » autres Habitans des Pays desdits Seigneurs Estats.
 » En outre a esté conditionné & stipulé, que les
 » Espagnols retiendront leur Navigation en telle ma-
 » niere qu'ils la tiennent pour le present és Indes
 » Orientales, sans se pouvoir estendre plus avant,
 » comme aussi les Habitans de ce Pays-Bas s'abstien-

»dront de la frequentation des Places que les Castillans ont és Indes Orientales.

»Et quant aux Indes Occidentales, les Sujets & Habitants des Royaumes, Provinces & Terres desdits Seigneurs Roy & Estats respectivement s'abstiendront de naviger & trafiquer en tous les Havres, Lieux & Places garnies de Forts, Loges, ou Chasteaux & toutes autres possedées par l'une ou l'autre Partie; sçavoir, que les Sujets dudit Seigneur Roy ne navigeront & trafiqueront en celles tenuës par lesdits Seigneurs Estats, ny les Sujets desdits Seigneurs Estats en celles tenuës par ledit Seigneur Roy, & entre les Places tenuës par lesdits Seigneurs Estats seront comprises les Places que les Portugais depuis l'an mil six cent quarante & un ont occupé dans le Brasil sur lesdits Seigneurs Estats, comme aussi toutes autres Places qu'ils possèdent à present tandis qu'elles demeureront auxdits Portugais; sans que le precedent Article puisse déroger au contenu du present.

Ten einde te bewijzen, dat de verpligtingen door den Koning van Spanje aangegaan, ook verbindende zijn voor den Keizer, als diens opvolger in het bestuur der Zuidelijke Nederlanden, beroept men zich op het Barrière-Tractaat, hetwelk in Art. 26. het volgende doet lezen:

»Pour ce qui regarde le Commerce on est convenu que les Navires, Marchandises & Denrées, venant de la Grande-Bretagne & des Provinces-Unies & entrans dans les Païs-bas Autrichiens,

» de même que les Navires, Marchandises, & Den-
 » rées, sortant desdits Païs-bas vers la Grande-Bre-
 » tagne & les Provinces-Unies ne payeront les Droits
 » d'entrée & de sortie, que sur le même pied qu'on
 » les leve à present, & particulièrement tels qu'ils
 » ont été réglés, avant la signature du present
 » Traité, selon la requisition faite au Conseil d'Etat
 » à Bruxelles par les Ministres des deux Puissances
 » en date du six de Novembre, & qu'ainsi le tout res-
 » tera, continuera, & subsistera generalement sur
 » ledit pied sans qu'on y puisse faire aucun chan-
 » gement, innovation, diminution, ou augmentation,
 » sous quelque pretexte que ce puisse être, jusques
 » à ce que Sa Majesté Imperiale & Catholique, Sa
 » Majesté Britannique, & les Seigneurs Etats Gene-
 » raux en conviendront autrement, par un Traité de
 » Commerce à faire le plutôt qu'il se pourra, de-
 » meurant au reste le Commerce, & tout ce qui en
 » depend, entre les Sujets de Sa Majesté Imperiale
 » et Catholique dans les Païs-bas Autrichiens, &
 » ceux des Provinces-Unies, en tout & en partie sur
 » le pied établi, & de la maniere portée par les
 » Articles du Traité fait à Munster le trente de
 » Janvier mille six cent quarante-huit entre Sa Ma-
 » jesté le Roy PHILIPPE IV. de glorieuse memoire &
 » lesdits Seigneurs Etats Generaux des Provinces-
 » Unies concernant le Commerce; lesquels Articles
 » viennent d'être confirmés par le present Article" ¹⁾.

¹⁾ DU MONT, Corps Diplomatique, Tom. VIII. p. I. pag. 464.

Door hen nu, die het regt der Hollanders voorstaan, wordt op de volgende wijze gesproken.

Aangezien door de Spaansche regering de vaart der Zuid-Nederlanders op de Indiën verboden was, behoefde men van hen in de artikelen van het tractaat van Munster niet afzonderlijk gewag te maken, en betroffen de bepalingen alleen de inwoners van Spanje en de Noordelijke Nederlanden. Hoe toch, dus redeneerde men, zouden de Staten-Generaal de onvoorzigtigheid gehad hebben, met geen enkel woord van de ingezetenen der Zuidelijke Nederlanden gewag te maken, indien zij hadden kunnen denken, dat aan de overige onderdanen van den Koning meerdere vrijheid zoude gegeven worden, om op de Indiën te handelen, dan dit tusschen den Koning, voor de inwoners van Spanje met de Vereenigde Provinciën was overeengekomen.

Het vijfde punt van den Munsterschen vrede bepaalde immers duidelijk, dat de Castilianen de vaart zouden behouden, gelijk zij die tegenwoordig bezaten, en sloot dus hen, die thans op de Indiën niet handelden, van die vaart uit.

Hierop is echter eene aanmerking te maken, die de betoogen der Hollanders, zoo wij meenen, wederlegt.

Men moet namelijk dit dilemma stellen: of de inwoners der Zuidelijke Nederlanden zijn onderdanen van den Koning van Spanje, en onder den algemeenen naam van Spanjaarden begrepen, of zij zijn het niet; zijn zij Spanjaarden, alsdan geldt ook ten hun-

nen opzigte, hetgeen aangaande de vaart op de Indiën bepaald is. Het verbod toch, waarbij de Koning aan een zeker gedeelte zijner onderdanen den handel ontzegt, (welk verbod hij echter later opheft), kan niet door eene andere mogendheid, ter harer verdediging aangevoerd worden.

De Koning kon zich echter tegenover de Noord-Nederlanders verbonden hebben, om slechts een bepaald gedeelte zijner onderdanen op Indiën te doen handel drijven, doch van dergelijk verdrag vindt men mede geen spoor.

In het tegenovergestelde geval dat zij namelijk geene Spanjaarden zijn, alsdan hadden noch de Koning, noch de Vereenigde Staten het regt, over de al dan niet toelating in de Indiën, eenige bepaling te maken.

Wij beâmen ten volle, hetgeen PATTIJN hieromtrent zegt ¹⁾:

Over de zeeën en stroomen, die tot het domein van hunnen Staat behooren, hebben de Vorsten eene onbepaalde magt, en het staat hun vrij den toegang daarvan aan anderen te ontzeggen, doch zij hebben geen regt om aan andere vrije volkeren te willen verbieden, op de wateren, welke hun niet toebehooren, zeereizen te maken en handel te drijven met eenig volk, hetwelk niet aan hen is onderworpen.

Hetzelfde stelsel van volkenregt was vroeger door DE GROOT, in zijne *Mare liberum*, met ijver verdedigd, en het was nu van den kant der Hollanders

¹⁾ *Le Commerce Maritime*, Chap. VI. pag. 95 en volg.

eene groote onredelijkheid, te willen vorderen, dat dezelfde beginselen van het volkenregt, welke zij ter wille hunne belangen op den voorgrond hadden gezet, nu datzelfde regt ook op anderen moest toegepast worden, niet meer zouden gelden.

Ook door de Engelschen was ten allen tijde dezelfde stelregel gevolgd. Toen toch in 1580 de afgezant van Spanje bij koningin ELISABETH zich beklagde, over reizen door hare onderdanen naar de Indiën ondernomen, antwoordde zij, dat de denkbearde eigendom, welke de Spanjaarden voorgaven te bezitten, aan andere Souvereinen niet kon beletten, om handel te drijven op plaatsen, en kolonien te stichten in landstreken, welke onafhankelijk en niet aan de Castilianen onderworpen waren, daar dit toch kon geschieden zonder in het minst inbreuk te maken op de regelen van het volkenregt.

Hiermede stemt volkomen overeen het antwoord door de Gevolmagtigden van Frankrijk en Engeland aan die van Spanje in den jare 1609 gegeven, hetwelk hoofdzakelijk hierop nederkomt.

Het regt om zeevaart en handel te drijven is eigen aan alle menschen volgens de natuurwet; deze staat het aan iedereen toe, zonder onderscheid van personen, en die vrijheid kan door geen enkel privilegie toegestaan worden.

Eindelijk beroept men zich op de getuigenis der Hollandsche schrijvers zelve, welke staande houden, dat nimmer eenige vrede is gesloten, bij welke de handel verboden is geworden.

Zeer ten onregte zoude men dan ook den Spanjaarden de vaart op de Indiën willen beletten, daar de zee voor ieder open, en aan geene magt onderworpen is.

Wij vragen nu of er bij den vrede van Munster bepalingen gemaakt zijn, waarbij de Spanjaarden uitgesloten worden van de vaart op de Indiën en den koophandel bij de vrije volkeren?

Gelijk wij gezien hebben pleit het volkenregt, zelfs volgens de uitlegging der Hollanders, volkomen voor het regt der Spanjaarden. Maar deze laatsten wordt tegengeworpen, dat op dit regt inbreuk wordt gemaakt, wanneer er een tractaat bestaat. Wij zullen dus niet alleen moeten nagaan, of er een dergelijk verdrag bestaan heeft, waarbij de handel aan de Oostenrijksche Nederlanden verboden is, maar ook met welk regt dat verdrag gemaakt is, en welke betekenis men aan de woorden moet hechten.

Welke is nu de ware lezing van het vijfde artikel van genoemd verdrag?

De Hollanders beroepen zich op de woorden: »Sera maintenüe et en conformité des Octroys sur ce »donnez au à donner cy-après», en zij redeneren als volgt:

De Vereenigde Provinciën, wilden een eigen en uitsluitend regt hebben, om handel te drijven in de geheele uitgebreidheid van die landstrekken, waar hunne Compagnien die tot nu toe uitgeoefend hadden, en bijgevolg een regt waarbij alle andere onderdanen, welke ook, van dien handel uitgesloten werden.

Met deze octrooyen zoude de Koning het oog gehad hebben op de voorregten der Noord-Nederlandsche Compagnien, welke hij in een vroeger artikel had bevestigd. Nu bepaalden de octrooyen van die Compagnien zich niet alleen tot die plaatsen, welke zij toen ter tijde in bezit hadden, en tot de vrijheid om aldaar handel te drijven, waar het hun in andere oorden vergund was, maar sloten ook, binnen de grenzen der landen door hen bezet, alle de onderdanen der Vereenigde Provinciën uit. Door het bevestigen dier octrooyen zoude dan ook de Koning zijne eigene onderdanen uitgesloten hebben.

Te regt echter kan hiertegen in het midden worden gebragt, dat, volgens de gewone regelen van het regt, hij die bevestigt niets geeft, niets bijvoegt en niets afneemt, en zoo ook kon de Koning door het eenvoudig bevestigen dier octrooyen, niet geacht worden, het verbod tegen de onderdanen der Vereenigde Provinciën uitgevaardigd, op zijne eigene onderdanen overgebragt te hebben. De eenige reden, waarom van de octrooyen gewag wordt gemaakt, en de Koning toestond, dat die woorden in het vredetractaat werden opgenomen, was, omdat tot op 1648 de handel van de Noord-Nederlanders op de Indiën niet erkend was geworden. Zelfs bij het twaalfjarig Bestand in 1609, had de Koning uitdrukkelijk geweigerd, dat omtrent den handel op de Indiën, eenige bepaling in de artikelen van den wapenstilstand zoude worden opgenomen. Tegenover die erkenning verbonden de Generale Staten

zich nu, om het gezag van den Koning in de door hem bezette landstreken in de Indiën te eerbiedigen.

Bepaaldelijk echter werd eene uitzondering gemaakt omtrent de bezittingen, welke de Portugeezen sedert 1641 op de Hollanders veroverd hadden, en welke deze laatsten later op hen zouden heroveren.

Nu had, zoo als bekend is, Portugal zich van de heerschappij van Spanje losgescheurd en een gedeelte der landen, vroeger door onze West-Indische Compagnie bezeten, door kracht van wapenen heroverd. De Generale Staten wilden nu van den Koning van Spanje de erkenning hebben van een hun toekomend regt, om deze hunne vroegere bezittingen zoo mogelijk te heroveren, niettegenstaande, alle aanspraken, welke de Spaansche regering later op Portugal zoude doen gelden, of de middelen, welke zij zoude in het werk stellen, om dit land weder onder baren schepter terug te brengen. Nog steeds duurden de oorlog tusschen Spanje en Portugal voort, en de Staten verkregen, door de toezegging des Konings, de verzekering, dat niet alleen die plaatsen, welke hun door de Portugeezen ontweldigd waren geworden, maar ook die veroveringen, welke zij later op hunnen vijand zouden maken, zouden gerekend worden tot hun gebied te behooren.

Aan de woorden, dat de Spanjaarden de vaart zouden behouden op zoodanige wijze, als zij die thans in de Indiën uitoefenden, zonder zich verder te mogen uitbreiden, behoort die uitlegging gegeven

te worden, dat elk der partijen welke vrede sluit, zich bij wederzijdsche overeenkomst verbindt, geen handel te drijven op die landen, welke aan de andere toebehooren, en daarenboven elkander de verzekering geeft, om geene nieuwe veroveringen te maken. Van eene meer naauwkeurige bepaling der grenzen kon geene sprake zijn, en zij behoefden ook niet te worden aangewezen, daar de wederzijdsch bedongene voorwaarden tegen elkander opwogen.

Wordt er in de artikelen van den Munsterschen vrede gewag gemaakt van de inwoners der Zuidelijke Nederlanden? Is de bepaling van Art. 3. van het vredetractaat op hen van toepassing? Op deze vragen behoort een ontkennend antwoord te volgen. De Vorst toch, die over de Nederlanden regeerde, had niet gesproken van alle zijne onderdanen, maar alleen van een zeker gedeelte, van een enkele natie, namelijk de Spanjaarden. Want terwijl in de overige artikelen, de algemeene benaming van onderdanen gebezigd wordt, vindt men in dit artikel alleen van Spanjaarden gewag gemaakt. Men geloove echter niet, dat naar aanleiding van de onderscheiding dier woorden, in de verschillende artikelen opgenomen, iets ten nadeele van de gevolmagtigden des Spaanschen Konings kan opgemaakt worden. Niemand toch dacht te dier tijde aan den handel, door de inwoners der Zuidelijke Nederlanden vele jaren later te drijven, en wel omdat zelfs de Koning dien handel had verboden; bijgevolg kon er

dus geene sprake zijn van het behouden van bezittingen of het uitbreiden van deze, daar zij die niet hadden, of ooit gehad hadden. Wanneer nu het verbod door hun eigen vorst gegeven, opgeheven was, hadden zij even veel regt, als, en werden zij gerekend gelijk te staan met, andere bevriende mogendheden. Wanneer men echter zelfs toegeeft, dat de inwoners der Zuidelijke Nederlanden, zoo lang zij onder Spaansche heerschappij waren, door bovengemelde uitsluiting gebonden waren geweest, behoort er echter nog onderzocht te worden, of, deze had voortgeduurd en van kracht gebleven was, tot op den tijd, in welke de Compagnie van Ostende was opgericht geworden. Met andere woorden, en hierin bestaat het derde punt, of de Nederlanders, overgaande onder 's Keizers magt, aan deze uitsluiting onderworpen gebleven waren, ja dan neen?

Volgens de schrijvers, welke het regt der Compagnie van Ostende bepleit hebben, en welke zich dienaangaande ook op het gevoelen van DE GROOT beroepen, moet er onderscheid gemaakt en nagegaan worden, op welke wijze die opvolging hebbe plaats gehad. Indien, dus zeggen zij, deze opvolgers *algemeene* erfgenamen zijn, en van de kroon en van alle de goederen van den overledenen Vorst, alsdan is het aan geen redelijken twijfel onderhevig, of zij behooren diens beloften na te komen en de door hem aangegane verbindtenissen te vervullen. Zijn zij echter slechts erfgenamen voor een gedeelte, alsdan nemen zij alleen de verplichtingen op zich,

ten opzichte dier goederen, in welke zij als opvolgers erkend worden. Nu is de Keizer voor een gedeelte slechts opvolger van den Spaanschen Koning, en wel in de Zuidelijke Nederlanden, en dus alleen aan het tractaat van Munster gehouden, voor zoo verre dit gewag maakt van die Nederlanden. Alleen die artikelen, waarin met name van die gewesten melding wordt gemaakt, b. v. in welke de grenzen van het gebied bepaald worden, de vaart op Maas of Schelde geregeld wordt, enz. zijn verpligtend voor den lateren Gebieder. Daarentegen is Hij, die als Koning van Spanje is opgevolgd, gehouden, zich te gedragen, naar hetgeen omtrent de vaart op de Indiën voorgeschreven en overeengekomen is.

De Keizer bezat geene enkele landstreek in de Indiën, nog had die ooit bezeten, zoodat billijkerwijze geen enkel tractaat voorschriften had kunnen geven, omtrent het uitoefenen van eenen handel, welke niet bestond, noch ooit bestaan had. Indien nu, om een voorbeeld te geven, tijdens het sluiten van den Munsterschen vrede, PHILIPS IV slechts de Zuidelijke Nederlanden had bezeten, zonder tevens over Spanje en een gedeelte van de Indiën het gebied te voeren, zoude men er dan aan gedacht hebben, en er bij de contracterende partijen sprake kunnen geweest zijn, om een verdrag te maken, waarbij de Vlamingen, die toen ter tijde geene overzeesche handel dreven van dien op de Indiën uitgesloten werden? Indien dit het geval ware geweest, alsdan zouden de Hollanders niets te vreezen hebben gehad,

en er voor hen geen enkele reden bestaan hebben, waarom zij eerder op de uitoefening van dien handel naijverig waren, dan op dien door de andere volken van Europa gedreven. Hiertegen zoude echter nog aangevoerd kunnen worden, dat het te verwachten was, dat de inwoners der Zuidelijke Gewesten, zich in het vervolg van tijd op den handel zouden toeleggen, in Indiën sterkten stichten, en aldaar landstreken in bezit nemen, en dat om zulks te voorkomen, men bij het sluiten van eenen vrede, voorbehoedende maatregelen daartegen had moeten nemen. Dergelijk verdrag zoude echter niet verder hebben kunnen reiken, dan dat men in dit geval den handel zoude verdeeld hebben, en dat de eene partij, de regten van de andere eerbiedigende, zich onthouden zou hebben, in de door haar bezette plaatsen handel te drijven.

Het zoude toch de grootste ongerijmdheid zijn, te durven veronderstellen, dat eene mogendheid zich zoo zeer door eene andere zoude laten om den tuin leiden, om er in toe te stemmen, alle voordeelen van den handel af te staan en voor zich zelf niets te behouden.

VIERDE HOOFDSTUK.

OPHEFFING DER COMPAGNIE VAN OSTENDE.

Ofschoon het in korte trekken geschied zij, meenen wij den onpartijdigen beoordeelaar genoegzaam aangetoond te hebben, dat de Keizer in het volste regt was, om eene Compagnie, ten voordeele zijner onderdanen in de Zuidelijke Nederlanden op te rigten. Noch het volkenregt, noch de verschillende tractaten, tusschen de Mogendheden van Europa gesloten, gaven de bevoegdheid, om aan de Zuid-Nederlanders dat regt te ontzeggen, waarop zij als vrije natie aanspraak hadden. En wanneer men nu vraagt, waarom de oprigting der Compagnie van Ostende, werd geoordeeld van zooveel belang te zijn, en gegronde vrees gaf, dat er een algemeene oorlog tusschen de Christenmogendheden van Europa zoude losbarsten, dan moeten wij tot ons leedwezen bekenen, dat een onredelijke naijver de eenige drijfveer was, waarom men er zich zoo hevig tegen aankantte.

Gedurende geruimen tijd toch, was de hier geves-

tigde handel bijna uitsluitend en geheel in handen der geprivilegeerde Compagnien geweest, en had bij deze haar hoogste toppunt van bloei bereikt, doch langzamerhand begon dezelve te verminderen, en zulks was voornamelijk het geval bij de West-Indische Compagnie. Alle pogingen, zelfs die, welke op geen redelijken grond steunden, werden nu aangewend, om die vroegere welvaart te herkrijgen. Zoo het alleen de Hollandsche kooplieden geweest waren, die zoo hevig hunne tegenwerking aan den dag legden, alsdan nog zoude het gevaar voor de Zuidelijke Nederlanden niet zoo groot geweest zijn; staatkundige redenen echter, noopten ook de bestuurders der Vereenigde Provinciën, zich deze zaak ten sterkste aan te trekken.

De meest mogelijke overeenstemming bestond toen ter tijde tusschen Frankrijk, Engeland en de Staten, zoodat allen zich vereenigden en zamenspanden, om den Keizer op alle mogelijke wijze tegen te werken. Ook op den Koning van Spanje kon men aanvankelijk als geen begunstiger van de nieuwe Maatschappij rekenen, aangezien deze Mogendheid nog steeds met den Keizer in oorlog was. Wel werd er gedurende langen tijd te Kamerijk over den vrede tusschen deze Vorsten beraadslaagd, doch daar Engeland en Frankrijk zich als bemiddelaars voordeden, en het geschilpunt aangaande de gevestigde Compagnie op het tapijt bragten, was deze poging vruchteloos.

Eindelijk echter werd de Koning van Spanje dit

lange dralen moede, en zonder de tusschen beiden getredene mogendheden verder te willen erkennen en raadplegen, sloot hij op den 1sten Mei 1725 met den Keizer een verdrag van vrede, van offensieve en defensieve alliantie, en van koophandel ¹⁾).

Groot waren de voordeelen, welke bij deze voor 's Keizers onderdanen aangaande de vaart op de Indiën werden bedongen en toegestaan.

Artikel 2 van laatstgenoemd tractaat behelsde namelijk de bepaling »dat alle schepen zich vrijelijk »naar alle havens, kusten, gewesten en provincien, »aan wederzijdsche Contractanten toebehoorende, »konden begeven, zonder dat eenige regten van wel- »ken aard ook konden gevorderd worden." Diezelfde bepaling gold ook voor de Oost-Indiën, onder voorwaarde echter, dat er geen koophandel zoude mogen gedreven, of iets anders ingekocht worden, behalve levensmiddelen en die zaken, welke tot herstel of toerusting der schepen vereischt werden.

Van meer belang echter nog was de vergunning in Artikel 36 opgenomen, waarbij aan de onderdanen en schepen van zijne Keizerlijke Majesteit toegestaan werd, alle soorten van vruchten, goederen en koopmanschappen, uit de Oost-Indiën afkomstig, in alle Staten van den Koning in te voeren, mits het uit attestatien, afgegeven door de gedeputeerden der Indische Maatschappij in de Oostenrijksche Nederlanden opgericht, bleek, dat zij aangevoerd wa-

¹⁾ DU MONT, *Corps Diplomatique*, Tom. VIII, p. II. p. 114.

ren van de veroverde plaatsen, kolonien of factoren van voornoemde Compagnie.

Verder zouden zij ten opzichte van dezen handel alle die voorregten genieten, welke aan de onderdanen der Vereenigde Provinciën, bij het tractaat van den jare 1648, toegestaan waren, zoowel in hetgeen betrekking had op de Indiën, als op alles, waarop voornoemd tractaat van toepassing kon zijn.

Eindelijk vindt men aan het slot van het tractaat (Artikel 47), de bepaling, dat al de voordeelen, die ten opzichte van den handel door den Koning aan de inwoners van Groot-Britannie en van de Noordelijke Nederlanden, bij vredes- of handelsverdrag waren toegekend, ook aan de onderdanen des Keizers verleend werden.

De vreugde, welke het sluiten van eenen voor hen zoo hoogst voordeeligen vrede veroorzaakte, was bij de inwoners der Zuidelijke Nederlanden algemeen, en men koesterde de verwachting, dat de Compagnie van Ostende thans een tijdperk van bloei en welvaart zoude te gemoet gaan.

De zoo onverwacht geslotene vrede was echter oorzaak, dat de ondergang der Compagnie verhaast werd.

Met verbazing toch was bij de overige mogendheden van Europa, de tijding van het sluiten van den vrede, tusschen Oostenrijk en Spanje vernomen. Men dachtte, dat achter die vereeniging groote ontwerpen verborgen lagen, en vooral Engeland had gegronde redenen om bevreesd te zijn, dat het niets

minder gold, dan het verdrijven van het thans heerschende vorstelijk geslacht, en het plaatsen van den pretendent op den Engelschen troon.

Door het sluiten van een ander verbond wilde men een krachtig tegenwigt in de schaal leggen, ten einde den invloed te beletten der twee Mogendheden, welke na langdurige oneenigheid thans, naar het scheen, zoo naauw aan elkander verbonden waren.

Met den meesten ijver werd gearbeid om dusdanig verbond tot stand te brengen, en dit had ten gevolge, dat reeds 3 September 1723 een verdrag tusschen Frankrijk, Engeland en Pruissen gesloten werd, aan hetwelk den naam van verdrag van Hanover gegeven werd ¹⁾.

In dit verdrag, hetwelk niet langer dan gedurende 15 jaren van kracht zoude zijn, waren slechts weinige bepalingen opgenomen. Uit de woorden echter, dat de hooge contractanten beloofden elkanders staten, landen, steden, regten en voordeelen, zoowel die, welke zij bezaten, als die, welke zij behoorden te bezitten, in en buiten Europa, vooral ten opzigte van den koophandel, te zullen beschermen en handhaven, kan men opmaken, dat zij zijdelings het oog hadden op de Compagnie van Ostende. Men kan aannemen, dat met voordacht die woorden dus gekozen waren, om des te eerder de Vereenigde Provinciën te bewegen, zich bij de onderteekenaars

¹⁾ DU MONT, Corps Diplom. Tom. VIII. p. II. p. 127.

van het verdrag aan te sluiten, en zulks bleek ook voornamelijk daaruit, dat men over deze aangelegenheid, onderhandelingen met de Vereenigde Provinciën aanknoopte. Deze laatsten verklaarden zich niet ongeneigd gemeene zaak te maken, doch waren eenigzins huiverig alle de in het tractaat voorgeschrevene verplichtingen op zich te nemen; en ofschoon zij konden vermoeden, dat de mogendheden in het stuk aangaande den koophandel, het oog hadden gehad op den handel, welke de Oostenrijksche Nederlanden op de Indiën dreven, wenschte men echter hieromtrent eene meer duidelijke verklaring.

Bepaaldelijk werd dus afgevraagd, of de drie Mogendheden van zins waren, de Staten te handhaven in het regt, hetwelk zij hadden, om de ingezetenen der Oostenrijksche Nederlanden uit te sluiten van de vaart op de Indiën, welk regt zij verkregen hadden bij den Munsterschen vrede.

Alvorens echter de Staten konden besluiten toe te treden, verliep er een geruime tijd, welken de Keizer zich in zijn belang trachtte ten nutte te maken. Door het aanbieden van nieuwe voordeelen aangaande den handel, aan Groot-Britannie en de Staten, zocht Hij de eerste van het verbond af te trekken, en de laatste de toetreding te ontraden. Zelfs toonde de Keizer zich niet ongeneigd gedeeltelijk aan de vorderingen der Hollanders toe te geven, en liet hij door zijnen gezant den voorslag doen, om den handel der Compagnie te bepalen en te beperken tot zekere plaatsen, soorten van koopmansgoederen en

getal van schepen. Ook de Spaansche Koning bood zijne diensten aan, om tot eene bemiddeling en vereffening van het geschil te geraken; doch de Staten wilden van geen vergelijk hooren.

Noch minzame aanbiedingen, noch bedreigingen om den minsten inbreuk op de uitoefening van den handel der Zuid-Nederlanders als eene vijandelijke daad te zullen beschouwen, noch het laden der verantwoordelijkheid van de rampen eens algemeenen oorlogs op de Staten, konden iets uitwerken.

Geheele opheffing en vernietiging van den handel der Compagnie van Ostende was het doel, waarnaar de Staten streefden, en voor dat dit offer gebragt was, wilden zij in geene schikking treden.

Den 8sten September 1726 namen de Staten van Holland, onder voorbehoud echter opzigtens eenige bepalingen, het Hanoversche verdrag aan. Het meere deel der andere gewesten volgde dit voorbeeld, zoo dat dan ook eenigen tijd later de Generale Staten aan de gezanten van Frankrijk, Groot-Britannie en Pruissen verklaarden, dat zij zouden toetreden. Zulks geschiedde echter onder voorwaarde, dat een afzonderlijk artikel zoude opgesteld worden, waarbij Frankrijk en Groot-Britannie op zich namen, het regt te zullen handhaven, hetwelk de Staten uit kracht van den Munsterschen vrede beweerden te hebben, om de ingezetenen der Oostenrijksche Nederlanden van de vaart op de Indiën uit te sluiten. En ofschoon dit regt kennelijk begrepen was in hetgeen, aangaande den koophandel in artikel 2

van het gesloten verdrag was bepaald, wenschte men, dat het regt der Staten, *met name* bij het aangaan der verbindtenis werd opgenomen. Mogt hierover met den Keizer een ernstig geschil ontstaan, of deze goedvinden tot represailles of vijandelijkheden over te gaan, alsdan behoorden de bondgenooten onze Staten te beschermen en bij te staan ¹⁾.

Aan dezen wensch der Staten werd gevolg gegeven, en zij voegden zich bij de Mogendheden, welke het tractaat van Hanover geteekend hadden.

Intusschen had ook Oostenrijk getracht, nieuwe bondgenooten in deszelfs belang te winnen, waarin het bij Rusland slaagde, hetwelk 6 Augustus 1726, tot het Weener-tractaat toetrad; de pogingen echter, bij Zweden tot hetzelfde doel aangewend, leden schipbreuk, hetwelk nogtans verklaarde zich geheel onzijdig te zullen houden.

Door deze verschillende verbindtenissen was de toestand zeer hagchelijk geworden, en het was te vreezen, dat een algemeene oorlog zoude uitbarsten. Ten einde dit echter te voorkomen, trokken mogendheden, die vreemd aan het geschil waren, zich de zaak aan. De eerste pogingen werden in het werk gesteld door den Nuncius van den Paus te Weenen, GRIMALDI, welke zich aldaar met onzen Ambassadeur en dien van Frankrijk in aanraking stelde. Zijne voorslagen hielden in, dat men een zekereren tijd zoude bepalen om te onderzoeken, of het

¹⁾ ROUSSET, *Recueil Historique*, Tom. III, pag. 140.

octrooi en de handel van Ostende, al dan niet, strijdig waren met de verdragen en in het bijzonder met dat van Munster. Gedurende dien tijd zoude men de vaart van Ostende schorsen, en mogt men bevinden, dat de handel aandruischte tegen de bij het verdrag door de Mogendheden op zich genomene verplichtingen, alsdan zoude de Keizer geene zwaarigheid maken, voor altijd van dien handel afstand te doen. Wijders meende hij, dat de Keizer niet ongeneigd zoude zijn, de beslissing van het geschil aan onpartijdige scheidslieden over te laten.

De verbondene mogendheden dienden tegenvoorstellen in, bij welke echter de geheele vernietiging der Compagnie van Ostende op den voorgrond werd gesteld.

Eindelijk kwam door de bemiddeling van Frankrijks eersten minister, DE FLEURY, eene schikking tot stand, bij welke de Keizer zich genoodzaakt zag er in toe te stemmen, dat het octrooi, hetwelk hij aan de Compagnie had verleend, en de zeevaart en koophandel der Zuidelijke Nederlanden op de Indiën, gedurende den tijd van zeven achtereenvolgende jaren zouden geschorst worden. Aan de schepen echter, welke van Ostende uitgezeild waren, werd nog de vrijheid verleend, met hunne goederen derwaarts terug te keeren.

Deze zoo hoogst nadeelige bepalingen, welke met zekerheid de geheele vernietiging der maatschappij deden te gemoet zien, werden 31 Mei 1727 te Parijs geteekend.

Nog vele andere geschillen, welke tusschen

de mogendheden van Europa bestonden, behoorden bijgelegd te worden, en in het begin van het jaar 1728 kwam men overeen, eene bijeenkomst van de afgevaardigden der verschillende Vorsten te houden. Aanvankelijk was Aken als plaats van zamenkomst aangewezen geworden, doch ter wille van den Franschen Minister, DE FLEURY, werd besloten zich te Soissons te vereenigen. Aldaar verschenen van onze zijde C. HOP en E. HURGONJE, de eerste bewindhebber der West-Indische Compagnie, de laatste der Oost-Indische, alsmede SICCO VAN GOSLINGA. Behalve de afgevaardigden des Keizers, vinden wij nog opgeteekend, dat ook twee bewindhebbers der Compagnie van Ostende, PATTIJN en PROLY, werden toegelaten. De onderhandelingen echter liepen op niets uit, daar de gevolmagtigden, de een na den ander, zich aan de beraadslagingen onttrokken. Daarenboven hadden ondertusschen gebeurtenissen plaats gegrepen, welke de goede verstandhouding en overeenstemming van inzigten, die tusschen den Keizer en den Koning van Spanje bestonden, merkelijk gewijzigd hadden. En even als voor vier jaren de onderhandelingen, te Kamerijk geopend, geeindigd waren met het sluiten van een afzonderlijk verdrag, zoo ook hadden de vruchteloze conferentien te Soissons ten gevolge, dat later tusschen eenige der aldaar verschenen mogendheden een afzonderlijk tractaat gesloten werd.

Dit geschiedde 9 November 1729 te Seville, tusschen Frankrijk en Groot-Britannie aan de eene,

en Spanje aan de andere zijde. Voornamelijk komen in aanmerking die bepalingen, welke op den Indischen handel betrekking hebben, en van welke wij den korten inhoud hier laten volgen ¹⁾.

De Mogendheden verbinden zich elkander te waarborgen in het bezit hunner rijken, staten en landen, in welk werelddeel die ook gelegen mogen zijn, alsook in die regten en voorregten van den handel, welke bij vroegere tractaten zijn toegestaan, zoodat, wanneer die Mogendheden of een van hen werd aangevallen, onder welk voorwendsel ook, zij elkander met hulptroepen zouden bijstaan. (Art. 2). En vermits in het verdrag van 1725, te Weenen tusschen den Keizer en den Koning van Spanje gesloten, verscheidene bepalingen gevonden worden, welke inbreuk maken op vroegere verdragen, verklaarde de Koning van Spanje, dat Hij nooit van zins was geweest eenig voorregt toe te staan, noch in het vervolg iets te zullen toelaten, hetgeen strijdig was met de vroeger geslotene tractaten (Art. 5).

Onze Staten gaven hierop aan hunnen Ambassadeur in Spanje, VAN DER MEER, de vereischte volmagt, om de punten van overeenkomst mede te ondertekenen, hetwelk dan ook op den 21sten November van datzelfde jaar plaats greep ²⁾.

In het bijzonder zorgden echter de Staten, dat de andere Mogendheden alle die verbindtenissen her-

¹⁾ DU MONT, Corps Diplomatique, Tom. VIII. p. II. p. 158.

²⁾ Idem Tom. VIII. p. II. p. 160.

nieuwden, welke zij aangegaan hadden, om aan de republiek voldoening te verschaffen, ten opzichte der vernietiging van de zeevaart en van den handel, op de Indiën door de Compagnie van Ostende gedreven.

Wij hebben van de gebeurtenissen, welke in het begin der 18de eeuw plaats gegrepen hebben, slechts voor zoo verre gewag gemaakt, als zij in onmiddellijk verband stonden met ons onderwerp. Daarbij trad natuurlijk op den voorgrond het bespreken van den handel der Oostenrijksche Nederlanden, en de daarmede strijdige belangen van den handel bij de naburige volkeren. Die belangen echter waren van meer gewigt, dan men aanvankelijk zoude meenen, en het behartigen van deze hadden eenen niet onmiskenbaren invloed op den toestand van Europa in het algemeen. Het groote vraagstuk, hetwelk zoo zeer de verschillende mogendheden bezig hield, was het overwigt, hetwelk de eene of andere Europische Mogendheid op de overige kon uitoefenen. Het streven der diplomatie was dus om die overmagt, van welke zijde zij ook mogt komen, te beletten, en alle hare pogingen strekten daarheen, om het zoogenaamd evenwigt van Europa te bewaren. Het zal dus noodzakelijk zijn eenen terugblik te slaan, op den toenmaligen politieken toestand van Europa.

KAREL, de tweede zoon van den Duitschen Keizer LEOPOLD I, was bestemd om, na den dood des Konings van Spanje, diens troon te bestijgen. De kunstgrepen echter van HARCOURT, afgezant van LODERWIJK XIV aan het Spaansche Hof, hadden den zwak-

ken Monarch KAREL II bewogen, met voorbijgang van den daartoe geregtigden persoon, bij testament PHILIPS VAN ANJOU, als erfgenaam van den Spaanschen troon te stellen. Na den in 1700 gevolgden dood des Konings van Spanje, kampten PHILIPS VAN ANJOU en KAREL VAN HABSBUURG met afwisselend geluk om het bezit van den troon. Door den dood echter van zijnen broeder, Keizer JOZEF I, in 1711, werd KAREL naar Duitschland teruggeroepen, en het testament van den vader bragt de kroon der Oostenrijksche erfstaten en de aanspraak op die van Spanje op een en denzelfden persoon terug. Daarenboven werd dezen ook de waardigheid van Keizer van Duitschland opgedragen.

De Mogendheden, welke tot nu toe KAREL in zijne aanspraken op Spanje ondersteund hadden, trokken zich terug, daar zij vreesden, dat juist door de onverwachte vermeerdering van magt, welke het huis van Habsburg had verkregen, het evenwigt van Europa zoude verbroken worden. De door ons opgenoemde en bij tractaten door de verschillende Mogendheden aangegane verbindtenissen, waren het gevolg van de geheel en al veranderde gesteldheid van zaken.

Eene tweede onvoorziene gebeurtenis bragt nieuwe verwikkelingen in den staatkundigen toestand van Europa. Door den dood van zijnen eenigen zoon had KAREL VI een groot verlies geleden. Ten einde nu de erfopvolging in alle zijne erfstaten voor zijn huis te behouden, had hij bij eene door hem uitgevaardigde wet, Pragmatieke Sanctie genaamd, zijne

dochter MARIA THERESIA tot zijne opvolgster benoemd. Ofschoon nu de dochters van KAREL'S vroeger overledenen broeder JOZEF, en de staten zijner landen deze beschikking goedkeurden, wilden de keurvorsten van Beijeren en Saksen, welke met de dochters van JOZEF gehuwd waren, alsmede eenige andere mogendheden er niet in toestemmen.

Veel moeite kostte het dus den Keizer de erfopvolging in de vrouwelijke linie erkend te zien, en Hij kon zulks niet, zonder het doen van opofferingen, verkrijgen. Hij werd dus genoodzaakt de verklaring af te leggen, dat, indien Frankrijk, Engeland en de Staten zich verbonden de Pragmatieke Sanctie te handhaven, hij bereid was het geschil omtrent de zaak van Ostende uit den weg te ruimen. Die erkenning werd vroeger of later gegeven, doch ten koste van den handel van Ostende.

Immers bij een verdrag den 16^{den} April 1730, met Groot-Britannie aangegaan, verbond de Keizer zich alle vaart op de Indiën uit de Oostenrijksche Nederlanden, en uit alle andere plaatsen, welke ten tijde van Koning KAREL II aan de Spaansche heerschappij waren onderworpen geweest, van nu af en voor altijd te zullen doen ophouden.

Na eenige weifeling voegden ook onze staten zich bij de onderteekenaars van het tractaat van Weenen. In de acte van toetreding, den 22sten Februarij 1732 onderteekend, komt het volgende voor:

» D'autant que l'Art. V. qui concerne le Commerce
» des Indes paroît avoir besoin de quelque éclaircis-

»sement, on est convenu I. quant à ce qui est des
 »Indes Occidentales, que les Parties contractantes
 »se conformeront de bonne foi à la regle établie
 »dans le Traité de Munster en tout ce qui y est
 »statué par raport au Commerce & à la Navigation
 »des Indes Occidentales.

»En outre, comme dans l'Article V. dudit Traité
 »conclu à Vienne le 16. de Mars de l'année dernière,
 »il a été statué que tout Commerce & Navigation des
 »Païs-Bas Autrichiens & autres Provinces qui étoient
 »pendant le Regne de Charles II. sous la Domina-
 »tion d'Espagne vers les Indes Orientales, cesseront
 »d'abord, entierement & à perpetuité, de même
 »tout Commerce & Navigation des Indes Orientales
 »vers les Païs-Bas Autrichiens & les Provinces sus-
 »dites devront cesser de la même maniere; c'est
 »pourquoi Sa Maj. Imp. promet & s'engage qu'elle
 »observera de bonne foi que ni la Compagnie d'Os-
 »tende, ni aucune autre, soit dans les Païs-Bas Au-
 »trichiens, soit dans les Provinces, comme il est
 »déjà dit, qui du tems de Charles II. étoient sous
 »la Domination d'Espagne, ne contrevienne ni di-
 »rectement ni indirectement à ce Reglement établi,
 »bien entendu pourtant qu'il ne sera pas défendu
 »aux Sujets desdites Provinces de Sa Maj. Imp. &
 »Cath. d'acheter & vendre des Marchandises venues
 »des Indes Orientales, & qui en ont été apportées
 »ailleurs par d'autres Vaisseaux, & d'en trafiquer
 »en tous lieux.

» Il faut cependant excepter deux Vaisseaux que la

» Compagnie d'Ostende pourra envoyer pour cette fois
 » seulement du Port d'Ostende, ou de quelque autre
 » endroit qui auroit appartenu autrefois à la Couronne
 » d'Espagne, pour revenir à Ostende ou dans quel-
 » qu'autre Port de Flandres, ou autrefois de la Do-
 » mination d'Espagne, ce qui sera permis.

» Ces deux Vaisseaux qui iront aux Indes Orien-
 » tales pour y trafiquer, s'abstiendront de tous les
 » Lieux, Ports & Côtes que la Compagnie des Indes
 » d'Angleterre & la Republique des Provinces-Unies
 » possèdent aux Indes, comme aussi des Lieux ou
 » l'un & l'autre jouissent actuellement d'un Com-
 » merce privatif, & il ne sera point permis auxdits
 » deux Vaisseaux de prolonger leur voyage au delà
 » de vingt neuf mois, à compter du premier d'Oc-
 » tobre 1732. excepté le seul cas de Naufrage; &
 » avant que cesdits Vaisseaux partent d'Ostende, on
 » declarera leur grandeur, leurs noms, & ceux de
 » leurs Capitaines à la Grande-Bretagne & à la Re-
 » publique des Provinces-Unies; & dans trois semai-
 » nes à compter du jour de la signature du présent
 » Traité, il leur sera remis de la part de Sa Maj.
 » Brit. & des Hauts & Puissans Etats Généraux des
 » Provinces-Unies des Lettres enjoignant aux Sujets
 » de la Grande Bretagne & des Etats Généraux, dans
 » quelque endroit que ce soit, non seulement de ne
 » faire aucune insulte auxdits Vaisseaux, mais même,
 » en cas que par tempête ou autre nécessité ils soient
 » obligés d'aborder dans des Lieux possédés par
 » lesdites Compagnies de leur rendre tous les bons

»offices qu'on a coutume de rendre aux Nations
»Amies" ¹⁾.

Tegenover de groote voordeelen, welke de Staten verkregen hadden, verbonden zij zich, na den dood van KAREL VI, de bepalingen door hem bij de Pragmaticke Sanctie gemaakt, te zullen handhaven, onder voorbehoud echter, dat, indien de dochter, welke hem mogt opvolgen, in het huwelijk zoude treden, met eenen Vorst, welke reeds heerschappij voerde over eenen magtigen Staat, die Vorst alsdan verplicht zoude zijn, wilde hij de Pragmaticke Sanctie voor zich doen gelden, het bestuur zijner eigene Staten, aan een van zijne naaste bloedverwanten afte staan.

¹⁾ ROUSSET, *Recueil historique*, Tom. VI. pag. 459.

BESLUIT.

De handelaars van Ostende poogden nog gedurende eenigen tijd, onder vreemde vlag koophandel te drijven, doch ook dit werd hun, door de Hollanders met de meeste gestrengheid belet. Als toen deden zij pogingen, om den door hen vroeger uitgeoefenden handel naar andere plaatsen over te brengen, en zij kozen hiertoe Hamburg. Aanvankelijk vonden zij steun en bescherming bij het bestuur van die stad; doch de Keizer werd zoo zeer door de andere mogendheden in het naauw gebragt, dat Hij zelf, bij den senaat van Hamburg, alle verderen handel poogde tegen te gaan.

Dit had ten gevolge, dat 13 Januarij 1734, op verzoek van den Keizer, door den Senaat bij decreet verboden werd, zich verder met dien handel in te laten.

Nu waren de directeuren der Compagnie wel genoodzaakt de zaken te vereffenen, hetwelk dan ook omstreeks het jaar 1740 was afgelopen. Ongelukigerwijze was die afdoening van zaken vertraagd geworden, door de hevige geschillen, welke tusschen

de directeuren en hunne agenten, over het afsluiten der rekeningen ontstaan waren; men voegde elkan- der allerlei verwijten toe van bedrog en kwade trouw, een gewoon gevolg van maatschappijen, welke slechte rekening hebben gemaakt.

Ofschoon de opheffing der Compagnie van Ostende wel bij de tractaten bepaald was, was hiervan in de Oostenrijksche Nederlanden nog geene afkondiging geschied, zoo als blijkt uit het beklag, door de Staten in 1743 gedaan, dat hieraan nog geen gevolg was gegeven. Zulks laat zich ligtelijk begrijpen, daar de Keizer niet dan noode tot het nemen van eenen voor zijne onderdanen zoo harden maatregel was overgegaan.

Nog altijd trachtte de Keizerlijke regering voor hare onderdanen eenig voordeel uit den Indischen handel te trekken. Zoo werden groote voordeelen toegestaan ten opzichte der goederen, welke naar Duitschland bestemd, door de Zuid-Nederlandsche Provinciën vervoerd werden; dit alles baatte echter niets, zoodat omstreeks het midden der vorige eeuw, de geheele handel naar het buitenland in de Zuide- lijke gewesten stil stond.

Eene krachtige poging om den handel op te beu- ren, werd echter door Keizer JOZEF II beproefd. Naar aanleiding van verschillende grieven, welke hij tegen onze Republiek meende te hebben, vorderde hij, bij eene nota van 25 Augustus 1784, niet alleen de vrije vaart op de Schelde, maar ook de verkla- ring, dat het aan de onderdanen van den Keizer

zoude vrijstaan, handel te drijven op de Indiën met schepen, welke uit de Oostenrijksche Nederlanden zouden vertrekken.

Het zal echter niet vreemd toeschijnen, wanneer wij lezen, dat de Staten hierin aanvankelijk niet wilden toestemmen. De vroegere grootheid der Republiek was echter verdwenen, en zij vond zich genoodzaakt, door de bemiddeling van Frankrijk, den 8sten November 1785, met den Keizer een verdrag te sluiten. Wel was door de Staten de vernieuwing van het Weener-tractaat van 1731 op den voorgrond gesteld, doch hierin wilde de Keizer niet treden, evenmin als Hij wilde toelaten, dat in het verdrag eenig gewag werd gemaakt, van de vaart zijner onderdanen op de Indiën.

Het tractaat van Munster diende tot grondslag van het tegenwoordige, voornamelijk voor zooverre er bij het tegenwoordige niet van afgeweken was. Hieruit volgde mede, dat het barrière-tractaat van 1715 en het Weener-tractaat van 1731 geacht werden vernietigd te zijn, zoodat aan den handel door 's Keizers onderdanen te drijven, geene andere beperkingen werden gesteld, dan die, welke in de bepalingen van den Munsterschen vrede vervat waren.

Daarenboven zoude het voor het vervolg aan iedere mogendheid vrijstaan, die reglementen opzigtens den handel te maken, welke zij mogten goedvinden ¹⁾.

¹⁾ Le comte DE GARDEN *histoire générale des Traités de Paix*, Tom. V, Ch. XXII.

Na deze gunstige bepalingen verkregen te hebben, hield Keizer JOZEF zich dadelijk onledig met het aanmoedigen van den handel zijner onderdanen; zoo stond hij hun, onder anderen in 1786, de bescherming zijner vlag toe. Niet ongunstig slaagden de pogingen der Zuid-Nederlanders, te meer daar gedurende den oorlog, welke Engeland en de Republiek tegen elkander voerden, verschillende schepen van de vlag der Zuid-Nederlanders, als van eene onzijdige, zich bedienden.

De groote omwenteling tegen het laatst der vorige eeuw in Frankrijk uitgebroken, had zoo als men ligtelijk begrijpen kan, voor de Zuidelijke Nederlanden de ongunstigste gevolgen, en de latere inlijving bij Frankrijk, doodde allen overzeeschen handel. Nadat echter ten gevolge van het Weener-Congres, de Zuidelijke Nederlanden en de gewesten, welke vroeger de Republiek hadden uitgemaakt, onder éénen schepter waren vereenigd, begon de handel op de Indiën krachtig te herleven en voornamelijk Antwerpen verhief zich ten koste van Amsterdam. Ongunstig daarentegen werd de toestand, na de in 1830 tot stand gebragte scheiding, en nadat ten gevolge der in 1839 gemaakte schikkingen, de spanning had opgehouden, beletten echter de zware invoergelden, op de Schelde geheven, den handel om zich vrij genoeg te ontwikkelen.

Niettegenstaande deze bezwaren, trachtte de Koning van Belgie den handel te bevorderen, door het sluiten van handelstractaten met andere mogend-

heden. Om in het gemis van overzeesche bezittingen zooveel mogelijk te voorzien, moedigde de regering de oprigting eener vereeniging aan, welke zich ten doel stelde eene kolonie te St. Thomas, in de Amerikaansche Republiek Guatemala, te stichten. Deze onderneming beantwoordde geenzins aan de verwachting, die men er van koesterde. Met volharding echter streefde men er naar den handel, in een land, door zijne ligging zoo zeer er voor geschikt, te bevorderen.

Het net van spoorwegen, hetwelk Belgie bedekt, levert de beste gelegenheid op, om een groot gedeelte van Duitschland van koloniale waren te voorzien, en indien men voor goed met het beschermend stelsel wil breken, en trachten de beginselen van vrijen handel in de met Frankrijk en Engeland te sluiten tractaten te doen opnemen, zullen de vruchten niet uitblijven. Men mag het voor een verblijvend verschijnsel achten, dat de vermoedelijke erfgenaam van den troon, ook de voordeelen door den handel te verkrijgen, niet voorbijziet, waarvan getuigt de rede, welke hij als nieuw lid van den Senaat in het jaar 1860 heeft gehouden.

Wij hebben onze beschouwingen aangaande de Compagnie van Ostende ten einde gebragt. Voornamelijk hebben wij ons bewogen op het gebied der geschiedenis, en eenen blik doen slaan op den toenmaligen staatkundigen toestand van Europa. De redenen, welke de mogendheden noopten, met zooveel

aandrang, den handel der Oostenrijksche Nederlanden nagenoeg geheel te vernietigen, was onderlinge naijver, en de vrees, dat het evenwigt van Europa zoude verbroken worden. Gereedelijk zal men toegeven, dat deze bezwaren den toets van een naauwkeurig onderzoek niet kunnen doorstaan.

Wanneer wij ons verder op het gebied der Staatshuishoudkunde hadden begeven, zoude de uitspraak evenmin gunstig zijn geweest. Even als zulks ten opzichte der Staatskunde plaats had, werden toen ter tijde staathuishoudkundige meeningen op den voorgrond gesteld, van welke later de onjuistheid is bewezen. Slechts een paar dier verkeerde voorstellingen willen wij hier aanstippen.

Algemeen had het denkbeeld ingang gevonden, dat met geen goed gevolg de handel op verwijderde streken kon uitgeoefend worden, tenzij die door Compagnien gedreven werd. Nu moge aanvanke-lijk hiervan oorzaak zijn geweest de noodzakelijkheid, welke er bestond, om door vereeniging zich te vrijwaren tegen de altijd onzekere kansen des handels, terwijl tevens die samenwerking van krachten de zeevarenden beter in staat stelde zich met goed gevolg tegen geweld te verdedigen, doch hetzelfde beginsel leidde langzamerhand tot het uitoefenen van een onbillijk monopolie. Aan den handelaar, die op eigene krachten vertrouwende, voor zich zelf handel poogde te drijven en met anderen mede te dingen, werd zulks ter wille der Compagnien verboden. Was de uitsluiting van eigene onder-

danen eens uitgesproken, alsdan behoefde men, van hetzelfde beginsel uitgaande, slechts ééne schrede verder te doen, om in die uitsluiting ook naburige volken te begrijpen.

Datzelfde monopolie had mede ten gevolge, dat de prijs der goederen zich niet regelde naar de verhouding tusschen vraag en aanbod, maar het aan de willekeur der maatschappijen werd overgelaten, de markt te regelen. Zoo vele goederen werden aangeboden, als men goedvond, en wanneer de mindere vraag eene daling van prijzen deed voorzien of veroorzaakte, achtte men het zelfs beter de goederen te vernietigen, dan die tegen eenen lagere, dan den eenmaal vastgestelden prijs, te verkoopen.

Ook omtrent den invloed, welke de handel op de rijkdom der volken uitoefende, heerschten zeer onjuiste begrippen. Met angstvalligheid berekende men, hoe groot de waarde was der goederen, welke ingevoerd, en welke uitgevoerd werden; en men vergeleek de sommen, welke die goederen vertegenwoordigden met elkander, en legde ze als het ware in de weegschaal. Dat land werd gerekend in bloei vooruit te gaan, waar meerdere uit- dan invoer plaats greep. Ten einde die uitkomst te verkrijgen, werden door de vorsten de meest vreemde maatregelen aangewend, en zochten zij, bij het sluiten van handelstractaten, niet het voordeel van beide partijen te bevorderen, maar alleen voor zich zelf gunstige bepalingen te verkrijgen. De voorstanders

van deze meeningen dachten hiermede te bevorderen, hetgeen zij in een goed bestuurden staat noodig achtten, de gelijkheid van in- en uitvoer, de zoogenaamde handelsbalans.

De vorderingen, welke de studie der Staathuishoudkunde in de laatste jaren heeft gemaakt, hebben er echter toe geleid, om de onjuistheid dier verschillende door ons zoo even opgenoemde theorien te bewijzen. Men is het thans eens, dat die stellingen op eenen verkeerden grondslag rusten, en niet ligtelijk zal men nog verdedigers van dat stelsel aantreffen. Betere begrippen hebben bij de meeste volkeren van Europa ingang gevonden, en het is te vertrouwen, dat nu niet meer strijd gevoerd zal worden over eene zaak, zoo als die der Compagnie van Ostende.

BIJLAGEN.

BIJLAGE I.

Ratification und Bestätigung der durch Ihre Römisch Kayserlich. und Cathol. Mayest. CARL den VI., nach Inhalt dero jungsthin unterm 27 May ietzo abrückenden Jahrs publicirten Patenten da hier in Wien zum nutzen und frommen seiner Königreichen, Staaten und Erblanden zu errichtender Commercien-Compagnie, unter dem titul und nahmen einer Käyserl. Privilegirten Orientalischen Compagnie so wohl zu Wasser, alsz auch zu Lande, wie nicht weniger zu errichtung allerhand manufacturen. S. Kayserl. Mayest. gestatten mehr gedachter Compagnie ihr eigenes Wappen, dessen sie sich so wohl zum Insiegel als auch flaggen auf ihren Schiffen bedienen mögen. Der Deputirten, so die völlige administration führen werden, sollen 15. an der zahl seyn, worunter ein Director, und zwey Assistenten mit begriffen nach der dahier vorgeschriebenen Verordnung. Die einlag einer jeden Acte beste-

het in tausend gulden, und seynd die Ausländer so wohl, als Inwohner, und Unterthanen selbige an sich zubringen befugt. Geben in unser Haupt- und Residentz-Stadt Wien, den 29 Monats-tag Decembris, nach Christi unsers lieben Herrn und Seelig-machers gnadenreicher Geburt im 1719. unserer Reiche des Römischen im 9. deren Hispanischen im 17. deren Hungarischen und Bohemischen auch im 9. Jahr.

WIR CARL!

Bekennen deutlich mit diesem Brieff und thun kund aller männiglich, dasz bey uns die Privilegirte Orientalische Compagnie mit mehrern allergehor-samst vor- und angebracht, was massen dieselbe, nach deme sie sich umb das Commercium gegen Orient, nach Inhalt unserer jüngsthin sub dato Laxenburg den 27. May ietz abrückenden Jahrs, deren-twegen vorläuffig publicirter Patenten und darinn allergnädigst hierzu verliehener Privilegien, mittelst Gottlichen Beystands anzufangen und fort zu führen, bereits in eine Societät und Gemeinschaft eingelassen, vor allen dingen erforderlich zu seyn befunden, ein und andere heylsame Gesetze und Ordnungen zuverfassen, wo durch nicht allein eine aus so vielen Gliedern bestehende Gesellschaft in beständiger einigkeit und gutem vornehmen unter ein ander erhalten, sondern auch das gantze werk in gebührender Ordnung geführet, allen künftigen Un-

ternehmungen maasz und richt-schnur gesetzt, und dardurch der angezielte allgemeine nutzen und die wohlfahrt dieser Compagnie erreicht werden möchte. Gestalten dan auch nach reiffer der Sachen überlegung, bereits ein gewisser Societäts-Contract, oder in verschiedentlichen Artikuln bestehendes *Statutum* aufgerichtet worden wäre, zu welchem als einem beständigen fundamental-gesetz und Regul dieser Compagnie nicht allein sie Anfängere und erste Interessenten sich *cum renunciatione omnium exceptionum* freywillig und aufs kräftigste verbunden haben wolten, sondern auch alle diejenigen, so sich künftighin dieser Gesellschaft ein zu verleiben belieben tragen möchten, auf keine andere, als auf eben diese conditionen zu mit-Interessenten angenommen und constituirt werden sollten: und dahero aller unterthänigst gebehten, dasz Wir als regierenden Römischer Käyser, König auch Herr und Landsfürst in Oesterreich, ihnen nebst benennung eines Capo oder Protectoris, welches zu thun zwar die Compagnie schon fur sich selbst, krafft unserer berührter Patenten wohl befugt wäre, hierin fals aber aus tieffster devotion fur disz erste mahl Unsern allergnädigsten Ausprach sich gäntzlich unterwürffig machen wolte, nun mehro auch obangeregt ihre neu-verfaste Statuten allermildelst anzu sehen und für genehm zu halten gnädigst geruhen wolten.

Wan wir dann gnädigst angesehen solch allerunterthänigste bitte, benebens auch die gehorsamst vorgebrachte Statuten, vorläufftig durch die in Com-

mercien-Sachen subdelegirte und sodan bey Unserer authorisirten Hof-Commerciën-Commission selbst mit allem fleisz überlegen lassen, von dieser letztern auch uns hier über bereits der gehorsamste Vortrag in so weit beschehen, dasz vorder ist zwar die baldige benennung eines höchstnöthigen Capo, dem *negotio* dieser Compagnie einen guten Vorschub geben würde: Wiederholte Statuten aber eigentlich derjenige Contract seyn, nach welchem die manipulation dieses Compagnie-negotii eingerichtet und geführet werden müsse, ohnedem auch schon vorhin die mehreste Puncten, nach mehr ermeldten Unsern gnädigsten Patenten gar wol genommen und abgefasset worden wären:

Als haben Wir darumben mit wolbedachtem Muth, gutem Rath und rechtem wissen eingangs ermeldter Orientalischen Compagnie die sonderbahre gnad gethan, und mehr besagderselben gemeinschaffliche Statuten, als regierender Römischer Kayser, König, Ertz-Hertzog und Landsfurst zu Oesterreich der gestalten allergnädigst approbirt, ratificirt und bestättet, wie solche von wort zu wort hiernach folgen, und also lauten.

I.

Solle dieses Negotium unter dem Nahmen Unserer Kays. Privilegirten Orientalischen Compagnie und dem hernachfolgend zur eigentlichen erkänntniss mit farben vorgestellten Wappen, oder hiernach formirten

Insiegel geführt werden, nicht allein aber und fornemlich in Waaren, welche hierunter zu Land und auf der Donau in das Turkische Gebieth und von dannen vice versa herauf zu bringen, sondern auch in Manufacturen, Fabriquen, und allen andern Commercien, wohin und worinnen nur immer, nach inhalt und Concession Unsers vorbesagt unterm Dato Laxenburg den 27. May ietz abrukenden 1710. Jahrs allergnädigst ergangenen Patents, auch nach gut befinden der hiernach Constituirten Deputation etwas nützlichcs unternommen werden kan, bestehen, obangeregtes Societäts Wappen oder Sigill aber soll seyn, mit nahmen ein runder zur untern halbscheid Schwartz-obern helffte Gelb- oder Goldfarber schild, rukwerts an zweijen aufrecht Kreutzweise über ein ander gestelten Schiff ankern ruhend, darin Schregs nach denen vier ecken ausgebreitet ein rohtes Burgundisches Kreutz, in dessen Obersten gelb- oder gold-färbigem Winckel in der Mitte, Unser Kayserl. Schwartz doppelter Reichs-Adler mit beeder seits roht ausgeschlagenen zungen und hoch ausgespannten flügeln, auf dessen brust das Oesterreich. Hertz Schildlein oder Wäpplein mit der Silbernen zwergstrassen im rohten feld, auch oben her mit dem Ertz-Hertzog-hut gezieret; dan schnur-gerad unterhalb immittlern Schwartzten Winckel unsere Kayserl. Nahmens buchstaben C. VJ. goldfärbig erscheinen thun: als dann solch ietzt beschriebenes Wapen von uns hiemit allergnädigst bestattet ist, auch hierinnen ordentlich gemahlet

zusehen, mithin sie Privilegirte Orientalische Compagnie sich desselben auf allen ihren zur untern helffte Schwartz- obern halbscheid aber gelb- oder gold-farb-führenden fahnen, flaggen und Estandarden zu Wasser und zu Land, oder wo es sonsten von nöthen und beliebig seyn dörfte, insonderheit aber in dem gewöhnlichen Societäts-Insiegel, mit beygefugter umbschrift *Sigillum Caesarææ Privilegiatæ Societatis Commerciorum Orientalium*. Aller Orten und enden künfftighin iederzeit frey öffentlich solcher gestalten praevahiren und gebrauchen solle, könne und möge vor allermanniglich unverhindert.

II.

Das ober-Directorium und haupt-Comtoir soll allhier in Unserer Residentz-Stadt Wien seyn und gehalten werden, unter selbigem auch alle andere Comptoirs, Magazine, Legstätte, Fabriquen, und was immer der Compagnie zugehörig seyn mag, stehen, alle rechnungen dahin abgelegt werden, sämbtlicher mit Gott verhoffender gewinn hieselbst zusammen fliesen und die behörige repartitiones an die Interessenten gemacht werden.

III.

Ist die einlags-quota, Actio, Antheil oder wie mans sonsten benennen will, ein tausend gulden

Rheinisch, alhiesig Unserer Kayserl. corrent-muntz, dabey auch frey gelassen, ob ein oder mehr Personen, oder eine gantze Communität diese quotam zusammen schiessen und sich interessiren wollen, mehr aber, als eine unter der Compagnie Sigill und unterschrifft nach innhalt des bald folgenden Art. 12. ausgefertigten recognition soll darüber nicht, auch nur auf einem nahmen oder communität ertheilet werden.

IV.

Soll allen und ieden Inn-und Ausländern, von was Stand und Condition Selbige seyn mögen, insonderheit aber Unseren Kayserl. und des Reichs Insassen, auch Königl. und Ertz-Hertzoglichen Vassallen und Erb-unterthanen freystehen, innerhalb sechs Monathen von dem zu Ende gesetzten Dato an zu rechnen, in diese Compagnie mit einzutreten, und umb obangesetzte ein tausendt gulden Rheinisch eine einlags quotam, oder antheil an sich zu bringen, nach verschlossener solcher zeit aber, soll vor der im hernach kommenden Art. 8. constituirten Deputation das weitere deliberiret werden, wie hoch eine solche Einlage oder Actio nach beschaffenheit deren umständen und des verspührenden fortgangs dieses negotii zu taxiren seyn möchte. Wohin gegen denen gleich anfangs sich eingelegten, und vor der ersten Waaren-expedition mit wirklicher geschעהner zahlung bereits incorporirten In-

teressenten zu einer billigen ergötzlichkeit solches anstehenden ersten hazards hiemit erlaubet wird, ihre dermahlige einlagen zu allen zeiten, doch nicht ehender, als bis die Compagnie mehrere Capital an zu wenden weisz, *à pari* zudupliren, das ist, noch ein mahl so viel quoten oder antheile, als sie gegenwärtig in der Compagnie besitzen, zu nehmen, und vor iede die blossen 1000. fl. ohne den geringsten anslag oder erhöhung zu erlegen.

V.

Diese Einlagen können zwar an andere cedirt und verhandelt, niemahls aber aufgekündigt, oder heraus genommen werden, wie sich dann diese Gesellschaft auch bey einer mit der Ottomannischen Pforte erfolgenden Ruptur, die doch der Höchste lang verhüten wolle, nicht trennen, sondern nach innhalt Unsers vorbesagt allergnädigsten Patents Continuiren solle, es würde dan durch allgemeinen Schlusz derer sämptlichen Interessenten ein anders resolvirt.

VI.

Demnach man bey dergleichen Gesellschaften bloss allein *rem & sortem*, keines weegs aber Personal praerogativen oder dignitäten consideriren, noch einiger Interessent für dem andern etwas mehreres zusagen zu haben praetendiren kan, also soll es

auch in dieser Compagnie gehalten werden, und bey denen General zusammenkünfften und berathschlagungen derselben, aller Stand, Würde, und Ansehen bey seite gesetzt, blosz nach denen meisten stimmen verfahren, und diese ohne unterscheid des Standes, alleinig in derjenigen ordnung, nach dem ein ieder Interessent sich mit seiner Einlage früher oder später unterschrieben hat, folgender gestalt colligiret werden, nemlich, wer nur 1-2-bis 9000. fl. eingelegt, oder an sich erhandelt hat, soll nicht mehr, als eine stimme: wer 10000. fl. eingelegt, zwey, wer 20000. fl. eingelegt, drey, über diese drey stimmen aber keine mehr haben, wann er auch mit viel grösserem quanto Interessiret wäre.

VII.

Von dem nächst Göttlicher hülffe verhoffenden Gewinn soll ebenfalls ein ieder Interessent ohne distinction *pro rata* seiner einlage participiren, anfänglich aber nicht ehender, als nach denen zweyen ersten Jahren eine austheilung gemacht, als denn auch gebührend überlegt werden, wie viel eigentlich zu repartiren die beschaffenheit und allgemeine Wohlfahrt der Compagnie zu laszen wird, nach welchem Zweck man auch künfftighin bey austheilung solchen gewinns sich alle mahl wird zu richten haben.

VIII.

Weilen unmöglich ist, das werck *in corpore* zu

administriren, sondern besserer ordnung halber, die Direction etlichen wenigen Personen anvertraut, und solches die gantze Compagnie repraesentirendes Collegium mit genugsamer authorität und Vollmacht versehen werden musz; als ist man auch dis falls schlüssig worden, aus der Zahl deren sambtlichen Interessenten einen Ausschusz oder Deputation von funffzehn Personen: worunter ein Director nebst zweyen Assistenten mit begriffen seyn soll, *per majora vota* zuerwehlen, selbigem die vollige administration zu übergeben, und solche erste Deputation unter gegenwärtigen Statuten in einem eigenen hierzu verfertigen Buch, ihrer Ordnung nach mit nahmen zuspecificiren.

IX.

Jetzt ermeldter Deputation ertheilen also sie dermahlige Interessenten hiemit und in krafft dieses *Statuti* vollkommene Macht und Gewalt, das gantze *Negotium* nach ihrem besten wissen, können und vermögen ein zurichten und fort zu führen, der Compagnie wohlfahrt, nutzen und angelegenheiten, wie und wo es immer erforderlich seyn mag, fleiszig zubesorgen, die nöthigen Factores und Bedienten aufzunehmen, und in allen vorfällen mit solcher Authorität und Plenipotenz zu thun und zu handeln, als wann iedesmahl die sambtliche Compagnie *in corpore* zugegen wäre, und alles was von obgedachter Deputation beschlossen, unternommen

und verricht wird, soll von denen samentlichen Interessenten, deren selben Erben und Cessionariis ietz und zu ewigen zeiten approbirt und genehm gehalten werden.

X.

Mehr erwehnte Deputation soll wenigstens alle 14. tage einmahl nach erheischender Nothdurfft, und auf ersuchen des *Directoris* aber auch öfsters in dem allhiesigen Haupt-Comptoir sich versammeln, dasjenige so von demselben vorgetragen wird, wohl berathschlagen, die *vota* hier über bloß nach der anzahl derer Personen, und nicht wie vorgedacht *sub Art. 6.* bey General-zusammenkunfft in absicht auf die einlagen, colligiren, das *Conclusum* nach denen meisten stimmen ablassen, so wol die proposition, als den Schlusz durch einen der anwesenden Deputirten, deren wenigsten sieben zu gegen seyn müssen, ordentlich *Protocolliren* und solches *Protocoll* durch den Erst- in der Ordnung anwesenden Deputirten, dan den *Protocollanten* selbst unterschreiben laszen.

XI.

Was solcher gestalten reifflich überleget und resolviret worden, soll zu mehrerer beschleunigung der Sachen dem schon im *Art. 8.* angeregten *Director* *ad executionem* überlassen, selbiger zu ver-

waltung seines Amts von mehr erwehnter Deputation vermittelst eines förmlichen Decrets authorisirt und instruirt, wegen seines billigen *emolumenti* und anderer conditionen ein ordentlicher contract aufgerichtet, und zur täglichen assistentz, zwey derer Deputirten zugegeben werden, mit welchen er sich in current sachen berathschlagen, wichtige Vorfällenheiten aber vorhero der sämtlichen Deputation vortragen, und ihren willen und meynung darüber vernehmen soll.

XII.

Jetzt gedachter Director soll auch im Nahmen der Compagnie uberhaubts die firma haben, die gantze correspondentz führen, diese und was sonst zu expediren voffallen mag, mit seinem Nahmen unterzeichnen, und mit der Compagnie Insiegel fertigen, die nöthigen verordnungen über allhin ergehen lassen, und zu dem ende so wol das allhiesige General- als alle andere Comptoirs, sambt der Cassa, Magazinen, Fabriquen, und was immer der Compagnie zugehörig, mit denen samtlichen darzu erforderlichen Factoren, Officianten und bedienten unter seiner direction stehen und ihm subordinirt seyn. Was aber die für die einlagen ertheilende Recognitions betrifft, sollen selbige nicht allein auf ietz bemeldte art gefertigt, sondern auch durch den das geld empfangenden Cassier mit unterzeichnet werden.

XIII.

Damit nun die sämmtliche Interessenten ein desto völligeres Vertrauen haben können, dasz alles mit gebührendem Eyfer, aufrichtigkeit und verschwiegenheit zum besten der Compagnie dirigirt und verwaltet wird, soll nicht allein die Deputation nebst dem Directore eydliche Angelobung thun, sondern auch Factores, Buchhalter, Cassier und ihres gleichen bedienten in behörige Eyd und pflicht genommen werden.

XIV.

Die glieder offterwehnter Deputation sollen, wann keine wichtige ursach *in contrarium* vorhanden, drey jahr lang bey solcher Function und Ehren-Stelle gelassen: Da aber einer mit tode abgeben, oder resigniren solte, dessen platz also bald mit einem andern in Commercii- und Kauffmannschaffts-Sachen wolerfahrenen tüchtigen subjecto aus denen übrigen Interessenten durch die gewöhnliche und Art. 9. regulirte *vota majora* ersetzt, solche Wahl auch dem Protocollo gebührend einverleibt, sonsten aber nur alle drey Jahr die Deputation erneuret werden. Was aber den Directorem anbetrifft, ist solcher hierunter nicht zuverstehen, sondern nachdem eine Convention mit ihm getroffen worden, nachdem wird derselbe auch sein Amt länger oder kürzer zuverwalten haben.

XV.

Alle Jahr soll ein ordentlicher Bilanz verfertigt, zwey oder dreyen gliedern der Compagnie, so die sämbtlichen Interessenten durch die gewöhnliche *Majora* unter sich selbst hierzu ausdrücklich erwehlen mögen, vorgezeigt, solchen auch die freyheit gelassen werden, die richtigkeit und übereinstimmung dieser Bilanz mit denen Büchern und scripturen im Nahmen der gantzen Compagnie zu recognosciren.

XVI.

Nachdem auch der inhalt wiederholt-Unsers allergnädigsten Patents dahin gehet, dasz diese Privilegirte Orientalische Compagnie sich ein Capo oder Oberhaupt erwehlen, und solches Uns zur allergnädigsten genehmhaltung vorschlagen möge, so solle auch dieses künfftig hin iederzeit die Deputation sich ihre erste und fürnehmste sorge seyn lassen, und aus unserm Käyserl. hohen Ministerio eine dergestalt characterisirte Person hierzu erwehlen, welcher es an gnugsamer Authorität und Ansehen nicht fehlen möge, die Compagnie aller Orten zu schützen und derselben angelegenheiten nöthigen falls Uns, als *supremo Protectori* allerunterthänigst vorzu tragen.

XVII.

Weilen bey einem solchen weitläufftigen werck unmöglich ist, gleich anfangs alles vorzu sehen, sondern viele Ordnungen erst mit der zeit sich geben, und aus dem fortgang der sachen erlernen werden müssen, so solle auch hiemit vorbehalten seyn, gegenwärtige Statuten nach gut befinden und mit allgemeiner bewilligung der gantzen Compagnie zu erweitern, zu ändern, und ferner dienlichen verordnungen denselben hin zu zufügen.

XVIII.

Und zum Beschlusz ist sonderbahr nothwendig zu seyn erachtet worden; nicht allein über diesen Contract und fundamental-Statuten der Compagnie, sondern benebens über all dasjenige, was etwan ins künfftige daran vermehrt, geändert, darzu oder davon abgethan werden dörfte, vorderist unser allerhöchste ratification und genehmhaltung, inmaszen dieselbe nunmehro über vorherührte Statuta hiemit in gnaden erfolget, allerunterthänigst aus zu würcken, thuen dahero das auch, approbiren, ratificiren, und bestätten solches alles, wie vorstehet, aus Römisch. Kayserl. König- und Ertzhertzoglicher Machts vollkommenheit, hiemit wiszendlich in kraft dieses Brieffs, also und dergestalt, dasz solch ihr Unserer Privilegirten Orienta-

ischen Compagnie ob inserirtes fundamental-Statutum in allen seinen Artikuln, Puncten, Clausulen, Inhalt, Meinung- und Begreiffungen, nicht allein, wie es an ietzo beschaffen, sondern auch, was etwan ins künftige daran mit allgemeiner einwilligung der Compagnie vermehret, geändert, darzu- oder davon abgethan werden dörfte, iederzeit durchgehends bey Würden und kräften seyn und bleiben, dar ob als ob einem höchst verbindlichen Fundamental Gesetz und Regul allerdings vestiglich gehalten werden, sich auch deszen sie sambtliche Compagnie zu ihrer gemeinschaftlichen vorsorge und gutem aufnehmen, in allen begebenheiten gantz ruhiglich praevaliren, erfreuen, gebrauchen und genieszen solle, könne und möge, von allermänniglichen un-
verhindert.

Gebiethen darauf allen und ieden Unsern nachgesetzten Hoch- und Niederen Landes-Obrigkeiten, Geist- und Weltlichen, ietzig und künftigen Unseren Stadthalteren, Land-Marschallen, Lands-Haubtleuthen, Praelaten, Grafen, Frey Herrn, Rittern, Knechten, Haubtleuthen, Vitzdommen, Vögten, Pflegern, Verwesern, Burggrafen Land-Richtern, Bürgermeistern, Richtern, Räten und gemeinden aller Orten und enden, wo diese unsere Privilegirte Orientalische Compagnie fürbashin ihr Negotium zu extendiren befugt ist, wie auch der Soldatesca, was hoch- und niedern befehls, nicht minder denen Mauth- Zoll- Dreyssigist- Aufschlags- und dergleichen Einnehmern, deren selben Gegenhandlern,

Aufsehern und sonst allen andern Unseren Ambtleuthen, Unterthanen und getreuen, was Würden, Stands, Condition, oder Weesens sie seynd, hiemit gnädigst und wollen, dasz sie mehrgedachte Orientalische Compagnie, bey vorstehend ihrem neu verfasten Statuto, auch dieser unserer hierüber bewilligten allergnädigsten Approbation, Ratification, und bestättung, allerdings unperturbirt bleiben, Sie auch desselben als ihres ordentlichen Fundamental-Gesetzes und verbindlicher Regul durch gehends gantz ruhiglich freuen, gebrauchen und geniessen lassen, darbey in allen vorfallenheiten von unsere wegen, überall kräftiglich manuteniren und handhaben, daran nicht hinderen noch beschweren, weder das jemand anders zu thun gestatten, in keine weisz noch weeg, als lieb einem ieden seye, unsere schwere ungnad und straff zu vermayden. Das meynen wir ernstlich, mit urkund dieses briefs, besiegelt mit unserm Kayser- König- und Ertz-Hertzoglich anhangenden Insiegel der geben ist in unserer Haupt- und Residentz-Stadt Wien den 29 Monats-tag Decembris nach Christi unsers lieben Herrn und Seeligmachers gnaden-reicher Gebuhrt im 1719. Unserer Reiche des Römischen im 9. deren Hispanischen im 17. deren Hungarischen und Böhemischen auch im 9. Jahr.

BIJLAGE II.

Lettres Patentes d'Octroi, accordées par l'Empereur CHARLES VI. pour le terme de trente années à la Compagnie des Indes dans les Païs-Bas Autrichiens. Données à Vienne le 19. Decembre 1722.

CHARLES etc. A tous ceux qui ces présentes verront, *salut.*

Etant également attentif à procurer ce qui peut être de l'avantage de nos Peuples, et à contribuer à la conservation de tous nos Etats, nommément de ceux de nos Païs-Bas, et considerant qu'il seroit bien difficile de parvenir à ces deux buts si importants sans le rétablissement du Commerce et de la Navigation, d'où depend non seulement le bonheur de nos Sujets, mais aussi le bon ordre, et l'augmentation de nos Finances, de même que la défense de nos Païs-Bas, considerant aussi, que ce Commerce ne peut pas être bien établi, et solidement soutenu par des Particuliers, qui le font depuis

quelques années sous notre Pavillon, et sur nos Passeports; Nous avons jugé nécessaire d'établir et de former une Compagnie générale de Commerce dans nos Païs-Bas, afin que par l'Union de tous nos Sujets, et leur correspondance, ils puissent le faire avec plus d'ordre et de succès, et se soutenir avec plus de fermeté et de vigueur contre les dangers et difficultés, qui peuvent se rencontrer dans des voyages de si long courts: A ces Causes, de notre propre science, pleine puissance, et de l'Autorité Nous appartenante par le Droit de Souveraineté, par celui de la Nature et des Gens, et ayant égard aux très-humbles demandes et supplications de nos Sujets de nos Païs-Bas (ouï sur ce l'avis de notre Plenipotentiaire au Gouvernement d'iceux, de notre Lieutenant-Gouverneur et Capitaine Général de nosdits Païs, et ouï sur le tout notre Conseil Suprême établi lez Notre Personne Royale pour les Affaires du même Païs, et en dernier lieu notre Conference Ministeriale) Nous avons tant pour Nous que pour nos Successeurs gracieusement octroyé, permis et concedé, octroyons, permettons, et concedons, que ladite Compagnie générale s'établisse, et se forme, comme Nous l'établissons et formons par ces présentes irrévocables pendant le terme de cet Octroy, sous le nom et titre de Compagnie Imperiale et Roijale établie dans nos Païs-Bas Autrichiens sous la protection de S. Charles, et sous les Articles, Libertez, et Conditions suivantes: à sçavoir,

I.

Que cette Compagnie aura la faculté de naviger et negocier aux Indes Orientales et Occidentales, et sur les Côtes d'Afrique tant et deçà, qu'au delà du Cap de Bonne Espérance, dans tous les Ports, Havres, Lieux, et Rivières, où les autres Nations trafiquent librement, en observant les maximes, et coutumes reçues et approuvées par le Droit des Gens, pour le terme de trente années à compter de l'enterinement de cet Octroi.

II.

Nous défendons très-expressement à toutes autres personnes nos Sujets aux Païs-Bas, de faire directement ni indirectement ladite Navigation, ou Commerce, de quelque manière que ce puisse être pendant ledit terme de trente années, à peine de notre indignation, et de confiscation des Vaisseaux, Munitions, Armes, et Marchandises au profit de la Compagnie, déclarant tous ceux, qui seront convaincus d'avoir enfreint la défense portée par cet Article, incapables d'être employez en quelque qualité que ce puisse être, au service de ladite Compagnie, et de participer à son Commerce.

III.

Nous revoquons et annulons tout les Passeports

ou permissions données pour faire un ou plusieurs Voyages aux Indes, telles qu'elles puissent être; mais les Vaisseaux, qui sont sortis de nos Ports, munis de nos Commissions avant la publication des présentes, y pourront retourner en toute sûreté, sans pouvoir être inquiétés ou recherchés de la part de la Compagnie.

IV.

Nous défendons en outre à tous nosdits Sujets de s'intéresser à l'avenir audit Commerce dans des Navires, qui appartiennent à d'autres nos Sujets, ou à des Etrangers, ou d'assurer tels Vaisseaux, ou les Marchandises de leur Cargaison en tout ou en partie, ou de mettre de l'Argent ou des Marchandises là-dessus, à la Bodemerie, ou grosse aventure, à peine de l'incapacité portée par l'Article précédent, et de Confiscation au profit de la Compagnie de tout ce qu'ils auront ainsi hasardé, et en cas qu'il se trouve, que ce sera avec des Etrangers qu'ils auront traité, soit en s'intéressant dans leurs Vaisseaux ou en les assurant, la Compagnie sera en Droit de recouvrer à leur charge le montant des Sommes pour les quelles ils se seront intéressés dans les Navires, ou engagés par la Police d'assurance. Bien entendu néanmoins, que Notre intention n'est pas d'empêcher par la défense portée par le présent Article, le trafic, que nos Sujets ont accoutumé de faire, et qu'ils jugeront

convenir de faire dans la suite dans les Flottes et armemens étrangers, pour le débit de leur Manufactures et Marchandises dans des Païs et Districts situez hors de l'Europe, où le Commerce de la Compagnie ne s'étend pas, au desir et suivant les Regles prescrites par Notre présente Concession pour la direction de la Compagnie et pour l'exercice de son Commerce.

V.

Nous permettons à la Compagnie d'arborer Notre Pavillon Imperial et Royal sur ses Vaisseaux, et Nous lui accordons un Ecusson d'armoiries pour former un Sceau en la maniere qu'il est peint et gravé ici après ce présent Article dont Elle devra se servir pour tous les Actes, Lettres Patentes, et Commissions, qui regarderont le gouvernement, direction et administration de ses affaires, et Elle fera fondre ses Canons à nos Armes, et au-dessous les siennes, les quelles Elle pourra faire mettre aussi sur ses Navires, Portes de ses Magasins, et autres Edifices et Forteresses, qui lui apartiendront.

VI.

Pourront s'interesser dans cette Compagnie tous les Corps, et Particuliers nos Sujets, de quelque Païs, condition ou qualité qu'ils puissent être, par voye de Souscription, achat d'Actions, et à tout

autre titre, sans déroger à leur Noblesse, rang et Privileges.

VII.

Pourront les Tuteurs y interesser les Mineurs, dont la tutelle leur est confiée, pour une Somme n'excedant pas la moitié de leur Argent, en tant qu'il sera réputé meuble, pourvu que les Tuteurs soient en fond pour y fournir en Argent comptant, sans qu'il leur sera permis de vendre ou de charger leurs Biens immeubles, ou Rentes constituées pour souscrire, ou acheter des Actions dans la Compagnie au profit desdits Mineurs, à moins qu'ils n'y ayent obtenu à cet effet la permission des Juges, auxquels il apartiendra d'en decerner en connoissance de cause, suivant les Loix du Païs.

VIII.

Pourront pareillement entrer en ladite Compagnie, soit par Souscription, achat d'Actions, et à tout autre titre, tous les Etrangers et Sujets de quelque qualité qu'ils puissent être et de quelque Prince ou Etat que ce soit. Bien entendu, que Nous accordons à tous nos Sujets par un effet de notre amour paternel le terme d'un Mois à compter du jour de l'ouverture des Livres, pendant lequel ils seront reçus seuls et par préférence à souscrire, voulant qu'après l'écoulement dudit terme soient

admis auxdites Souscriptions tous autres, sans distinction de Sujets ou d'Etrangers.

IX.

Tous ceux, qui auront obtenu de Nous ci-après Lettres de naturalité, et qui auront établi leur fixe domicile dans les Provinces de notre obéissance, de même que ceux, qui y auront choisi leur demeure avec leurs Familles avant la date de cet Octroy; seront réputés nos Sujets, et seront en Droit de jouir de tous les avantages et Privileges, que notre présente Concession accorde aux Naturels de nos Etats par raport à cette Compagnie.

X.

Nous déclarons aussi, que les Actions, qui appartiendront à des Etrangers, en ladite Compagnie, de quelle qualité ou País qu'ils puissent être, seront exemptes du Droit d'Aubaine, et ne seront pas sujettes à être saisies de notre part ni confiscales à notre profit pour quelque cause publique, ou consideration d'Etat, quand même Nous serions en Guerre avec les Princes, ou Puissances, dont tels Etrangers seront les Sujets, les exemptant de plus en leurs personnes et Actions, avec ce qui en dépendra, de toute poursuite et arrêt à titre de représailles tant par Terre que par Mer, défendant à nos Fiscaux, Procureurs Généraux, et à tous au-

tres nos Officiers et Sujets, à qui il pourra appartenir, de les molester ou inquiéter à cet égard, à peine d'être responsables en leurs propres et privez noms, envers les intéressez de tous dépens, dommages et intérêts.

XI.

Nous renonçons au Droit d'hypothèque tacite sur les effets, que les Actionnaires nos Débiteurs auront dans la Compagnie, et au Droit de préférence, qui Nous pourroit competer à titre de telle hypothèque, quand même cette préférence Nous seroit acquise avant que nos Débiteurs se fussent intéressez dans la Compagnie.

XII.

Nous déclarons, que les effets de la Compagnie, ni les Actions, que les Intéressez y auront, ne pourront être arrêtez de la part de ceux, qui prétendront être leurs Créanciers, soit pour fonder la Jurisdiction d'aucun Tribunal à l'effet d'y pouvoir actionner des Etrangers, soit pour la seureté de la Dette, à moins qu'ils ne soient munis d'une Sentence renduë en Jugement contradictoire, contre eux ou contre ceux de qui ils auront derivé leur Droit à titre de Succession, ou que le Juge, à qui il appartient de connoître de la matière, n'accorde la permission d'arrêter lesdites Actions ou Effets, ce

que Nous lui défendons de faire, à moins qu'il ne trouve des raisons fort importantes pour l'accorder.

XIII.

La Compagnie aura Droit de préférence dans l'ordre des Créanciers sur tous les autres, nuls exceptez, sur les Actions et Effets, que les Intéressés auront dans la Société, pour le recouvrement des prétentions, dont les Actionnaires lui seront rédevables, laquelle préférence néanmoins n'aura lieu, que lorsqu'il s'agira des Dettes, qui auront été contractées par les Actionnaires, après qu'ils se seront intéressés dans le fond de la Compagnie, et n'empêchera pas, qu'ils ne puissent disposer valablement de leurs Actions, à la reserve de ce qui est dit dans l'Article 32.

XIV.

De plus seront exemts de toute saisie, sequestre et arrêt les gages des Officiers Subalternes, et autres employez, dans la Compagnie, soit par Mer ou par Terre en quelque qualité que ce soit, dont les appointemens fixés ne montent pas à un Ecu par jour, à moins que ce ne soit pour des Dettes contractées après qu'ils se seront engagés au service de la Compagnie, à sçavoir pour dépenses de bouches, habillemens ou loyer de Maison, quartier, ou chambre.

XV.

Que les Directeurs de la Compagnie ne pourront être arrêtez en leurs personnes ou Biens, afin de rendre compte de leur administration dans la Compagnie, ni à titre du Payement des gages de ceux qui seront employez au service de la Compagnie par Mer ou par Terre, en quelque qualité ou fonction que ce puisse être, bien entendu qu'il sera permis à ceux, qui croiront avoir des prétentions contre eux à cet égard, de les poursuivre en Justice par devant leur Juge competent.

XVI.

Les Directeurs et autres Supôts et Employez de la Compagnie allant en voyage pour les affaires de la Société, ne pourront être apprehendez de corps, ou arrêtez pour quelque cause civile que ce puisse être, soit en allant, en retournant, ou dans les endroits où ils vaqueront à l'exécution de leurs commissions, déclarant tout ce qui sera entrepris contre le Privilege et Saufconduit accordé par cet Article, attentatoire et de nulle valeur, sans qu'il soit nécessaire d'obtenir Acte déclaratoire ou Sentence d'aucun Juge à cet effet, et seront les Contrevenants responsables envers la Compagnie et envers les Directeurs, Supôts et Employez respectivement, de tous depens, dommages et interêts.

XVII.

Nous permettons aux Directeurs de la Compagnie de faire arrêter par les Prévôts, ou autres Officiers de la Compagnie, les Soldats et Matelots qui se seront engagés à son service, et qui avant l'expiration du terme de leur engagement auront deserté ou se seront écartés sans la permission de leurs Capitaines, dans quelque lieu qu'on les trouve à condition néanmoins que lesdits Prévôts ou autres Officiers de la Compagnie seront tenus avant que d'arrêter lesdits Soldats ou Matelots ou du moins avant que de les amener hors du District dans l'étendue duquel l'arrêt aura été fait, d'en avertir l'Officier principal du Lieu, ou son Substitut en son absence, ou le Bourguemaître au défaut de l'un ou de l'autre, à qui Nous ordonnons de le permettre sans remise, et sans que pour cette permission ils puissent prétendre ni exiger aucune récompense même à titre du pot de vin.

XVIII.

Il ne sera pas permis à la Compagnie d'employer pour le Voyage des Indes d'autres Vaisseaux que ceux qui lui appartiendront en propre, et dont les Gens de l'Equipage, tant Officiers, Soldats que Matelots seront à ses ordres, gages, et Serment.

XIX.

Nous reglons le fond de cette Compagnie à six millions de Florins Argent de change, le quel sera partagé en six mille Actions, chaque Action étant fixée à mille Florins de la même Monnoye, et ladite Compagnie ne les pourra reconnoitre ni acheter pour son compte que pour ledit prix de mille Florins.

XX.

Les Actions ne pourront être vendues ni cedées qu'après que les Livres de souscription seront clos, et tous ceux qui seront intéressez réellement dans la Compagnie, soit par voye de souscription ou autrement, seront reputez vrais Possesseurs et Propriétaires de leurs Actions, jusqu'à ce qu'il constera par leurs Signatures, au Livre de transport, ou par celles de ceux qu'ils y auront commis par leurs Actes de Procuration passez par devant Notaires et Témoins, et dûement legalisez, qu'ils les auront vendues, ou cedées à d'autres en ajoutant les dates de tels transports, sans que le Contract, qu'ils auront fait avec d'autres pour les aliener, ni la délivrance réelle et effective de leurs titres, pourrons suffire pour transmettre aux acheteurs, Cessionnaires ou autres Aquereurs aucun Droit de possession ou de propriété jusques à l'accomplissement de ladite formalité de la Signature aux Livres de transport,

moyennant quoi tels Aquereurs deviendront Possesseurs et Propriétaires des Actions par eux ainsi acquises à titre d'achat, de Cession, ou autre titre valable, et en pourront disposer comme bon leur semblera.

XXI.

Les souscriptions pour le fond de cette Compagnie se feront dans notre Ville d'Anvers entre les mains des Directeurs, qui seront tous obligez de s'y trouver à cette fin, ou d'en commettre au moins quatre d'entr'eux pour les recevoir.

XXII.

Pour prevenir toute confusion et incertitude dans les souscriptions, les Souscrivans seront tenus d'exprimer dans leurs Billets en Lettres lisibles, et sans user d'abbreviations, ou de chiffres, le nombre des Actions qu'ils voudront aquerir, leurs noms, surnoms, les Lieux de leur demeure et la date.

XXIII.

Ceux qui voudront avoir part dans le fond de la Compagnie par voye de souscription, seront obligez de payer au tems des souscriptions le quart de chaque Action, et le second quart trois Mois après la clôture des Livres de souscriptions, et les deux

quarts restans de six en six Mois, et les Directeurs délivreront après le dernier Payement fait, et non auparavant, aux Actionnaires leurs Billets.

XXIV.

Ceux, qui auront négligé les Payemens dans chacun des termes ci-dessus prescrits, perdront au profit de la Compagnie ce qu'ils auront déjà payé.

XXV.

D'abord que les Livres de souscriptions seront clos, les Directeurs avertiront le Public par des Affiches, que vingt jours après la publication, il y aura une Assemblée générale des principaux Interessez dans la Ville d'Anvers, pour délibérer et resoudre tout ce qui regardera la direction, le bien et l'avantage de ladite Compagnie.

XXVI.

Nul n'aura voix dans cette Assemblée générale ni dans les suivantes, à moins qu'il n'ait douze Actions, et ceux qui auront cinquante Actions ou plus jusques à cent exclusivement dans le fond de la Compagnie, auront chacun deux suffrages, et ceux qui auront mis ou aquis cent mille Florins ou plus, auront chacun trois voix, mais nul Interesé n'y aura plus de trois suffrages, et seront tous obligez d'affirmer

par Serment, que les Sommes, qui seront sur leurs noms, leur appartiennent en propre.

XXVII.

Nul Etranger, qui ne soit pas de nos Sujets, n'aura voix dans les Assemblées générales, nonobstant qu'il auroit le nombre competent des Actions.

XXVIII.

S'il arrive, que quelques Corps des Etats, Villes, ou autres de nos Pais s'interessent dans le fond de la Compagnie pour douze mille Florins ou plus, ils y pourront envoyer un seul Deputé de condition laïque duëment muni de leur Pleinpouvoir, pour donner son suffrage au nom de son Corps, et affirmer par Serment, que les Sommes souscrites par les Corps respectifs, qu'ils representent, sont pour leur propre compte, sans qu'aucun particulier, soit membre desdits Corps ou autre y ait part.

XXIX.

Les Directeurs commettront un d'entr'eux pour recevoir les Serments, qui devront être prètez par les principaux Interessez en consequence de l'Article 26; et lesdits Interessez seront obligez de jurer, qu'ils veilleront à la conservation des interêts de tous les Actionnaires, avec le même soin et la même

fidélité qu'ils apporteront à celle de leurs propres affaires dans la Compagnie, et seront lesdits Directeurs obligés d'en tenir registre.

XXX.

Nous déclarons la Compagnie libre et indépendante de Nous, et du Gouvernement de nos Païs-Bas en tout ce qui pourra regarder son Oeconomie, la direction de son Commerce, et l'administration des affaires tant par Terre que par Mer, à la reserve de ce qui concernera la ponctuelle exécution des ordres portez par nos presentes Lettres Patentes d'Octroy, dont Nous nous reservons l'interpretation en cas de doute, et de la simple connoissance, qu'il convient que Nous ayons du succès de ses entreprises, afin que Nous la puissions soutenir et proteger plus efficacement.

XXXI.

Nous nommerons pour cette seule fois sept Directeurs de la Compagnie; accordant néanmoins à l'Assemblée générale la faculté d'augmenter ledit nombre, et d'en nommer jusques à neuf, ou à onze en tout, si Elle le trouve ainsi convenir au bien et à l'avantage de la Compagnie.

XXXII.

Lesdits Directeurs et leurs Successeurs seront

obligez d'avoir leur domicile fixe et permanent dans nos Païs-Bas pendant le terme de leur direction, et chacun d'eux devra avoir pour le moins trente Actions dans le fond de la Compagnie, lesquelles trente Actions chacun d'eux sera obligé de tenir sous son nom, et pour son propre compte, libres de toutes charges pour servir de caution à la Compagnie, ce qui aura aussi lieu à l'égard du Directeur, que Nous nommerons dans la suite en conformité de l'Article suivant, et du Caissier dont le choix apartiendra toujours à l'Assemblée générale des principaux Interesseez.

XXXIII.

Nous nous reservons pour toujours le choix et la nomination d'un des Directeurs, lequel Nous choisirons des trois, que dans la suite l'Assemblée générale aura à Nous presenter, et Nous accordons à ladite Assemblée générale la faculté de choisir les autres à la pluralité des voix.

XXXIV.

Ceux qui ne sont, ou qui n'ont été de la profession des Negocians ou Banquiers, ne pourront être élus Directeurs ou Caissiers de la Compagnie, et Nous voulons, que la même inhabilité s'étende à ceux, qui étant Negocians ou Banquiers de profession, seront pourvus de quelque Place dans la Magistrature ou autrement employés à notre service,

ou dans celui des Etats de nos Provinces, pendant le tems qu'ils y demeureront revêtus de telles Charges.

XXXV.

Les Ascendans et Descendans en ligne directe, deux Freres, Oncle et Neveu, en degré de parenté ou d'Alliance, ne pourront être ensemble Directeurs de la Compagnie, non plus que ceux qui sont Cousins germains en degré de consanguinité, bien entendu néanmoins que l'affinité, qui pourra survenir auxdits degrés respectifs entre deux Directeurs pendant le tems de leur administration, n'empêchera pas, qu'ils ne puissent continuer ensemble dans la direction, jusqu'à ce que l'un ou l'autre en soit sorti par le sort ou autrement.

XXXVI.

S'il arrive par malheur, que quelqu'un des Directeurs fasse faillite, il sera par là déchu de sa place de Directeur, laquelle sera vacante de plein Droit d'abord que la faillite sera tenuë pour publique, suivant la coutume qui s'observe en pareille matiere en notre Ville d'Anvers, laquelle servira de Loi pour decider de la notoriété de la faillite.

XXXVII.

Les sept Directeurs, que nous avons nommez,

prêteront entre les mains de notre Ministre Plenipotentiaire, ou entre les mains de celui ou ceux qu'il commettra à cette fin, le Serment marqué par l'Article suivant, et jureront en outre, qu'à l'égard des Souscriptions ils se comporteront bien et fidèlement, et qu'ils se conformeront aux instructions, qui leur seront données par l'Assemblée générale pour le plus grand avantage du Commerce.

XXXVIII.

Les Directeurs, qui seront nommez dans la suite par l'Assemblée générale, prêteront le Serment entre les mains de celui ou ceux, qu'Elle commettra pour le recevoir, et jureront d'exécuter bien et fidèlement tous les points et ordres portez par cet Octroy, en tant qu'ils les pourroient regarder, de même que les Statuts et Reglemens, qui seront faits dans les Assemblées des principaux Interessez, et sera tenuë note de la prestation desdits Sermens dans les Registres destinez à cette fin.

XXXIX.

Nous accordons à ladite Assemblée générale des principaux Interessez l'autorité de faire tels Reglemens, et Ordonnances, qu'Elle jugera convenir pour la bonne direction de la Navigation et du Commerce de la Compagnie tant aux Païs-Bas, qu'aux Indes, et pour la conduite de tous ceux, qui seront aux gages et au service de la Compagnie par Terre et

par Mer, lesquels Reglemens et Ordonnances ne pourront être changez ni revoquez que par la resolution d'une pareille Assemblée générale des principaux Interesseez, lui permettant d'infliger des peines pecuniaires à la charge des Contrevenans applicables au profit de la Compagnie, lesquelles seront recouvrées à la diligence des Directeurs.

XL.

L'Assemblée générale arrêtera entr'autres choses l'ordre, qui devra être observé par ceux qui seront commis à tenir les Livres de caisse, de transport, et autres de la Compagnie, et destinera le tems de la reddition des comptes, choisira les Auditeurs, dont le nombre ne pourra excéder celui de cinq, et reglera le tems de la durée de leurs Commissions, et établira les apointemens des Directeurs, qui ne pourront cependant aller au delà de quatre mille Florins Argent de change par an pour chaque Directeur; ils fixeront aussi les gages du Caissier général, et de tous les Supôts et Officiers de la Société, sauf qu'à l'égard des sept Directeurs par nous nommez, ils jouiront chacun d'un apointement de quatre mille Florins par an pendant le tems de la durée de leur Commission, et ils pourront pour cette seule fois choisir le Caissier général, et les autres Supôts et Officiers de la Compagnie, dont ils auront besoin, et regler aussi pour cette seule fois leurs gages et salaires.

XLI.

Les Directeurs devront se contenter des gages, que ladite Assemblée générale leur aura attribué, sans pouvoir prétendre rien de plus à titre de vacation aux Assemblées ordinaires ou extraordinaires, ni à quelque autre prétexte que ce soit, bien entendu néanmoins que pour les vacations, que le besoin du service de la Compagnie exigera qu'ils fassent hors du lieu de leur demeure, ils seront en Droit de tirer ce que l'Assemblée générale trouvera à propos de fixer, ce qui ne pourra pas excéder six Florins par jour argent de change par dessus les fraix de voiture.

XLII.

L'Assemblée générale des principaux Interesseez choisira le lieu, où le Bureau de la Caisse générale de la Compagnie sera tenu.

XLIII.

Il ne sera permis à personne de se retirer de la Compagnie, qu'en vendant ou cedant les Actions, qu'il y aura, lesquelles demeureront dans la fond de la Compagnie, et seront réputées meubles pour les Interesseez, leurs Heritiers, et ayant cause, et seront toujours exemptes avec tout ce qui en de-

pendra, de toutes taxes et charges publiques, soit réelles, personnelles, ou mixtes, ordinaires, ou extraordinaires, nulles exceptées.

XLIV.

L'Assemblée générale des principaux Intéressés déterminera l'endroit, où le Bureau général pour compter avec la Compagnie pour les achats et ventes des Marchandises sera tenu; mais les ventes des Marchandises de retour se feront toujours publiquement à Bruges ou à Ostende au choix des Directeurs, auxquels, il appartiendra de régler le tems et les conditions des ventes, comme ils le jugeront convenir à l'utilité de la Compagnie, et en quelque Ville que lesdites ventes se fassent, il sera permis aux Acheteurs, tant nos Sujets qu' Etrangers, de faire les achats par eux-mêmes, ou par leurs Commis, sans être tenus d'y employer d'autres Commissionnaires, ou Courtiers, non obstant quelques Privileges, qui puissent avoir été accordez au contraire par les Princes nos Predecesseurs, auxquels Nous dérogeons par les présentes en faveur de la liberté du Commerce de la Compagnie.

XLV.

Et il ne sera accordé aucune moratoire ou prolongation de terme, ou autre dépêche quelconque à ceux, qui auront acheté des effets de la Compag-

nie, ou qui pourront autrement avoir contracté avec elle pour quelque chose que ce puisse être, pour suspendre le paiement, afin que la Compagnie puisse y contraindre les Debiteurs par les voyes, et dans les formes, qu'ils se seront obligez à ladite Compagnie, et Nous défendons à tous nos Conseils et Tribunaux, d'accorder aucune semblable moratoire ou prolongation, qui suspende ou retarde le paiement; et afin que cette défense ne rencontre aucune difficulté en son exécution, Nous défendons de même à tous Juges de deferer à telles Lettres moratoires ou prolongation de terme, à peine d'être responsables envers la Compagnie en leurs propres et privez noms de tous dépens, dommages et intérêts, et le Gouvernement tiendra la main à la ponctuelle exécution de cet Article.

XLVI.

Les Directeurs auront le Droit d'instituer et de destituer à volonté, à la pluralité des voix, les Tenueurs des Livres, Secretaires, Agents, Commis, Capitaines, Officiers, Subalternes, et tous autres d'un rang inferieur, qui seront employez au service de la Compagnie, en quelque qualité ou fonction qui ce puisse être, et afin que les Directeurs n'établissent que des Gens de bien, et qui ayent les qualitez requises pour bien exercer ces fonctions, Nous leur ordonnons de remplir *gratis* tous les Postes, dont la collation leur apartiendra, sans

demander ou recevoir aucune reconnaissance en argent ou autrement de ceux qui en seront pourvûs, soit avant ou après qu'ils les auront établis, à peine d'être dechus de leur placé de Directeur, et du Quadruple au-dessus de ce qu'ils auront reçu.

XLVII.

Ils auront aussi le pouvoir d'ordonner l'équipement et chargement des Vaisseaux, qu'ils pourront acheter, et faire construire, où ils le trouveront à propos, de même que les Marchandises et Denrées nécessaires pour l'assortiment des Cargaisons, et pourvoiront généralement à tout ce qu'ils jugeront nécessaire et convenable pour l'avantage de la Compagnie, et pour l'accroissement de son Commerce; bien entendu, qu'ils auront un soin particulier d'avantager autant que possible les fabriques, et les Manufacteurs internes de nos Païs-Bas.

XLVIII.

Il ne sera pas permis aux Directeurs de resoudre sur des affaires d'importance, à moins qu'ils ne soient cinq, lorsque leur nombre sera de sept ou de neuf, et s'il y a onze Directeurs, leur Assemblée, pour resoudre, devra être composée pour le moins de sept d'entre eux.

XLIX.

Les principaux Intéressés dans leur Assemblée ordinaire nommeront les Personnes, qui devront remplir les Places vuides des Directeurs, qui par maladie ou absence nécessaire ne se pourroient pas trouver aux délibérations, et auront ceux, qui interviendront dans les Assemblées desdits Directeurs en vertu de ladite nomination, voix délibérative, comme les mêmes Directeurs, et si, nonobstant toutes les précautions de l'Assemblée générale pour prévenir et suppléer au cas d'absence des Directeurs, il arrivoit, que ceux qui seroient désignez pour remplir les Places vuides, vinsent à manquer, en ce cas les Directeurs présens seront tenus d'appeller autant d'Auditeurs des comptes de la Compagnie, qu'il manquera des Membres pour rendre le nombre de l'Assemblée de Directeurs suffisant à pouvoir délibérer sur les affaires pressantes dont il s'agira pour lors.

L.

Les Assemblées de la direction générale se tiendront les premières trois années dans la Ville d'Anvers, et les autres trois années à Bruges ou à Gand, selon qu'il sera réglé par ladite Assemblée générale, et continueront ainsi tour à tour, jusques à l'expiration de cet Octroy.

LI.

Les Directeurs tiendront leur première Assemblée immédiatement après qu'ils auront prêté Serment, et formeront le Plan pour l'économie et direction de la Compagnie, lequel ils présenteront à la première Assemblée générale, pour y être examiné, changé, ou agréé, comme il sera trouvé convenir.

LII.

Après la Clôture des comptes d'une année, les principaux Interessez s'assembleront sans délai, pour délibérer avec les Directeurs sur le dividend, qu'il conviendra de faire aux Intéressez, où l'on mandera aussi quelqu'un des nommez par l'Assemblée générale, avenant le cas du 48. et 49. Article de notre présente Concession; bien entendu néanmoins que les principaux Interessez n'auront que voix consultative dans la resolution à prendre par les Directeurs sur le montant dudit dividend, dans le reglement duquel on observera l'ordre suivant.

LIII.

Les Directeurs auront soin de ne faire aucun dividend aux Actionnaires, à moins que les Dettes de la Compagnie ne soient acquittées, et afin qu'ils se

conduisent sûrement dans leur direction à cet égard, ils dresseront avec soin l'état du gain d'une année, qu'il y aura en caisse, tous frais faits, et en distribueront pour le moins la moitié aux Interessez, proportionnellement à leurs Actions, et ils en useront de la même maniere d'année en année.

LIV.

De plus les Directeurs seront tenus de rendre un compte general de leur administration de cinq en cinq ans, et à l'intervention de l'Assemblée generale des principaux Interessez, qui auront voix consultative, comme à l'Article 52. ils feront au bout desdits termes respectifs de cinq années un dividend extraordinaire aux Interessez à proportion de l'état de la caisse; Nous enchargeons néanmoins bien expressement les Directeurs de conserver toujours dans la caisse une Somme suffisante pour le besoin et l'avantage de la Compagnie.

LV.

La Commission de ceux que l'Assemblée generale aura député à l'audition des comptes de la Compagnie, ne pourra durer que l'espace de trois années, et il sera au pouvoir des principaux Interessez de les revoquer avant l'expiration de ce tems-là, s'ils le jugent à propos, et de subroger d'autres à leurs Places, ce qu'ils feront aussi, lorsque

quelques-uns desdits Deputez ne pourront vaquer à l'exercice des fonctions de leur commission, soit pour cause de maladie, absence necessaire, ou autre.

LVI.

Les principaux Interessez ne pourront commettre, ni laisser à l'audition des comptes ceux qui seront Parens ou Alliez entre eux dans l'étenduë des degrez exclusifs expliquez et limitez par l'Article 35. de cet Octroy, ni celui qui apartiendra à aucun des Directeurs dans le même degré de Parenté ou d'Alliance.

LVII.

Ceux qui seront commis à l'audition des comptes de la part des principaux Interessez, ensuite du Serment par eux prêté conformément au Formulaire à faire par l'Assemblée generale, procederont à l'audition des comptes avec toute l'exactitude et célérité possible.

LVIII.

Les parties douteuses, qui ne pourront être ajustées dans l'audition desdits comptes, seront portées à l'Assemblée generale des principaux Interessez ou de ceux qu'elle commettra à cette fin.

LIX.

L'on avertira tous les Interessez par des Gazettes et par des Affiches publiques du jour et du lieu de la reddition des comptes, et il sera permis à chacun d'eux de s'y trouver à ses propres fraix; mais ceux qui viendront, n'y auront aucun suffrage soit deliberatif ou consultatif, et s'ils ont quelque chose à dire ou à représenter, ils le feront par écrit et non autrement.

LX.

Les Directeurs donneront audits Commis à l'audition des comptes, en étant requis, inspection de tous les Livres, Documens, Lettres, et autres Papiers, qui regarderont directement, ou indirectement l'équipement et le chargement des Vaisseaux, et les Cargaisons de retour, sans en excepter les Lettres qu'ils recevront des Indes, ni celles qu'ils recevront des Commissionnaires qu'ils employeront aux Païs-Bas ou ailleurs, et il leur sera permis de visiter les Magasins de la Compagnie, toutes les fois qu'ils le trouveront convenir pour le bien de la Compagnie, selon l'instruction que l'Assemblée generale leur donnera à cette fin, et ils seront tenus de prêter leur Serment, et de garder le secret de la même manière que les Directeurs se sont obligez de le garder.

LXI.

l'Assemblée generale des Principaux Interessez reglera ce que ceux, qui seront commis à l'audition des comptes, auront à tirer à titre de vacation, et si au dessus des vacations ladite Assemblée generale juge convenir de leur assigner quelque gage, Elle pourra le regler, ce qui n'excèdera pourtant pas mille et deux cent Florins par an pour chacun d'eux.

LXII.

La Compagnie Nous proposera trois Personnes pour en choisir une que Nous trouverons convenir pour assister de notre part et à nos fraix, à l'audition des comptes de la Compagnie, qui sera chargé d'y veiller à tout ce qui regardera l'exécution de cet Octroy, et d'empêcher qu'il ne se fasse rien en contravention aux ordres y portés, et aux points y reglez, et les comptes étant clos, on en delivra une Copie audit Député, qui la mettra en main de notre Lieutenant Gouverneur Général ou de notre Ministre Plenipotentiaire, lequel la fera déposer dans l'endroit, où l'on garde les Papiers secrets du département des Finances en notre Conseil d'Etat aux Païs-Bas.

LXIII.

Les comptes de la Compagnie seront dressez et

rendus en forme dûë suivant le stile, et l'usage reçu parmi les Negocians, et autres de Profession mercantile.

LXIV.

Les Commandants des Vaisseaux de la Compagnie seront tenus à leur retour, de faire aux Directeurs de la Compagnie un raport détaillé par écrit du succès de leur voyage et de la véritable situation des affaires de la Compagnie aux Indes, et lesdits Directeurs, après en avoir tiré un double, l'envoyeront en original à notre Lieutenant Gouverneur Général, ou en son absence, à notre Ministre Plénipotentiaire.

LXV.

Il ne sera permis aux Directeurs de lever ou prêter de l'Argent à intérêt sans le consentement et aprobation de l'Assemblée générale des principaux Interessez, que dans des cas, qui ne souffrent aucun delay, sur quoi l'on prendra la résolution à la pluralité des voix, et à l'intervention des Députés commis à l'audition des comptes, qui auront voix deliberative.

LXVI.

Nous défendons aux Directeurs, et à ceux qui se-

ront interressez dans le fond de la Compagnie, ou employez à son service, en quelque qualité ou poste que ce puisse être, de negociier aux Indes pour leur compte particulier, ou pour celui d'aucun autre directement ou indirectement, à peine de confiscation au profit de la Compagnie, de tout ce qui aura ainsi été négocié, et d'une amende du quadruple pour chaque contravention à la charge de chaque contrevenant, et si c'est un des Directeurs, à peine en outre d'être privé de la direction, de laquelle, en cas de telle contravention, Nous le privons par ces présentes dès-à-présent et pour lors.

LXVII.

Nous défendons de plus aux Directeurs, et aux Commis à l'audition des comptes pendant le tems de leur commission, de vendre par eux mêmes, ou par d'autres pour eux aucune Marchandise, Manufacture, ou Denrée pour l'équipement ou chargement des Vaisseaux de la Compagnie à peine de nullité et de la confiscation au profit de la Compagnie de toutes les Marchandises, Manufactures, et Denrées, qui auront ainsi été vendues, et d'une amende du quadruple de leur valeur.

LXVIII.

Il sera permis aux Directeurs, et auxdits Députés Commis à l'audition des comptes, d'acheter des

Marchandises et Denrées de retour de la Compagnie dans les ventes publiques qu'on en fera, mais pas autrement, à peine de nullité, de confiscation, et amende, comme par l'Article précédent: Et afin que la défense portée par cet Article, et par le précédent soit d'autant mieux exécutée, et que les contraventions soient découvertes avec plus de facilité, il y aura un tiers desdites confiscations et amendes au profit au Dénunciateur, pourvu qu'il fournisse une preuve suffisante de l'infraction dans le tems de cinq années, à compter du jour que la contravention aura été commise, auquel terme Nous limitons la faculté de poursuivre ou de molester lesdits Directeurs et Députés pour ces sortes d'excès.

LXIX.

Les Directeurs ne pourront servir plus de six années consecutives, ordonnant que de deux en deux ans il en sorte un nombre proportionné, lequel sera immédiatement remplacé par l'Assemblée generale des principaux Intéressés.

LXX.

Bien entendu néanmoins, que la regle prescrite par l'Article précédent n'aura pas lieu à l'égard des Directeurs de la premiere nomination, lesquels continueront leur service, jusqu'à ce que le premier compte général prescrit par l'Article 54. soit rendu,

et que le dividend en soit réglé; après quoi ils reconnoîtront en tirant au sort, à qui il écherra de sortir de la direction: il en sera de même deux ans après; et au bout de deux autres années le reste desdits Directeurs de la première nomination sortira pour être remplacé par ladite Assemblée générale.

LXXI.

Après que le dernier des sept Directeurs, que Nous avons nommez, sera sorti de sa direction, l'Assemblée générale Nous proposera trois Sujets ayant les qualitez requises, dont Nous choisirons celui que Nous trouverons à propos, lequel prêtera entre les mains de notre Lieutenant Gouverneur et Capitaine Général, ou de notre Ministre Plenipotentiaire, le même Serment, que lui aussi bien que les autres Directeurs devront prêter à l'Assemblée générale.

LXXII.

Ledit Directeur ainsi choisi par Nous sur la nomination préalable de l'Assemblée générale sortira également de la Direction après six années, et sera toujours remplacé, comme dit est par l'Article précédant, tant au cas de l'écoulement de son terme, que lorsque sa place viendra à vaquer par mort, ou de quelqu'autre manière que ce puisse être.

LXXIII.

Lors qu'il vaquera des Places de ceux des Directeurs, dont l'élection apartiendra aux principaux Interessez, soit par mort, ou en telle manière que ce puisse être, l'Assemblée générale les remplira à la pluralité des voix, soit qu'ils n'ayent jamais été Directeurs, ou qu'ils l'ayent été auparavant, pourvu qu'ils ayent été deux ans hors de la direction.

LXXIV.

S'il se présente des difficultés d'importance dans l'Assemblée generale des principaux Interessez, ou dans celle des Directeurs hors de l'Assemblée générale, et pour des affaires qui ne se pourront pas differer, sur lesquels ou il sera impossible de s'accorder, ou pour être trop embarrassantes, ils ne souhaiteront pas de les resoudre, ils pourront s'en rapporter à notre Lieutenant Gouverneur et Capitaine Général ou à notre Ministre Plenipotentiaire, qui en décidera comme de raison.

LXXV.

S'il survient quelque dispute ou different pour des affaires civiles ou pecuniaires entre quelqu'un des Directeurs, ou autres Interessez dans la Compagnie, ou employez à son service, les autres Directeurs

tâcheront de les accommoder à l'amiable, et il ne sera permis de s'adresser en Justice contre sa Partie adverse, jusques à ce que les devoirs ici prescrits ayent été tentez avec tout le soin possible.

LXXVI.

Mais si lesdites disputes et differents ne pourroient pas être ajustez à l'amiable, et qu'ils n'excederoient pas en principal la Somme de trois cent Florins argent de change une fois, Nous autorisons les autres Directeurs indifferens, et qui seront au nombre de trois ou plus, à en décider sommairement, et de leur Sentence n'écherra ni apel ni revision; et lesdits Directeurs pourront néanmoins dans des cas embarrassants et difficiles assumer aux fraix de la Partie, qui sera condamnée, un ou deux Jurisconsultes pour en prendre leur avis.

LXXVII.

Et quant aux autres causes civiles et pecuniaires, qui excéderont ladite Somme, Nous mettons cinq Juges et un Secretaire pour les decider aussi en dernier ressort et sans revision, le plus sommairement que faire se pourra, défendant à tous autres Conseils, Magistrats et Officiers de Justice, d'en prendre connoissance, à peine de nullité et cassation des procedures.

LXXVIII.

Toutes les causes criminelles, dans lesquelles la Compagnie, ses Directeurs, et autres Employez de la Societé sans distinction, de même que les Actionnaires, seront Parties, Demandeurs ou Défendeurs, seront jugées par les Juges ordinaires des Lieux, où les crimes auront été perpetrez, suivant nos Placarts et les Loix du Païs; Et ne pourra la cause criminelle attirer la civile, ni la civile la criminelle pour quelque cause ou pretexte que ce puisse être.

LXXIX.

La connoissance des prises, qui se feront par les Vaisseaux de la Compagnie, apartiendra par provision aux Juges de nôtre Amirauté, jusques à ce que Nous en ayons autrement disposé.

LXXX.

Les Capitaines et Commandants des Vaisseaux de la Compagnie auront la même autorité, que les Commandants et Capitaines de nos Vaisseaux pour la discipline de l'Equipage et des Soldats, afin d'éviter les seditions, et soulevemens, qui peuvent facilement arriver dans les voyages de long cours.

LXXXI.

Les prises, qui se feront par les Vaisseaux de la Compagnie, lui apartiendront entierement, en cas qu'elles soient jugées valables; mais les Marchandises et Denrées, faisant partie des prises, seront sujettes au payement des Droits, comme celles qui viendront des Indes.

LXXXII.

Il sera permis à la Compagnie d'embarquer de l'Artillerie, et autres Attirails de Guerre, dont Elle aura besoin pour sa Navigation et la sûreté de son Commerce, comme aussi toutes sortes de Marchandises, quoiqu'elles soient de Contrebande, et de plus l'Or et l'Argent monnoyé ou non monnoyé, qui lui sera necessaire, et qu'Elle pourra amasser dans nos Etats, ou faire venir d'ailleurs, excepté les especes courantes du Païs, tant celles fabriquées à nos coins et Armes, que celles évaluées par nos Edits.

LXXXIII.

Les Directeurs pourront mettre dans les Forts, Châteaux et Places, qu'ils auront acquis aux Indes, toutes sortes d'Armes, Canons, Munitions de Guerre

et de bouche, faire fondre des Canons et autres Armes en tels Lieux, et en tel nombre, qu'ils auront besoin; sur lesquelles nos Armes seront empreintes, et au-dessous celles de la Compagnie, et de faire generalement tout ce qu'ils trouveront necessaire pour la conservation desdites Places.

LXXXIV.

Ils pourront aussi armer et équiper tel nombre de Vaisseaux, qu'ils trouveront convenir pour le service de la Compagnie, soit de Guerre ou de Commerce, et d'y arborer notre Pavillon Imperial et Royal; Elle pourra faire construire et bâtir lesdits Vaisseaux, dans nos Ports des Pais-Bas, d'Italie et ailleurs, où Elle le trouvera le plus convenable, hormis ceux d'Istrie, et de Dalmatie; dans lesquels la construction des Vaisseaux est accordée privativement à notre Compagnie Orientale, établie dans notre Ville de Vienne, avec laquelle celle d'Ostende pourra aussi convenir pour prendre au moins deux ou trois Vaisseaux par an et encourager d'autant plus ladite construction des Vaisseaux si nécessaire à l'introduction du Commerce et de la Navigation dans nos autres Pais Héréditaires.

LXXXV.

Nous déclarons exemts de tout droit d'entrée,

Tonlieu, Amirauté, Convoi et autres, les Bois, Plancher, Poutres, Mats, Poix, Goudrons, Toiles à voiles, Cables, Cordages, Fer, Cloux, Ancres, et autres matières nécessaires à la construction des Navires, et à les garnir d'aparaux, qu'Elle fera entrer pour être employez effectivement à la construction et radoubement des Bâtiments, qu'Elle fera construire et radoubier respectivement dans nos Païs-Bas, à quoi il sera libre aux Directeurs d'employer tels Charpentiers et autres Ouvriers qu'ils trouveront convenir, nonobstant usage quelconque, ou Privilege au contraire, auxquels Nous dérogeons bien expressement par notre présent Octroy, et ne sera pareillement exigé aucun Droit d'Entrée ou de Sortir, Tonlieu, Convoi, et autres pour les Munitions et Vivres nécessaires, tant pour la défense desdits Vaisseaux et Navires que pour la nourriture et avitaillement de l'Equipage, ce que Nous limitons néanmoins aux Munitions et Vivres, dont la Compagnie ne pourra se pourvoir commodement dans nos Païs-Bas.

LXXXVI.

Défendons aux Administrateurs, Officiers et Commis des Etats de nos Provinces, à ceux des Magistrats de nos Villes, et autres à qui il appartient, d'arrêter et retarder les Marchandises et Denrées, que la Compagnie fera voiturer des Vaisseaux

à ses Magasins, et de ceux d'une Ville à l'autre, ni d'en exiger aucun Droit, leur laissant cependant la liberté de se faire payer ceux y afferants, en cas que les Marchandises y étant vendues resteroient dans leur ressort, et ils pourront prendre à cet effet pour leur seureté les précautions nécessaires.

LXXXVII.

Interdisons de même à tous nos Officiers, aux Administrateurs de nos Droits d'Entrée et de Sortie, à leurs Commis et Préposez, de les lever sur un autre pied que celui, que Nous avons réglé par cet Octroy, ni d'inquieter ou molester ceux qui seront employez de la part de la Compagnie.

LXXXVIII.

Il ne sera levé aucun Droit de Sortie, Convoy, ou Tonlieu sur les Marchandises et Denrées, qui seront embarquées dans les Vaisseaux de la Compagnie, pour passer aux Indes, ni aucun Droit d'Indult, ou de reconnaissance à notre profit, sur celles de retour.

LXXXIX.

Lesdites Marchandises de retour seront sujettes au payement des Droits à raison de six pour cent

du prix des ventes publiques, à quoi Nous fixons la levée de tous nos Droits d'Entrée, Tonlieu, Convoy et sortie sur lesdites Marchandises, sans distinguer si elles seront consommées dans les Païs de notre Domination ou dans des Païs étrangers, et sans limiter aucun tems pour leur sortie, sauf que pendant le cours de la présente Administration générale de nosdits Droits, ils ne seront aquitez qu'à raison de quatre pour cent dudit prix, soit que les Marchandises se consomment dans lesdits Païs, ou hors du Païs, et sans limiter aucun tems pour leur sortie, comme dessus, pour donner par là des marques de notre faveur à la Compagnie dans sa naissance; bien entendu que les Parties, dont l'Entrée est libre par nos Edits et Tarifs, demeureront libres.

XC.

Comme il importe pour la conservation de nos Païs-Bas, et pour la seureté publique en général, que nos Places frontières et autres Forteresses auxdits Païs, soient toujours en état de defense, nous destinons les Deniers, qui seront levez sur lesdites Marchandises de retour, comme un fonds fixe et durable pour être toujours employé pour l'avantage et defense de nos Païs-Bas; et principalement à pourvoir nosdites Places fortes d'Artillerie, et d'autres Armes, et de toutes sortes de Munitions de Guerre et de bouche, et en reparer, et entretenir

les ouvrages, défendant à notre Lieutenant et Gouverneur Général, et Ministre Plenipotentiaire, et à tous autres à qui il pourra appartenir, de divertir le rapport desdits Droits à d'autres usages.

XCI.

La Compagnie pourra aquerir aux Indes par achat, ou autre Contract et Traité, des Terres, Ports et Havres, et Nous lui permettons d'y établir des Colonies, comme aussi de faire construire de tels Forts, Châteaux, et Factories, qu'elle jugera nécessaires, tant pour la plus grande sureté et facilité de son Commerce, que pour la défense du Pays, qu'Elle aura aquis, y établir sur ses simples Commissions des Commandants, et autres Officiers de nos Sujets, ou Employez à notre service, et de mettre des Garnisons; bien entendu néanmoins, qu'avant qu'elle puisse entreprendre la construction de quelque Fort, ou Château, Elle devra s'adresser à notre Gouverneur Général, ou Ministre Plenipotentiaire pour lui donner part de son dessein, et pour marquer les lieux, où Elle se sera proposé de bâtir lesdits Forts, pour avoir son aprobation, et obtenir sa permission à cet effet; ce qu'il ne pourra accorder à moins qu'il ne lui conste, que lesdits Endroits, que la Compagnie aura designez et proposez, sont des Lieux que les autres Nations de l'Europe frequentent, et où elles trafiquent librement, afin que ceux de la Compagnie n'entrepren-

nent rien sur les Droits des Sujets de quelques autres Puissances, qui seront en Paix, amitié, ou Neutralité avec Nous, dans les Havres, ou sur des Côtes, ou en d'autres Lieux, où ils pourront avoir une possession et Commerce privatif; ne voulant pas qu'ils y soient troublez, ou inquietez de la part de la Compagnie, avec cette reserve toutefois que si la Societé couroit risque de manquer les occasions, si Elle étoit obligée de recourir à notre Gouverneur Général, ou Ministre Plénipotentiaire, et d'attendre ses ordres avant que de pouvoir mettre la main à l'oeuvre, il sera permis à ses Officiers d'en profiter et de se mettre incontinent à construire lesdits Forts en des endroits tels qu'on les a spécifiiez et détaillez ci-dessous, dont la Compagnie donnera part incessamment à notredit Gouverneur Général ou Ministre Plénipotentiaire, afin qu'il puisse approuver l'entreprise desdits Officiers, d'abord qu'il lui constera de la verité du fait et de son utilité.

XCII.

Elle pourra aussi lever à cet effet des Gens de Guerre dans les Païs de notre Domination avec notre permission préalable, et dans nos Païs-Bas avec celle de notre Gouvernement Général.

XCI.

Nos Officiers Militaires, qui ensuite de nos per-

missions, et congez, ou ceux du Gouvernement Général, s'engageront avec la Compagnie en qualité de Capitaines ou de Subalternes, et serviront sur les Commissions des Directeurs, conserveront les rangs qu'ils avoient avant cet engagement, et Nous leur tiendrons compte des services qu'ils auront rendus à la Compagnie, comme s'ils les avoient rendus à Nous-mêmes; mais pendant qu'ils seront au service de la Compagnie, ils lui seront subordonnez, néanmoins liez au Serment qu'ils Nous ont prêté.

XCIV.

Nos Sujets qui passeront aux Indes, et s'établiront es Lieux, Colonies, et Places acquises par la Compagnie, jouiront au retour des mêmes Libertez, Droits et Franchises, dont ils jouissoient en nos Païs-Bas, et autres Terres de notre Domination avant leur départ, et ceux qui y naitront de nosdits Sujets seront censez Regnicoles.

XCV.

Il sera permis à la Compagnie de traiter, même en notre Nom, avec les Princes Souverains, et Etats des Indes, et autres, qui ne seront pas nos Ennemis, et de conclurre avec eux telle Convention qu'Elle jugera convenable pour la Liberté de son Com-

merce, lesquels Traitez cependant ne seront valables que pour le terme de six années, à moins qu'ils ne soient aprouvez et ratifiez par Nous; mais elle ne pourra déclarer la Guerre à aucune Puissance sans notre consentement préalable.

XCVI.

Les Commandans et autres Officiers Militaires, que la Compagnie aura établis, Nous prêteront le Serment de fidélité, et à la Compagnie tel autre Serment, qu'Elle jugera convenir, laquelle pourra aussi revoquer lesdits Commissions toutes les fois qu'Elle trouvera à propos.

XCVII.

Si après l'expiration du terme de cet Octroy, Nous ne trouvons pas à propos d'en accorder la continuation à la Compagnie, ses Forces, Munitions, et Armes, Nous seront remises, ou de notre consentement à la Compagnie qui succedera, en payant la valeur suivant l'estimation, qui en sera faite par des Gens experts nommez de part et d'autre.

XCVIII.

Les Terres que la Compagnie aura aquisées avec les Droits, Cens et Rentes, lui apartiendront en

toute propriété, Nous en reservant la Souveraineté, même elle ne pourra les vendre ni ceder à d'autres qu'à nos Sujets; et si après l'expiration de cet Octroy, Nous trouvons à propos de les retenir, ou faire ceder à la Compagnie qui succedera, il sera pourvû à son desinterressement sur le pied prescrit par l'Article précédent.

XCIX.

Nous promettons à la Compagnie, que nous ne toucherons jamais sans son consentement, soit en tems de Guerre ou de Paix, à ses Vaisseaux, Artilleries ou autres Munitions de Guerre ou de bouche, Officiers, et autres Gens de Marine, ni à ses Magasins, pour les employer à notre service, pour quelque besoin que ce puisse être.

C.

Défendons très-expressément à tous les Gouverneurs de nos Places, nuls exceptez ni reservez, et autres à qui il apartiendra, d'empêcher ni retarder en aucune manière la sortie de nos Ports et Rades, aux Vaisseaux de la Compagnie, lorsqu'ils seront chargez, et prêts à mettre à la voile, ni aussi l'entrée desdits Vaisseaux à leur retour dans nosdits Ports, ni d'exiger aucune chose; pour

quelque raison et sous quelque prétexte que ce puisse être, à peine de concussion, et ceux à qui il appartient auront un soin tout particulier, à ce que cet Article, comme étant très-essentiel au bien du Commerce, soit exactement observé.

CI.

Nous promettons aussi à la Compagnie de la protéger et défendre envers et contre tous qui l'attaqueront injustement, et même d'employer en cas de besoin la force de nos Armes pour la soutenir dans la liberté entière de son Commerce et Navigation, et de lui faire faire raison de toutes les injustices, injures et mauvais traitemens, en cas qu'aucune Nation entreprit de la troubler dans son Commerce et Navigation, et Nous aurons soin de lui procurer tous les avantages et facilitez possibles par les Traitez de Paix, d'Alliance, et de Commerce que Nous ferons.

CII.

La Compagnie pourra s'adresser à Nous toutes les fois qu'elle croira convenable, que les conditions lui accordées par le présent Octroy pourroient être changées, augmentées ou limitez pour le plus grand avantage de son Commerce, notre intention Royale étant de la favoriser autant qu'il est possible.

CIII.

Finale^{ment} pour Droit de reconnoissance de cet Octroy, que Nous avons bien voulu accorder pour établir et former cette Compagnie, elle sera obligée de Nous présenter, et à chacun de nos Hoirs et Successeurs uu Lion couronné tenant les Armes de la Compagnie du poids de vingt Marcs d'Or.

Si enchargeons à notre très-cher et bien-aimé Cousin le Prince Eugene de Savoye notre Lieutenant Gouverneur et Capitaine Général de nos Païs-Bas, et en son absence à notre très-cher et bien-aimé cousin le Marquis de Prié notre Ministre Plenipotentiaire au Gouvernement d'iceux, et donnons en Mandement à nos très-chers et seaux ceux de notre Conseil d'Etat, Président et Gens de notre Grand Conseil, Chancelier et Gens de notre Conseil ordonné en Brabant; Président et Gens de notre Conseil en Flandres, et à tous autres nos Justiciers, Officiers et Sujets, auxquels ce peut ou pourra toucher et regarder, qu'ils fassent souffrent et laissent tous ceux de ladite Compagnie, tant en général qu'en particulier pleinement et paisiblement jouir et user de l'effet de cesdites Présentes pour le tems, aux charges et conditions ci-dessus reprises, sans leur faire, mettre, ou donner, ni souffrir être fait, mis, ou donné aucun trouble, ou empêchement au contraire, Car ainsi nous plait-il; En témoignage de quoi Nous

avons signé ces présentes de notre main, et à icelles fait mettre notre grand Scel. Donné en notre Ville et Residence Imperiale de Vienne, le dix-neuvième jour du Mois de Decembre, l'an de grace mille sept cens vingt-deux, et de nos Regnes, de l'Empire Romain l'onzième, d'Espagne le vingtième, et de Hongrie et de Boheme le douzième.

STELLINGEN.

I.

Non probanda est TIBERII decisio, quae instit. de vulgari substitutione § 4 invenitur.

II.

Eene vreemde gehuwde vrouw kan geen werkelijk verblijf in Nederland hebben, afgescheiden van dat van haren man, die zich in het buitenland ophoudt, en mitsdien niet worden gedagvaard voor den Nederlandschen regter, ter voldoening eener personeele vordering.

III.

De gedaagde, tegen wien eene vordering tot echtscheiding is ingesteld, kan niet bij reconventie eene vordering tot echtscheiding instellen.

IV.

Behalve de redenen, bij Art. 437 W. v. K. uitdrukkelijk vermeld, zijn er nog andere redenen van ontslag van officieren en scheepsgezellen, welke ter beoordeeling van den regter staan.

V.

Een gefailleerde, wiens aangeboden accoord door zijne schuldeischers is geweigerd, kan andermaal, indien de insolventverklaring nog niet is uitgesproken, aan deze een nieuw accoord aanbieden, met dat gevolg dat dit laatste aangenomen zijnde, door de regtbank kan worden gehomologeerd.

VI.

De exceptie, dat de eischer niet bezit de hoedanigheid, die hij zich toeschrijft, kan niet meer worden voorgesteld in hooger beroep.

VII.

De verklaring van een deskundige, op de teregt-

zitting gehoord, is in strafzaken, geen wettig middel van bewijs.

VIII.

Ut aliquis secundum Articulum 334 C. P. puniatur, necesse est ut delictum ab eadem persona saepius sit commissum.

IX.

De meesters zijn niet strafbaar voor hetgeen door hunne knechts is bedreven, in strijd met eene gemeentelijke verordening, tegen wier overtreding straf is bedreigd.

X.

Wanneer eene handelsfirma zich heeft schuldig gemaakt aan overtreding in zaken van plaatselijke belasting, moet ieder lid der firma individueel worden veroordeeld in de geheele boete.

XI.

Bij het uitoefenen van liefdadigheid wordt te veel uit het oog verloren, het zoeken en aanwenden van middelen om armoede te voorkomen; meestal vergenoegt men zich met de reeds bestaande armoede te lenigen.

XII.

De historische verdeeling van ons vaderland in provincien, thans nog van kracht zijnde, kan als nadeelig beschouwd worden voor eene goede administratie.